

SUMARI

1. Introducció. Objectiu del projecte. Pàg. 4
  - 1.1. Finalitat del projecte de postgrau. Pàg. 5
  - 1.2. Malestar i conflicte. Pàg. 6
  - 1.3. Perfil genèric de la població que viu d'una manera conflictiva la conciliació. Pàg. 6
  - 1.4. Camp objecte del treball: Menorca i Ciutadella. Pàg. 9
2. Identificació del conflicte des d'una visió històrica. Pàg. 10
3. *Projecte educatiu de ciutat*. Pàg. 14
4. Metodologia aplicada al projecte. Pàg. 15
5. Característiques socials i context legal de cada àmbit de conciliació. Pàg. 18
  - 5.1. Mancança d'estudis en la gestió del temps. Pàg. 18
  - 5.2. Formes d'intervenció estatal. Pàg. 18
    - Las políticas familiares en una perspectiva comparada* (2000), de Lluís Flaquer
    - Fundamentos sociales de las economías postindustriales* (2000), d'Esping Andersen
    - Des de la perspectiva d'Europa
  - 5.3. Anàlisi per àmbits. Pàg. 22
    - 5.3.1. Àmbit familiar
      - Distribució del temps en les càrregues familiars
      - Temps de convivència familiar
      - Valors i criteris educatius de les famílies
    - 5.3.2. Àmbit escolar
      - Calendari escolar
      - Dies festius i dies no lectius
      - Horari escolar
      - La Llei orgànica de qualitat de l'educació
      - Posicions davant les diferents jornades laborals
      - Calendari i horari escolar a l'Estat espanyol
      - Calendari i horari escolar a Europa
    - 5.3.3. Altres àmbits implicats
      - Oci i educació no formal
      - Activitats extraescolars
    - 5.3.4. Àmbit laboral
      - Convenis col·lectius de Menorca
      - Jornada laboral
      - Tipologia de les famílies en relació amb l'ocupació
    - 5.3.5. Relacions entre els àmbits familiar i laboral
      - 5.3.5.1. Prestacions econòmiques (dades del 2003)
      - 5.3.5.2. Desgravacions fiscals
      - 5.3.5.3. Prestacions en temps
        - Llicències per maternitat i excedències parentals
        - Reducció de la jornada laboral per lactància
        - Reducció de jornada laboral per custòdia
        - Excedència per cura de fills menors de tres anys
        - Excedència per atenció a familiars directes
      - 5.3.5.4. Prestació en serveis
        - Atenció a la infància
        - Altres serveis paraescolars

Atenció a persones dependents (gent gran i persones malaltes)
Serveis d'atenció familiar

5.3.5.5. Balanç global de les prestacions socials a les famílies

5.3.6. Relacions entre els àmbits familiar i escolar

5.3.7. Altres àmbits (horaris de l'Administració, comerços i altres serveis)

6. Anàlisi sobre el context social i legal dels diferents àmbits de conciliació. Pàg. 80
7. Criteris per a la intervenció en la conciliació d'horaris. Pàg. 85
8. Percepció subjectiva del conflicte de conciliació del temps. Pàg. 87
9. Objectius i propostes de conciliació. Pàg. 90
10. Valoració final del Projecte. Pàg. 97

Annexos (pàg. 100):

1. Projecte educatiu de ciutat. Tallers de participació ciutadana
2. Projecte educatiu de ciutat. Ponències sectorials del PEC
3. Projecte educatiu de ciutat. Plans d'acció
4. Suplement especial del Projecte Educatiu de Ciutat
5. Ordre de la Conselleria d'Educació i Cultura que estableix el calendari escolar. Curs escolar 2003/2004
6. Documents varis sobre la jornada escolar: Comissió mixta de pares i mestres (CP Pere Casanovas de Ciutadella), Moviment de Renovació Pedagògica de Menorca, CGT de les Illes Balears i STEI de les Illes Balears

“Els horaris de cada dia són les principals ulleres
a través de les quals experimentem la realitat que ens envolta.
I, amb l’ excepció de les imposicions externes que no
depèn de nosaltres poder-les modificar, tenim un
bon marge de maniobra per convertir-los
en una eina educativa de primer ordre.”

Salvador Cardús
(El desconcert de l’educació)

1. INTRODUCCIÓ. OBJECTIU DEL PROJECTE

*É*s avui una realitat prou manifesta el malestar generat per les dificultats per conciliar els àmbits familiar, laboral i escolar. Tres espais institucionals —família, treball i escola— que funcionen i es regeixen per lògiques i regles autònomes, que actuen simultàniament sobre qui s’hi desenvolupa i que, alhora, són identificats com a espais vitals per al desenvolupament de les persones. La finalitat del present treball és abordar aquesta realitat per tal d’orientar i definir actuacions encaminades a disminuir les conseqüències del conflicte de conciliació d’horaris.

Aquesta presa de posició inicial respecte de la finalitat del projecte que ara introduïm parteix d’unes consideracions prèvies que cal explicitar:

1. Es parteix d’un concepte de família ample i inclusiu, definit com un *conjunt de persones unides per vincles de parentiu o de convivència que constitueixen una xarxa de relacions afectives, de cura i econòmiques*. Hi queden per tant inclosos models familiars diversos (monoparentals, parelles del mateix sexe, matrimonis, etc.) per tal de visualitzar la diversitat i la pluralitat presents a la nostra societat, i donar respostes a les seves necessitats.
2. El present projecte de postgrau està centrat entorn d’una família en la qual hi ha algun fill menor d’edat que va a escola, i algun membre responsable de la custòdia que treballa (pare i mare, pare, mare, tutor, avi...); és a dir, una família en la qual hi conflueixen responsabilitats escolars i laborals, a més de les pròpies familiars.
3. L’àmbit del lleure i la formació permanent, elements com més va més importants en la nostra societat, així com altres aspiracions personals dels pares i dels fills s’han considerat de forma genèrica en l’àmbit familiar.
4. Les tasques identificades com a *domèstiques* s’han abordat com un element propi de l’àmbit familiar, independentment de com s’organitzen i sobre qui recauen. Per tant, per àmbit laboral entendrem sempre, en aquest estudi, àmbit del treball remunerat.
5. Finalment, quan parlo d’àmbit escolar ens referim a l’educació reglada que va dels primers mesos de vida de l’infant a la seva majoria d’edat. Inclou, per tant, el primer i segon cicle d’educació infantil, primària i secundària. Els nivells formatius superiors no s’han tingut en consideració, atesa la major autonomia d’aquests joves respecte de la família.

Dit això, també cal posar de manifest que l’objectiu del projecte no és trobar un horari ideal que permeti acomplir alhora amb les exigències i les aspiracions laborals, escolars i familiars. I això és així, entre d’altres coses, perquè deu ser impossible crear un horari perfecte per a tothom. Una característica intrínseca de la nostra societat és la *complexitat*, producte de valors (llibertat, dret a la diferència...) que avui hem de considerar —i en aquest estudi així s’hi consideren— com a victòries de la història de la humanitat, que queden perfectament descrites en la mateixa Carta de Drets Humans. Al respecte, el professor Salvador Cardús, autor de *l’Informe sobre les propostes per a la*

intervenció d'horaris familiars, escolars i laborals (2002), encomanat per la Generalitat de Catalunya a la Universitat Autònoma de Barcelona, afirma “que la nostra societat mai no tindrà un “bona” estructura horària que li estalviï el malestar actual, sinó que el malestar ara ja és l’expressió mateixa de la nostra manera de viure”. No es tracta per tant d’“inventar” un horari comú per a tota una ciutat, sinó de dissenyar i articular mecanismes i pautes de comportament social que contribueixin a disminuir aquest malestar, que no és altra cosa que el reflex d’un conflicte del qual se’n deriven gravíssims costos personals i socials. De quins costos parlem? Parlem, sobretot, de costos relacionats amb l’autorealització i la felicitat individual, la salut pública, la igualtat de gènere, la competitivitat de les empreses, i posam especial èmfasi en els costos derivats de no complir-se les potencialitats de l’acció educativa, tant en allò que s’ha anomenat “educació al llarg de tota la vida”, com en el paper de les famílies en l’educació afectiva i en els valors dels fills, elements que donen sentit de concreció a la idea de coresponsabilitat educativa. De fet, la gènesi d’aquest projecte sobre la conciliació del temps familiar, escolar i laboral cal situar-la en la filosofia exposada l’any 1990 durant el primer Congrés de Ciutats Educadores realitzat a Barcelona, del qual va sortir la Carta de Ciutats Educadores, i en els mecanismes derivats de posar-la a la pràctica, en especial a través dels projectes educatius de ciutat.

Efectivament, Ciutadella de Menorca es va adherir a la Carta de Ciutats Educadores i alhora incorporar a la Xarxa Estatal de Ciutats Educadores l’any 1999. Des d’aquell mateix moment s’inicia el procés per elaborar un projecte estratègic de ciutat dissenyat des de la perspectiva educadora, del qual han derivat i hauran de derivar els plans d’actuacions sectorials. Com a resultat d’aquest procés s’ha obtingut un projecte format pels valors i finalitats, per les línies estratègiques i pels mecanismes d’aplicació (basats en la participació, la coresponsabilitat, la transversalitat i el lideratge polític) que han estat assumits per totes les forces polítiques amb representació institucional durant el mandat 1999-2003, i també pels grups que han iniciat el nou mandat municipal 2003-2007. Cal entendre, per tant, que el present projecte de postgrau s’emmarca en el context d’un Projecte Educatiu de Ciutadella (PEC) que ha d’iniciar les seves fases d’implementació. Precisament, en el context de les Jornades Finals del PEC, que van tenir lloc el mes de març del 2003, s’aprovaren les *Línies Estratègiques de la Ciutat* i el model organitzatiu per a la seva implementació, en què es té en compte tant la necessitat d’incrementar la quantitat i qualitat del temps educatiu en l’espai familiar, com la definició de nous models organitzatius del temps per fer-ho possible. Dins l’eix estratègic número 1, “Potenciar la participació i la coresponsabilitat dels agents socials i de la ciutadania en el desenvolupament educatiu de la ciutat”, s’ha definit l’objectiu següent: “**Promoure un gran pacte local entre els agents socials implicats, per a la conciliació d’horaris familiars, escolars i laborals**”.

Aquest projecte és, per tant, un intent de donar contingut a aquest gran pacte per posar en pràctica mesures que facilitin la conciliació d’horaris.

1.1. Finalitat del projecte de postgrau

Dit tot això, val la pena acotar una posició clara i simple de la finalitat del projecte de postgrau, que s’ha expressat de la manera següent:

Definir uns objectius i unes propostes destinats a afavorir la conciliació d'horaris en la perspectiva d'incrementar la qualitat dels temps educatius en l'àmbit familiar, i que han de repercutir de manera positiva tant en el rendiment del treball escolar com en la qualitat laboral dels recursos humans a l'empresa i, en general, en la millora de la qualitat de vida.

Com es pot comprovar, en la finalitat del treball hi apareixen posicions de valor que orienten el sentit dels objectius generals que s'obtenen en aquest treball.

Els objectius generals del projecte no pretenen abordar l'estudi de viabilitat de cada proposta o objectiu, sinó recollir tots els elements necessaris per a una possible intervenció en la línia d'afavorir la conciliació horària, en el sentit de (posicions de valor):

1. Incrementar el temps lliure de disposició personal i familiar per afavorir una actitud educativa forta.
2. Disminuir les tensions i desconfiances entre escola i família, amb una correcta resolució de les necessitats familiars que no tenen una dimensió escolar específica.
3. Estimular la responsabilitat social de l'empresa en la perspectiva de millorar les condicions de benestar personal i familiar dels recursos humans propis per aconseguir una millora dels objectius específics de l'organització.

1.2. Malestar i conflicte

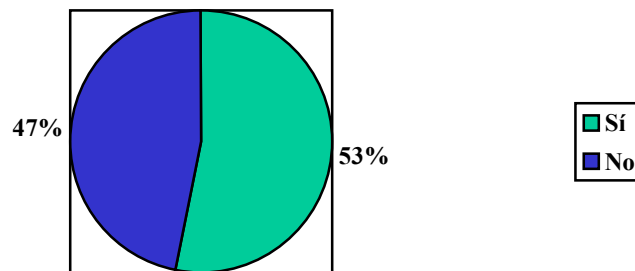
A l'inici d'aquesta introducció es parlava de *malestar* producte, lògicament, d'un conflicte lligat a la conciliació dels temps que regeixen tres dels àmbits socials més determinants per a la vida d'una persona. Partim, per tant, de l'acceptació del conflicte com una realitat pròpia i característica de la nostra societat. I aquí conflicte no té les connotacions negatives de *problema*. Recollint la visió de John Paul Lederach, autor de *Educar para la paz*, el conflicte és una característica de la vida social resultat de la interacció i la interrelació de persones amb interessos diferents. Parlar d'absència de conflicte seria parlar, en aquest cas, d'absència de diversitat i d'autonomia. Per Lederach el conflicte és "un procés natural en totes les societats i un fenomen necessari per a la vida humana, que pot ser un factor positiu en el canvi i en les relacions, o destructiu, segons la manera de regular-lo". El conflicte, entès així, és un espai d'oportunitats per abordar creativament les tensions inevitables que la vida ens presenta. Anem, doncs, a identificar i analitzar l'origen del conflicte en un context local i general, des de la perspectiva històrica i actual.

1.3. Perfil genèric de la població que viu d'una forma conflictiva la conciliació

De l'estudi elaborat per Gabise-Gadeso, UTE, a petició del Consell Insular de Menorca, a partir de nou-centes enquestes personals, s'obté un perfil de les persones

amb més dificultats per conciliar la vida familiar i laboral, i de forma implícita també la vida escolar inclosa dins la vida familiar.

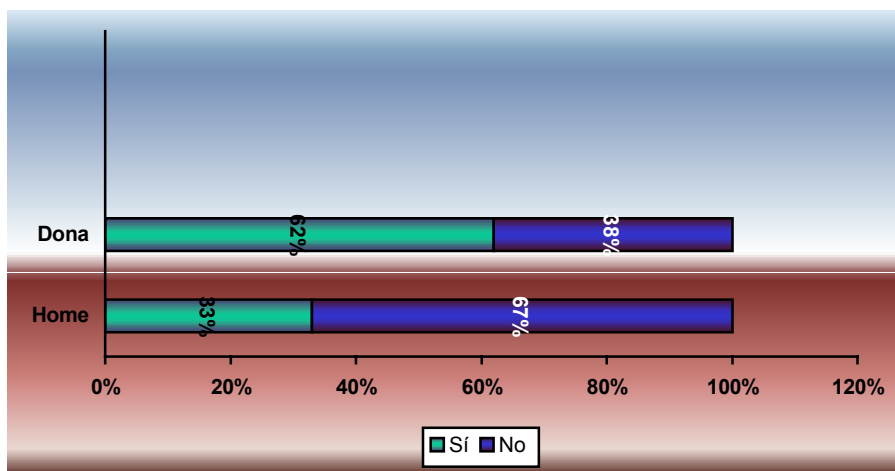
Gràfic 1. Dificultat de conciliar vida laboral i vida familiar

Font: Estudi de Gabise-Gadeso, UTE, encomanat pel Consell Insular de Menorca, Conciliació de la vida laboral i familiar, 2002.

Com es pot veure en el primer gràfic, gairebé la meitat de les persones que tenen fills consideren problemàtica la conciliació de la vida laboral i la vida familiar. Segons el sexe trobam que, en una proporció de quasi el doble, les dones són les que pateixen el conflicte de la conciliació.

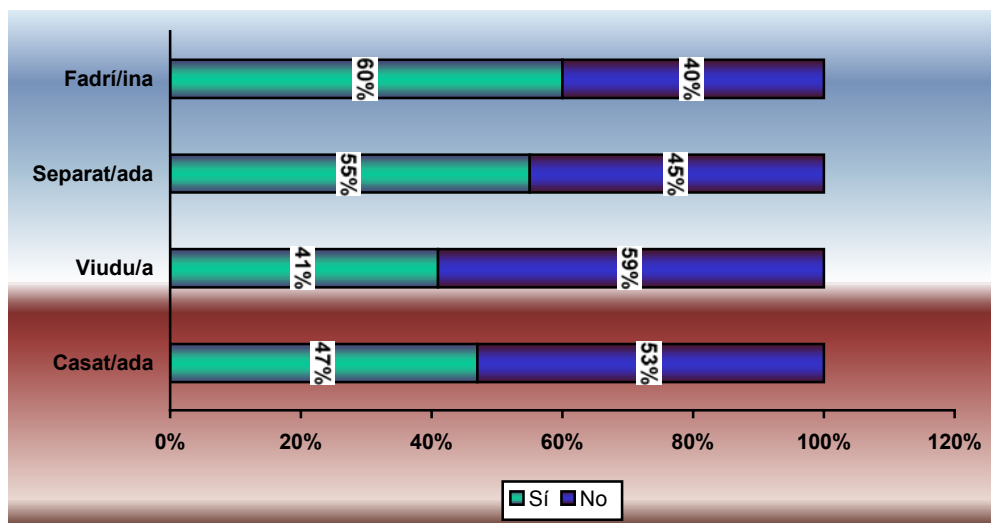
Gràfic 2. Dificultats de conciliar segons sexe

Font: Estudi de Gabise-Gadeso, UTE, encomanat pel Consell Insular de Menorca, Conciliació de la vida laboral i familiar, 2002.

Segons l'estat civil, són les persones separades o divorciades les que manifesten més dificultat de conciliació.

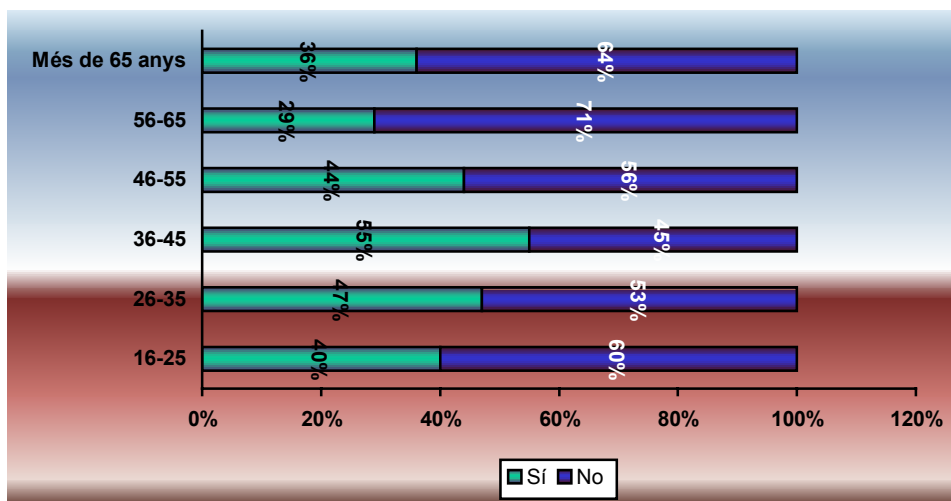
Gràfic 3. Dificultats de conciliar segons l'estat civil

Font: Estudi de Gabise-Gadeso, UTE, encomanat pel Consell Insular de Menorca, *Conciliació de la vida laboral i familiar*, 2002.

Podem observar que els resultats varien força segons el tram d'edat, i és la mitjana edat on es troben les dificultats més grans per conciliar la vida familiar amb la laboral.

Gràfic 4. Dificultats de conciliar segons l'edat

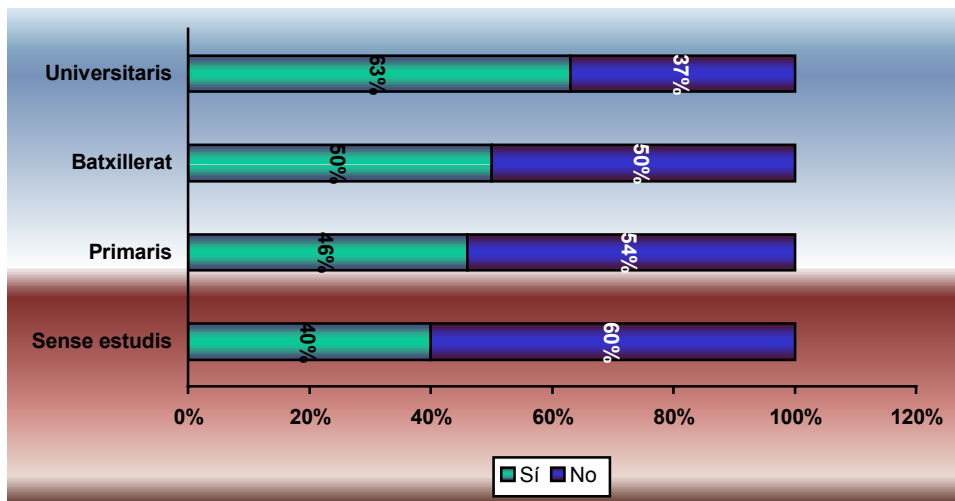

Font: Estudi de Gabise-Gadeso, UTE, encomanat pel Consell Insular de Menorca, *Conciliació de la vida laboral i familiar*, 2002.

Per nivell d'estudis, trobam que les dificultats a l'hora de compaginar la vida laboral i familiar augmenten segons el grau d'estudis de la persona afectada.

Gràfic 5. Dificultats de conciliar segons el nivell d'estudis

Font: Estudi de Gabise-Gadeso, UTE, encomanat pel Consell Insular de Menorca, *Conciliació de la vida laboral i familiar*, 2002.

Amb aquest seguit de dades, i algunes més que no s'ha incorporat al present treball, l'esmentat estudi extreu els perfils genèrics de la població que veu com a conflictiva la conciliació entre la vida familiar (inclou l'escolar) i la vida laboral. Els perfils són els següents:

- “Persones amb problemes per conciliar la vida laboral amb la vida familiar: A grans trets el col·lectiu més afectat són les dones, amb contracte eventual, amb fills menors de setze anys on les tasques de la llar sovint es fan de forma compartida subsidiària.
- Persones sense problemes per conciliar la vida laboral amb la vida familiar: Genèricament el sector de ciutadans/es són homes amb contracte fix, on el nivell cultural és baix, amb pocs fills menors de setze anys, les tasques de la llar les efectuen les dones i amb una important presència de fadrins/es.”

1.4. Camp objecte del treball: Menorca i Ciutadella

L'espai que es pren com a referència per a aquest estudi és el municipi de Ciutadella de Menorca, tot i que la seva anàlisi és perfectament extrapolable a tota la realitat menorquina. També es dona l'efecte contrari: moltes dades que s'aporten es refereixen a l'illa, i s'apliquen a Ciutadella d'una forma inclusiva per descriure situacions de les quals no es tenen més dades. És per això que en molts quadres comparatius apareixen dades relatives de Menorca o de les Illes Balears, en el seu conjunt.

2. IDENTIFICACIÓ DEL CONFLICTE DES D'UNA VISIÓ HISTÒRICA

Durant aquests darrers anys s'ha fet més reiterada l'explicitació de la necessitat d'abordar estratègies per fer front al creixent malestar causat per les dificultats per conciliar els horaris, i per tant donar resposta a les expectatives familiars, laborals i escolars. Aquesta nova realitat no és ni de lluny exclusiva de Menorca o de les Illes Balears. Arreu de l'Estat espanyol i d'Europa estan en debat les mesures per fer front al conflicte de conciliació del temps dedicat a les activitats humanes centrals: la família, la feina i l'escola. Del que no hi cap dubte és del fet que aquesta nova realitat és producte d'un canvi en l'estructura econòmica que hem definit en dos grans moments, la transició de la industrialització (entre els anys quaranta i cinquanta) i la transició d'aquesta cap a la societat de la informació (finals dels segle XX i moments actuals).

Com es descriu en l'estudi de S. Cardús (*Informe sobre propostes d'intervenció per a la conciliació d'horaris familiars, escolars i laborals*), el model d'horari que tenim com a referència mental implícita i a partir del qual se solen observar els conflictes actuals és el definit per la societat industrial posterior a la Segona Guerra Mundial, basat en: a) una estructura familiar nuclear clàssica —matrimoni i fills—; b) una activitat laboral productiva de predomini industrial amb horaris i localització espacial rígida centrada en l'home; c) una dedicació a les responsabilitats reproductives i de cura familiar ateses per la dona, i d) una escola amb els horaris adaptats —i pràcticament idèntics— a la lògica industrial.

Facem unes passes enrere en el temps per arribar fins a l'esmentat model, en el context de la realitat balear i menorquina. El procés d'industrialització i la posterior terciarització de l'economia menorquina són dos processos bàsics per entendre els comportaments laborals, familiars i escolars dels menorquins del segle XX i XXI. L'evolució sectorial de la població activa a les nostres illes ens indica el ritme del procés d'industrialització i de terciarització posterior. Fins al 1910 la població activa es dedica majoritàriament (entre un 65 i un 70 per cent) al sector primari, moment a partir del qual el sector terciari inicia el seu creixement constant. El sector industrial absorbeix un percentatge important de mà d'obra durant la dècada dels anys vint (39 per cent); aquest període d'expansió es veu alentit per la Guerra Civil i la crisi de la postguerra, que inicien un nou període caracteritzat pel creixement del terciari, la reducció a mínims de la població activa ocupada en el primari i un equilibri inestable del sector industrial. Així, ja devers els anys cinquanta ens trobam amb un sector agrari reduït al 40,1% d'ocupació i al 33,3% en indústria. És en aquest moment que es consolida un model d'organització del temps, descrit en l'*Informe* de S. Cardús, que perdurarà fins molt a finals del segle XX, almenys de forma implícita encara que explícitament els esforços es defineixin en un altre sentit.

Efectivament, tot i que el model descrit es construeix entorn d'una societat eminentment industrial, el cert és que a partir dels anys seixanta fins al setanta-cinc es produeix una forta expansió turística, del sector de la construcció i dels serveis, que es consolida cap als anys vuitanta, i que va aparellada a una crisi del sector de la indústria tradicional balear, tot i que Menorca és la que millor la resisteix. La terciarització de l'estructura econòmica, amb especial predomini del sector turístic, provoca una ruptura radical en l'organització del món laboral, amb efectes directes sobre l'àmbit familiar i escolar, tot i que l'organització temporal d'aquest darrer es mantindrà intacte. L'evolució de la població ocupada per sectors econòmics ens indica que el sector

terciari ocupa el 64,3% de la població activa l'any 1991 enfront del 42,7% del 1975. El sector agrari, en canvi, ha disminuït del 16,6% al 4,8% de la població activa. Aquestes xifres segueixen la tendència durant els darrers anys (taula 1 i gràfic 6) a mantenir-se més o menys estables, amb una inclinació més a la baixa en els sectors agrícola (2%) i industrial (10%), i més a l'alta en serveis (72%) i construcció (16%). Així valora els canvis l'historiador Miquel Àngel Casanovas Camps a *Història de les Illes Balears*: "L'impacte de la societat turística té el seu reflex en el canvi de les formes de vida. Hi ha una europeització dels costums i molts illencs s'adapten a la moral dominant al continent. Canvien els valors religiosos, sexuals, familiars, etc. D'altra banda, s'instal·la de forma definitiva la societat consumista i un sistema de valors més liberal".

En resum, als anys cinquanta es construeix una estructura organitzativa del temps definida per la industrialització, que, tot i mantenir-se com a referent, es veu envaïda per l'impacte, a partir dels anys seixanta, del boom turístic, el predomini dels serveis i la construcció, la reducció del sector industrial i la transformació del primari en gestor del medi ambient, que trenca amb aquest *ordre social d'horaris*. Aquest *model en crisi* és el que s'ha d'adaptar a les noves circumstàncies definides per la globalització i la societat de la informació.

Dels anys cinquanta (consolidació industrialització) als vuitanta (consolidació terciarització) canvien més coses amb l'estructura econòmica:

1. Es consoliden noves formes de relació social que tenen com a base l'individu més que la família. La forma d'entrar en el món laboral deixa d'estar lligat a les relacions entre famílies. Els models familiars es diversifiquen més enllà del matrimoni heterosexual i estable. Això no vol dir que la família deixi de tenir un paper central en l'educació dels fills, però sí que els fills necessiten sortir de l'àmbit familiar per inserir-se en l'àmbit laboral, cultural, etc.
2. L'activitat laboral es diversifica. L'estacionalitat i la flexibilitat horària es tornen les noves claus per interpretar el temps de treball, i deixen enrere la poliactivitat i les jornades extensives pròpies del primer període d'industrialització.
3. La incorporació de la dona al món laboral obliga a definir noves formes d'atendre les responsabilitats domèstiques i l'educació dels fills.
4. Augmenta el nivell de vida i la progressiva escolarització, que arriba a tota la població infantil.

Des d'aleshores, les tensions entre família, treball i organització escolar han anat creixent a ritmes diversos, que, segons l'*Informe* de S. Cardús, varien d'acord amb: "a) el grau de desenvolupament econòmic i de les característiques que prenia l'Estat del Benestar a cada país; b) en funció dels sectors econòmics predominants a la zona; c) en relació amb el desenvolupament dels serveis públics i privats d'atenció a les famílies; d) segons el nivell socioeconòmic i educatiu de les diverses zones i grups socials i, finalment, e) a partir de les mateixes expectatives subjectives dels ciutadans en relació amb les satisfaccions que esperaven de les seves opcions de vida". Aquests paràmetres, tot i ser desfavorables per a Menorca en el seu conjunt, s'han manifestat de forma lenta fins a la darrera dècada del segle XX, gràcies a una estructura sociofamiliar forta i a una

tardana incorporació laboral de la dona. En canvi, a partir dels anys noranta esclaten les conseqüències en la tensió família-treball-escola derivades d'un fort desequilibri entre el nivell socioeconòmic i el grau de solidesa de l'estat del benestar a Menorca i a les Illes Balears en general. El catedràtic en història econòmica de la Universitat de les Illes Balears, Carles Manera, descriu la situació al respecte de la forma següent: "Les illes pateixen un saldo fiscal negatiu degut al dèficit d'inversions infraestructurals, que limiten el benestar social a les illes, de manera que els indicadors disponibles no encaixen amb la capacitat de renda existent. El cert és que la riquesa de les illes, explicitada en la seva renda per càpita, s'enfronta a un "Estat del benestar" —mesurat en termes capitatiu i en indicadors homologables: llits per milers d'habitants, despesa educativa, salaris mitjans, etc.— relativament feble, en comparació amb d'altres comunitats autònomes, de manera que no és pas agosarat parlar més aviat d'una "privacitat del benestar" en el cas de l'arxipèlag."

Aquesta distància entre renda per càpita i nivell de benestar és un dels factors que caldria analitzar a fons, en estudis més específics, quant a la frustració d'expectatives subjectives dels ciutadans respecte de la qualitat de vida lligada a la conciliació horària, que apuntava Cardús en l'apartat e).

A tot això caldria afegir-hi aquells reptes i oportunitats que ofereix la societat de la informació, com la necessitat d'una formació permanent, el major temps per a la gestió de l'oci o la possibilitat de dissenyar les ciutats —amb persones i espais— com a agents educadors. Reptes i oportunitats que, a poc a poc, s'aniran incorporant com a nous elements que caldrà tenir en compte en la gestió del temps personal.

Dit això, podríem resumir la fotografia de la Ciutadella actual com: el municipi de més superfície de l'illa de Menorca, amb 186,05 quilòmetres quadrats, o sia, el 26,79% de la superfície. Té 23.706 habitants. La seva estructura econòmica està segmentada en quatre grans sectors: l'agricultura, la indústria, la construcció i els serveis, que en el cas de les Illes Balears estan directament relacionats amb el turisme. A aquest fet cal afegir-hi que Ciutadella concentra més del 50% de l'activitat turística de l'illa.

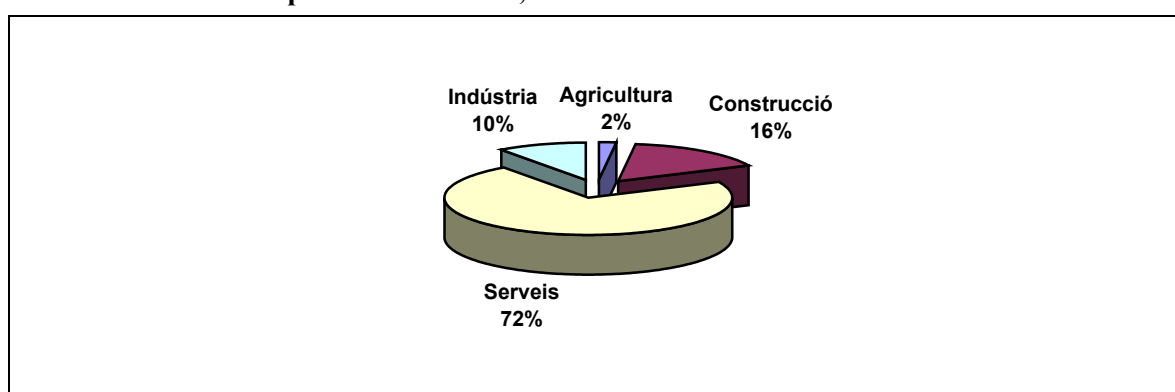
Aquest nou equilibri intersectorial iniciat a Menorca durant els anys setanta, amb un clar predomini del sector dels serveis lligat al turisme, ha trencat el *vell ordre social d'horaris* (eminentment industrial) i n'ha imposat un altre de molt més *desordenat*, en què coexisteixen horaris industrials i de la construcció, i horaris d'explotació agrària, amb una àmplia diversitat d'horaris lligats al sector turístic i al comerç, caracteritzats per la fractura de la temporalitat (de maig a octubre, temporada turística alta, i la resta d'any, amb temporada baixa o atur).

Taula 1: Població ocupada per sectors econòmics i edats (1996-2001)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
AGRICULTURA / AGRICULTURE						
16-19	170	115	175	95	-	-
20-24	555	563	745	553	245	105
25-54	3.668	3.963	4.285	4.853	5.453	5.650
55 i més / over 55	2.405	1.793	1.980	2.495	1.453	1.405
TOTAL	6.798	6.434	7.185	7.996	7.151	7.160
INDÚSTRIA / INDUSTRY						
16-19	1.650	1.468	1.240	988	625	610
20-24	5.485	3.130	2.473	4.930	3.995	4.075
25-54	28.928	28.220	27.058	31.053	27.880	26.975
55 i més / over 55	4.713	4.340	3.455	4.253	4.270	3.610
TOTAL	40.776	37.158	34.226	41.224	36.770	35.270
CONSTRUCCIÓ / CONSTRUCTION						
16-19	1.128	1.443	2.198	2.358	2.175	2.185
20-24	5.273	4.593	4.628	5.295	6.860	8.543
25-54	20.973	24.855	26.278	29.673	37.280	41.648
55 i més / over 55	2.165	2.975	3.048	3.510	5.055	5.193
TOTAL	29.539	33.866	36.152	40.836	51.370	57.569
SERVEIS / SERVICES						
16-19	5.488	5.165	4.490	6.508	6.140	5.500
20-24	21.678	21.935	23.350	21.315	25.865	25.563
25-54	165.685	173.015	180.318	186.278	199.893	205.018
55 i més / over 55	18.490	19.640	19.068	20.635	23.783	26.103
TOTAL	211.341	219.755	227.226	234.736	255.681	262.184

Font: Institut Balear d'Estadística (IBAE) extret de l'Institut Nacional d'Estadística (INE)

Gràfic 6: Població ocupada. Illes Balears, 2001

Font: Elaborat a partir de les dades extretes de l'IBAE

3. PROJECTE EDUCATIU DE CIUTAT

*E*l present treball té especial sentit quan es contextualitza en el procés de Projecte Educatiu de Ciutat de Ciutadella (PEC), tant en la fase d'elaboració (finalitzada el maig del 2003) com d'implementació (que s'iniciarà dins l'any 2004). Quines són però les finalitats del PEC de Ciutadella de Menorca?

El Projecte Educatiu de Ciutadella és una eina per impulsar un procés permanent de transformació de la ciutat a partir de tres grans finalitats, inherents a totes les seves línies estratègiques i objectius:

1. La cohesió ciutadana, obtinguda a partir de la justícia social i la igualtat d'oportunitats.
2. La participació i la coresponsabilitat dels agents ciutadans en l'acció educadora.
3. L'impuls d'un projecte estratègic de ciutat, globalitzador, integrador i transformador, en què l'educació esdevé l'eix central.

L'inici de la fase d'elaboració del PEC de Ciutadella ja s'ha exposat en la introducció del treball, a la qual cosa s'hauria d'afegir que durant el període de diagnosi i debat per a la definició de les línies estratègiques i objectius han estat una constant els temes relacionats d'una manera o altre amb la conciliació d'horaris. No és estrany, per això, que en la línia estratègica 1 (**“Potenciar la participació i la coresponsabilitat dels agents socials i de la ciutadania en el desenvolupament educatiu de la ciutat”**) destaquí un objectiu en el qual es proposa:

“Promoure un gran pacte local entre els agents socials implicats, per a la conciliació d'horaris familiars, escolars i laborals.”

El contingut complet del document final del PEC, a data de maig del 2003, es pot extreure de la web municipal www.ciutadella.org/pec. Encara que el seu contingut pot ser d'interès per a la comprensió global de la dinàmica generada per un projecte estratègic de ciutat, i la connexió d'aquest amb el present treball de postgrau, hem considerat convenient només incloure en els annexos 1, 2 i 3 les aportacions fetes com a fortaleces i debilitats, reptes i oportunitats, en els tallers de participació ciutadana, relacionades amb el conflicte de temps per compaginar els aspectes familiars, laborals i escolars; així com els comentaris aportats pels redactors de les ponències sectorials del PEC, i finalment les aportacions que es fan en aquest sentit als plans d'acció sectorial d'infància i de joventut.

Els annexos 1, 2 i 3 són, per tant, seccions dels documents originals complets, que serveixen com a aportació a l'apartat 5, sobre les “Característiques socials i context legal de cada àmbit de conciliació”. A les seccions aportades s'hi trobaran frases i fragments subratllats per tal de facilitar l'atenció envers els continguts de més rellevància per a la finalitat del treball.

4. LA METODOLOGIA DEL TREBALL

L'objectiu que ens hem proposat en el present treball és el de definir objectius i propostes destinades a afavorir la conciliació d'horaris en la perspectiva d'incrementar la qualitat del temps educatiu en l'àmbit familiar, que alhora ha d'anar aparellat tant al rendiment del treball escolar com a la qualitat laboral dels recursos humans a l'empresa i, en general, a la millora de la qualitat de vida.

Per acomplir aquest objectiu s'ha estructurat el treball en dos grans blocs. El primer bloc es basa en la recollida i sistematització d'informació rellevant en l'àmbit territorial d'estudi —Ciutadella de Menorca— sobre la conciliació del temps familiar, escolar i laboral. En aquest bloc s'han incorporat els pocs i únics estudis elaborats a Menorca o a les Illes Balears sobre la conciliació familiar i laboral. Per abordar amb rigor aquesta primera labor de diagnòsi i anàlisi *sobre l'estat de la qüestió*, que serà essencial a l'hora d'elaborar els objectius i les propostes, s'han realitzat diverses entrevistes per contrastar les dades i les reflexions extretes dels estudis amb la percepció dels tècnics i gestors polítics. Les entrevistes realitzades són, per àmbits, les següents:

1. Gestor polític: Joana Triay, regidora dels Serveis Socials de l'Ajuntament de Ciutadella de Menorca, de l'any 1999 al 2003.
2. Tècnic: Cristina Mercadal, treballadora social dels Serveis Socials de l'Ajuntament de Ciutadella.
3. Sindical: Onofre Martí, representant del Sindicat de Treballadors de l'Ensenyament de les Illes Balears (Menorca).

A partir d'aquesta primera tasca s'han elaborat els apartats 5, 6 i 7 del treball, que inclouen una descripció del context social i legal, la seva anàlisi i els criteris d'intervenció. Aquests apartats han estat determinants a l'hora d'abordar els continguts del segon bloc del treball. Aquest bloc pretén obtenir una percepció subjectiva del conflicte derivat de la conciliació dels móns familiar, escolar i laboral. Per fer-ho s'han utilitzat els mateixos criteris metodològics utilitzats per Salvador Cardús en el seu *Informe de Propostes d'intervenció per a la conciliació d'horaris familiars, escolars i laborals*, de l'any 2002, basats en els *grups de discussió o focus group*. Cardús justifica el seu procediment d'aquesta manera:

“El tipus de plantejament que vam fer en aquest treball descartava la possibilitat de centrar la recerca en una enquesta d'opinió que tingués la ingènua pretensió de detectar demandes i necessitats individuals a propòsit de la conciliació d'horaris. Per una banda, estem parlant d'unes dificultats que no solen ser percebudes de manera clara pels mateixos individus que en pateixen les conseqüències. I no ho poden ser, de clares, per la raó abans esmentada que cadascú de nosaltres som portadors d'interessos contradictoris assumits en cada espai institucional viscut. En aquestes qüestions, doncs, hi predominen els malentesos i les confusions, derivades d'un malestar que no és fàcil de racionalitzar des d'una experiència subjectiva contradictòria. Per tant, demanar i recollir opinions individuals —que sovint no fan altra cosa que repetir altres opinions estereotipades, si no imposades amb interessos opacs— com si fossin expressió d'una consciència individual i reflexiva, hauria estat un error sociològicament imperdonable.”

“Per altra banda, la recollida de l’expressió d’un interès personal immediat, mancat de perspectiva general, només hauria portat a accentuar el perfil de la diferència i el desacord entre els diversos agents implicats i no pas a trobar estratègies per resoldre el possible conflicte.”

Per aconseguir aquesta visió subjectiva del conflicte expressada en una situació de discussió, i no com una “opinió” reflexiva i individual, he utilitzat la metodologia dels *grups de discussió o focus group*, que permet posar en contacte els diversos agents amb interessos contraposats dins d’un mateix espai institucional, i forçar un diàleg del qual se’n pugui extreure diversos tipus d’informació.

En concret, el nostre objectiu és saber quines són les representacions “ingènues” que els actors fan dels conflictes horaris i dels interessos que hi van associats; les expectatives i les resistències que es detecten davant les possibles intervencions, i els marges d’actuació possible amb vista a definir les propostes d’intervenció. En definitiva, saber quines són les percepcions, els sentiments i les actituds davant la dessincronització horària.

Grups de discussió o focus group

El *grup de discussió* és una tècnica per aconseguir “una conversa acuradament planejada, dissenyada per obtenir informació d’una àrea definida d’interès, en un ambient permissiu i no directiu. La discussió és relaxada, confortable i molt sovint satisfactòria per als participants, ja que hi exposen les seves idees i fan comentaris en comú. Els membres del grup s’influeixen mútuament, ja que responen a les idees i comentaris que sorgeixen en la discussió” (Krueger, 1991, citat a Del Rincón, Delio *et al.* 1995, *Técnicas de investigación en Ciencias Sociales*. Madrid, Dykinson).

S’han constituït tres grups de discussió al voltant dels camps conflictius: un grup per a l’àmbit escolar i del lleure, un per al del treball i un per al món familiar. Cada grup està format per cinc o sis participants, a part de l’entrevistador. La composició de cada grup va ser la següent:

Grup 1. Àmbit escolar i lleure.	<ul style="list-style-type: none"> • 1 (Associació de Pares i Mares d’Alumnes) • Rafel Cortès (Director de l’escola pública Joan Benejam) • 1 (professor d’activitats extraescolars) • Pepe Mascaró (responsable de l’Agrupament Escolta Federico Pareja) • Elvira Badia (inspectora de la Conselleria d’Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears) • Marissa Bals (gerent del Patronat d’Escoles Infantils)
Grup 2. Àmbit laboral.	<ul style="list-style-type: none"> • Salvador Lafuente (PIME-Menorca) • Victòria Mateus (ASHOME-Menorca) • Carolina Mateo (UGT) • Toñi Vilches (CCOO)

	<ul style="list-style-type: none"> • Eulàlia Allès (Departament de Treball i Formació del Consell Insular de Menorca)
Grup 3. Àmbit familiar.	<ul style="list-style-type: none"> • (Família monoparental) • Julia Muñoz (família nombrosa) • (Horari atípic) • (Immigrants) • (Horari extens) • (Càrrega familiar per avis) • Sebastiana Cañellas (tècnica municipal en Treball Comunitari)

Algunes persones han preferit que el seu nom no consti en la composició del grups, i per tant apareixen només amb un dels seus elements identificadors entre parèntesis.

Dinàmica de treball dels grups de discussió

En una primera sessió es demana als participants que exposin quins són, per ells, els tres principals conflictes creats per a la dessincronització d'horaris entre el món de l'escola, el món del treball i la vida familiar. A partir de totes les propostes s'obre un temps per al debat i les observacions, que es recullen en l'apartat 8 de la percepció subjectiva.

En una segona sessió es recullen les propostes de resolució als conflictes plantejats abans. Per fer-ho, cada participant té davant un quadre resum (annex XXXX) dels conflictes exposats, amb l'espai corresponent per a incloure les seves propostes d'intervenció. Durant el debat posterior s'han de seleccionar les intervencions de major consens, i prioritzar els conflictes i propostes d'intervenció.

5. CARACTERÍSTIQUES SOCIALS I CONTEXT LEGAL DE CADA ÀMBIT DE CONCILIACIÓ

5.1. Mancança d'estudis en la gestió del temps

L'objectiu d'aquest capítol és fer una descripció comparada de la realitat dels àmbits de conciliació que s'aborden, a partir de la realitat sociològica i de les diferents formes d'intervenció de l'Estat. S'analitzen els àmbits de conciliació de la forma següent:

- Àmbit familiar.
- Àmbit escolar.
- Altres àmbits lligats a l'activitat extraescolar.
- Àmbit laboral.
- Relacions entre els àmbits familiars i laborals.
- Relacions entre els àmbits familiars i escolars.
- Altres àmbits (horaris de serveis públics i privats).

La descripció dels àmbits es fa a partir dels estudis sociològics i la normativa existent (tant a l'Estat espanyol com a la resta d'estats europeus), abordada en la seva globalitat i no només des de la perspectiva de la conciliació dels temps. El motiu és doble:

1. En la gestió del temps hi intervenen elements molt diversos no solament relacionats amb els horaris. Així, per exemple, la capacitat econòmica d'una família o l'autonomia i els valors dels seus membres són elements bàsics per a una gestió del temps favorable per a la conciliació del món laboral, l'escolar i el familiar, en la línia d'aconseguir les finalitats apuntades en el punt 1.1.

2. Menorca disposa d'una mancança absoluta d'estudis lligats a la gestió del temps per a la conciliació. L'excepció la trobam en els treballs elaborats per la Fundació Gadeso, i publicats per Lleonard Muntaner Editor, i els estudis recents del Consell Insular de Menorca.

5.2. Formes d'intervenció estatal

La intervenció de l'Estat en la conciliació de la vida familiar, laboral i escolar a Europa és molt variable segons el grau de desenvolupament de l'estat del benestar. A part de veure quins són aquests models, en el present apartat ens proposam d'analitzar la situació i les normatives europees, estatals, autonòmiques i locals que tenen efectes en la conciliació d'horaris per als ciutadans de Ciutadella i de Menorca que viuen en el triple context de la realitat familiar, escolar i laboral. En cada cas es fa una breu anàlisi general i s'aporten quadres de comparació amb la realitat europea.

Las políticas familiares en una perspectiva comparada,
de Lluís Flaquer
Col·lecció Estudios Sociales, núm. 3. Fundació “la Caixa”, 2000

Són quatre, segons l'estudi de Lluís Flaquer, els models de polítiques públiques que han aplicat els estats per afavorir aspectes de la conciliació d'entorns laborals, escolars i familiars. En molts casos les polítiques que s'apliquen en un mateix estat tenen uns objectius específics diferents de la conciliació, o paral·lels i fins i tot contradictoris a aquesta. És molt clar el cas de les polítiques destinades a combatre la desigualtat de gènere o les destinades a combatre l'atur. Sense cap dubte les esmentades polítiques tenen efectes, positius o negatius, sobre el punt que és objecte d'anàlisi, i per això s'hi han inclòs com a tals.

El model d'Alemanya, Àustria, França, Bèlgica i Itàlia es caracteritza per aplicar polítiques diferenciades segons l'estatus entre les diverses categories de treballadors. Són polítiques que en general fomenten la natalitat però desincentiven la participació de les dones en el mercat de treball. Dit d'una altra manera, l'Estat només actua quan la capacitat de les famílies per prestar serveis als seus membres s'esgota. El model fiscal es basa, en bona part, en el règim de cotitzacions i constitueix un **règim de protecció social assegurador**.

El model socialdemòcrata dels països escandinaus promou la igualtat entre els individus amb una intervenció directe de l'Estat, que és qui assumeix la responsabilitat de prestar cura a la gent gran, als incapacitats i als menors. Aquest model articula serveis sobre la base dels drets socials dels ciutadans i dissenya polítiques universals, per tant es tracta d'un **règim de protecció social redistributiu**. És un model d'elevada intromissió en la vida privada del ciutadà, que estimula la inserció de les dones al mercat de treball i és conseqüent amb el principi de plena ocupació per a tots els seus ciutadans.

El model liberal característic del Regne Unit basa la seva oferta de polítiques en el criteri de necessitat social i ofereix serveis i transferències selectives lligades a la comprovació del nivell de recursos. És a dir, només respon quan hom està situat per sota del llindar d'ingressos personals o familiars, i combina un règim de fiscalitat dèbil amb el cofinançament del benestar públic per part dels usuaris dels serveis; per tant es tracta d'un **règim de protecció social residual**.

Finalment, el sistema de benestar mediterrani, propi d'Espanya, Portugal i Grècia, es basa en el *familisme*, que dona per descomptat que les llars han d'assumir la responsabilitat principal per a la provisió del benestar dels seus membres. Tot i això, l'Estat només assumeix com a serveis universals la salut i l'educació, finançats per via impositiva, amb nivells de despesa per càpita molt per sota de la mitjana comunitària.

Fundamentos sociales de las economías postindustriales,
d'Esping Andersen
Ariel, 2000

Particularment interessant és també la proposta d'Esping Andersen quan parla de règims de benestar construïts a partir de la participació, amb més o menys intensitat,

basada en tres pilars bàsics: les institucions de govern, el mercat de treball i les famílies. De la combinació específica d'aquests actors, distingeix tres tipus de règims de benestar: el liberal, el socialdemòcrata i el continental. El difícil encaix dels països de la Mediterrània en aquesta tríada bàsica el va portar a afegir-hi posteriorment un quart tipus, el règim de benestar mediterrani, caracteritzat pel seu retard i per l'important rol que té la família en la provisió de benestar.

El **règim de benestar liberal** es correspon amb els països de tall anglosaxó, basats en la tradició liberal de minimitzar el paper de l'Estat, individualitzar els riscos i fomentar les solucions mercantils per a la provisió de benestar. Les polítiques socials tenen caràcter residual d'acord amb una concepció restringida dels riscos socials que han de ser objecte d'una actuació pública, i d'acord també amb una concepció de la família com quelcom que pertany a l'esfera privada de les persones i on l'estat no ha d'intervenir. Dins el marc de la Unió Europea, aquest tipus de règim de benestar es correspon amb la Gran Bretanya i Irlanda.

En consonància amb aquesta concepció del benestar, en l'àmbit municipal trobam serveis socials adreçats a les famílies que viuen en la precarietat o amb dificultats extremes. Darrerament, però, s'ha produït un canvi, ja que els actuals governs laboristes han dissenyat de forma explícita polítiques familiars dirigides, fonamentalment, a prevenir les situacions i els efectes de la pobresa infantil i familiar, i a la promoció de serveis universals per a la petita infància i de serveis extraescolars per facilitar la conciliació de la vida familiar i la vida laboral. Aquest increment i diversitat de serveis són proveïts als ciutadans per la via del partenariat local amb la participació conjunta dels sector públic, el sector privat mercantil i el tercer sector, i disposant sempre de la participació financera de les famílies. Els governs locals exerceixen una funció de lideratge i coordinació dels partenariats locals i aporten a la ciutadania una detallada i extensa informació quant als continguts i diversitat dels serveis, sense posar especial èmfasi en la distinció entre titularitat pública, privada o privada associativa. S'afavoreix, en canvi, que l'accés i l'ús dels serveis es faci d'acord amb la proximitat al domicili de l'usuari i dins la seva comunitat.

El **règim de benestar socialdemòcrata** gairebé és sinònim de països nòrdics. Els trets bàsics diferenciadors són: caràcter universal de les prestacions de benestar, cobertura global dels riscos, uns nivells de subsidis generosos, orientació igualitària entre generacions i entre gèneres, i una presència marginal dels serveis de benestar privats.

En l'àmbit local, les ciutats sueques, per exemple, ofereixen una àmplia xarxa de serveis que faciliten la vida dels pares i mares que treballen. Són serveis universals i proveïts de forma homogènia pel sector públic al conjunt de la ciutadania. Per aquest motiu, l'assistència social per situacions de precarietat no és un dels components importants de la política social sueca, ja que moltes d'aquestes situacions ja estan assumides dins el sistema d'atenció universal.

El **règim de benestar conservador o continental** es caracteritza per una mescla de prestacions socials diferents segons l'estatus social i el paper que té la família com a primera responsable en la producció de benestar envers els membres que la integren. Es tracta d'un sistema de protecció social basat en el tradicional model de família patriarcal i, en conseqüència, és un sistema esbiaixat que afavoreix l'home com a cap de la família

i en tant que participa del mercat de treball. Països com França, Alemanya, Àustria o Holanda es corresponen amb aquest règim de benestar.

Respecte de les polítiques familiars, però, no podem deixar d'esmentar els importants matisos que distingeixen uns països respecte dels altres dins aquest règim de benestar. Mentre que França desenvolupa una política pronatalista amb importants ajuts financers per fills a càrrec i amb una oferta molt diversificada de serveis públics per donar resposta a les diferents necessitats familiars; Alemanya no preveu una política familiar de forma integrada, tot i l'existència de serveis com centres de dia per a infants, residències per a gent gran o serveis d'atenció domiciliària, els quals són de responsabilitat local.

Finalment, el **règim de benestar mediterrani** podríem dir que arranca del conservador, però el familisme hi és molt més intens, de manera que les estructures públiques proveïdores de benestar són més raquíques i la producció de benestar es basa, sobretot, en les famílies, i en especial en les dones, sobre les quals recauen les tasques d'atenció i cura de tots els membres de la família. Tot i els matisos que hi pugui haver, Espanya, Itàlia, Grècia i Portugal comparteixen aquest règim de benestar, en el qual les polítiques familiars estan poc o gens desenvolupades i la producció de benestar se sustenta en un tipus de família extensa en el qual les xarxes de solidaritat informal cobreixen el dèficit existent en serveis adreçats a les persones.

Des del punt de vista local, es constaten diferències significatives fins i tot dins d'un mateix Estat. En el cas italià, contrasta l'escassetat de polítiques locals familiars a les ciutats d'un sud pobre i agrícola, amb unes polítiques municipals de suport a les famílies més generoses i innovadores a les ciutats d'un nord ric i industrialitzat. Tampoc a Espanya no hi ha un nivell suficient ni homogeni de serveis per a les famílies, en part perquè fins fa ben poc no existia una política familiar explícita; i en part perquè el procés de descentralització de l'Estat cap a les comunitats autònomes ha creat un escenari on els serveis de benestar que desenvolupen els diferents nivells d'administració adopten iniciatives d'abast i característiques diferents, no sempre ben coordinades.

Des de la perspectiva d'Europa

En l'àmbit normatiu, Europa disposa des del 1974 d'una resolució del Consell de Ministres de la llavors Comunitat Europea on ja s'expressa la voluntat dels països membres d'adoptar les mesures necessàries per assegurar la conciliació de les responsabilitats familiars i les aspiracions professionals. La Carta comunitària reafirma aquest principi i assenyala la necessitat de desenvolupar mesures que permetin a homes i dones conciliar les seves obligacions professionals i familiars (article 16). La recomanació del Consell de 27 de juliol de 1992 sobre la convergència dels objectius i de les polítiques de protecció social (92/442/CEE) i el Llibre blanc de 1994 sobre la política social europea (COM (94) 333) també plantegen de nou la necessitat d'establir mesures dirigides a la integració de la vida familiar i professional.

Dins la Unió Europea podem assenyalar sis dimensions principals de les directrius polítiques per a la conciliació, que anirem desenvolupant en la descripció comparativa dels diferents àmbits. Aquestes dimensions són:

- Mesures en relació amb el temps de treball assalariat.
- Permisos i excedències laborals per maternitat, paternitat i parentalitat.
- Creació de serveis d'atenció a la primera infància en modalitats diverses.
- Creació de serveis d'atenció a persones disminuïdes i ancians dependents.
- Mesures per reorganitzar el temps a la ciutat, especialment en relació amb els horaris dels serveis públics, comercials, escolars i transports.
- Mesures per promoure un increment del temps dels homes en el treball domèstic/familiar.

5.3. Anàlisi per àmbits

5.3.1. Àmbit familiar

Un dels objectius implícits de l'estudi és el de proposar pautes de comportament i organització en els diferents àmbits estudiats per aconseguir més temps de qualitat educativa per a les famílies amb fills. Aquesta fita es planteja com un objectiu social bàsic per aconseguir millorar la qualitat de vida dels ciutadans, dels que ara són adults (que veuran més àmpliament satisfetes les seves aspiracions personals i familiars) i dels fills-futurs adults (que veuran augmentats els beneficis d'una família sana).

Quines són les funcions psicològiques bàsiques d'una família? Eduard Rigo Carratalà (Catedràtic de Psicologia Evolutiva i de l'Educació de la Universitat de les Illes Balears. "Escola i Família, una col·laboració imprescindible", del llibre *La família en el procés educatiu a les Illes Balears*, Lleonard Muntaner Editor) les resumeix així: "a) possibilitar la supervivència i el creixement sa i equilibrat; b) aportar la calidesa afectiva i el suport emocional necessaris per a un bon desenvolupament emocional i una correcta autoestima; c) proporcionar un àmbit de comunicació i diàleg equilibrat que possibiliti el desenvolupament de les habilitats socials amb els seus iguals i l'encontre intergeneracional amb els adults; d) proporcionar els nivells adequats d'oportunitats i d'estimació d'acord amb pautes d'exigència que el condueixen a l'autoexigència i l'autoregulació; e) afavorir l'èxit de la identitat i l'autonomia".

No és estrany, per tot això, que el mateix autor marqui com una prioritat des del punt de vista familiar "potenciar la formació i orientació dels pares amb relació a l'educació dels seus fills. En les dues últimes dècades estam detectant una borsa de famílies cada vegada major que renuncien a la seva responsabilitat en les dimensions més incòmodes de l'educació dels fills, com si creguessin que no és necessari educar-los, com si tot estigués marcat als gens o com si la responsabilitat correspongués a l'escola i no als pares". Lògicament, això requereix també que la "la societat ha de tendir cap a un model de relacions laborals que permeti als pares triomfar alhora en l'àmbit professional i en l'àmbit privat".

Dit això, anem ara a descriure a partir de les aportacions fetes en tres estudis (*Conciliació de la vida laboral i familiar*, elaborat per Gadeso a petició del Consell Insular de Menorca, 2002; *La família en el procés educatiu a les Illes Balears*, estudi elaborat per Gadeso i publicat per Lleonard Muntaner Editor, 2003; *Memòria del Consell Econòmic i Social 2002*) quines són les característiques i comportaments de les famílies menorquines d'avui. Partim de la **tipologia de llars** següent:

Denominació	Composició de la llar
Llar unipersonal	Llar en la qual hi viu una persona sola
Llar sense nucli	Dues o més persones que no formen un nucli familiar tinguin o no relació de parentiu entre elles
Llar uninuclear o nuclear simple	Matrimoni o parella de fet sense fills solters, sense altres persones Matrimoni o parella de fet amb fills solters, sense altres persones Pare sol amb fills solters, sense altres persones Mare sola amb fills solters, sense altres persones
Llar extensa o nuclear extensa	Matrimoni o parella de fet sense fills solters, amb altres persones Matrimoni o parella de fet amb fills solters, amb altres persones Pare sol amb fills solters, amb altres persones Mare sola amb fills solters, amb altres persones
Llar múltiple	Dos o més nuclis familiars que conviuen a la llar

Nota: Es considera nucli familiar el format per dues o més persones en virtut dels vincles conjugals o de filiació. Tant les llars extenses com les múltiples es denominen, molt freqüentment, llars complexes.

Pel que fa, doncs, a la tipologia de les llars, segons l'enquesta de població activa (EPA) del 2002, les Illes Balears es caracteritzen per un percentatge de 48,4% de parelles amb fills i un 18,3% de llars unipersonals:

Taula 2. Distribució de llars per tipus (2002)		
	Illes Balears	Estat espanyol
Llars unipersonals	18,3	14,8
Llars sense nucli	3,1	3,4
Parella sense fills	20,6	19,7
Parella amb fills	48,4	51,7
Família monoparental	9,3	10,0
Llars de dos nuclis o més	0,4	0,4
Total	100	100

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Enquesta de Població Activa del 2002 (2n trimestre).

Aquestes dades recollides de la memòria del CES són més o menys coincidents amb les dades obtingudes en un altre estudi del mateix any 2002 (*Conciliació de la vida laboral i familiar*, 2002. Elaborat per Gadeso a petició del Consell Insular de Menorca) i confirmen que el nombre de llars a Menorca formades per tres o quatre individus gira entorn del 45%. Clar que no sabem l'edat dels fills, però si miram el percentatge d'infants menors de setze anys (a Menorca, l'any 2000 eren segons l'INE el 15,97% del total de la població (72.716), o sia 11.612,75) i l'índex de fecunditat (1,2 fills per dona), obtenim una aproximació de 9.677,29 famílies amb fills menors de setze anys. És a dir que aproximadament el 40% de la població conviu en una unitat familiar en la qual hi ha com a mínim un membre menor de setze anys.

El quadre de la gent gran segons el tipus de família ens amplia el camp de visió a aquelles famílies que d'una forma o altre es fan càrrec d'una persona gran. L'única dada precisa en aquest sentit que es pot extreure és la de les parelles que conviuen amb una o unes quantes persones majors de seixanta-cinc anys (el 0,4 %). La dada no és gaire significativa, ja que no sabem si a la llar de dos nuclis o més hi ha un menor, ni tampoc queden reflectides les famílies que es fan càrrec d'un familiar dependent més gran de seixanta-cinc anys que viu en el seu propi domicili.

Taula 3. Distribució de la gent gran segon els tipus de famílies (2002)	
Illes Balears	
Llars unipersonals	20,8
Llars sense nucli	4,2
Parella sense fills	39,2
Parella amb fills	27,0
Família monoparental	8,4
Llars de dos nuclis o més	0,4
Total	100

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Enquesta de Població Activa del 2002 (2n trimestre)

El que sí que aporta una informació més àmplia és l'enquesta de Gadeso-Consell Insular de Menorca (*Conciliació de la vida laboral i familiar*, 2002), en què es comprova que els resultats a la pregunta "en el cas que algun dels dos sigui viu o ambdós, per quina solució s'ha optat o s'optarà per al moment en el qual necessitin ajuda?" Els resultats són els següents:

Taula 4. Solució per la qual optarien els fills quan els pares perdin l'autonomia

	Menorca
Seguir a la seva pròpia llar amb l'ajuda familiar	27,2%
Seguir a la seva pròpia llar amb l'ajuda d'auxiliars	2,9%
Traslladar-los al centre de dia	0,6%
Traslladar-los a la seva llar familiar	31,8%
Viure a la llar dels seus fills de forma compartida	5,2%
Cercar una residència	1,7%
Encara no s'ha decidit	26,6%
Altres	1,2%

Font: Estudi Gadeso-Lleonard Muntaner Editor, *La realitat familiar a les Illes Balears*, 2002.

L'opció per la qual més es decanten les persones entrevistades és que les persones grans segueixin a la seva pròpia llar amb ajuda de la família (27,2%) o bé amb ajuda d'auxiliars geriàtrics o persones competents en el tema (2,9%), la qual cosa suposa o suposarà una càrrega familiar, ja que també una part important de les persones entrevistades pensen traslladar-los a la seva llar i perquè convisquin amb la resta de la família (31,8%).

Distribució del temps en les càrregues familiars

Respecte de la distribució de les càrregues de les tasques a la llar entre homes i dones, en l'estudi del Gadeso-Consell Insular de Menorca, s'obté el resultat següent:

Taula 5. Distribució de càrregues familiars

Univers	Només home	Només dona	Compartit	Altre
Total	7,2%	58,6%	19,3%	14,9%

Font: Estudi de Gabise-Gadeso, UTE, encomanat pel Consell Insular de Menorca, *Conciliació de la vida laboral i familiar*, 2002.

És a dir, que només un 19,3% de les persones enquestades afirma compartir les tasques a la llar. D'un estudi més detallat sobre la distribució del temps entre els membres de la parella en la realització de les tasques familiars (*Aspectos diferenciales en el uso del tiempo entre las mujeres que trabajan fuera del hogar y las amas de casa*, realitzat per les professores de la Universitat de les Illes Balears Esperanza Bosch Fiol, Victoria A. Ferrer Pérez i Margarita Gili Planas) se'n pot extreure una diferenciació de les tasques a la llar que realitza una dona que treballa o no fora:

Taula 6. Dedicació a les tasques de la llar

Hores dedicades a:		Dona de casa	Treballen fora
Tasques de la casa	Per setmana	47,51	44,44
	Per dia	6,79	6,35
Cuidar els fills	Per setmana	16,84	13,71
	Per dia	2,41	1,96
Cuidar els ancians	Per setmana	2,17	0,88
	Per dia	0,31	0,13
Oci	Per setmana	12,03	12,72
	Per dia	1,72	1,82
Treball fora de casa	Per setmana	—	40
	Per dia	—	5,71
Son	Per setmana	56	56
	Per dia	8	8
Total hores	Per setmana	134,55	167,75
	Per dia	19,23	23,97

Font: Aspectos diferenciales en el uso del tiempo entre las mujeres que trabajan fuera del hogar y las amas de casa, realitzat per les professores de la Universitat de les Illes Balears Esperanza Bosch Fiol, Victoria A. Ferrer Pérez i Margarita Gili Planas, 2003.

En els resultats de l'estudi s'obté que les dones mestresses de casa dediquen una quantitat de temps significativament superior a tasques com granar, fregar i espolsar, fer net, estendre i planxar roba, comprar aliments o preparar els menjars principals. En canvi, les dones que fan feina fora de casa dediquen una quantitat significativament superior de temps a tasques que poden implicar més autonomia, com conduir el cotxe, distribuir les despeses de la casa o fer gestions.

Les dades que s'obtenen duen a concloure, segons les autores de la Universitat de les Illes Balears (UIB), que totes les dones fan una doble jornada laboral quantitativament en hores, les que treballen fora de casa fan les laboralsment actives a casa i en el seu lloc de feina i les dones de casa fan en l'àmbit familiar l'equivalent a dues jornades laborals.

Les dades de l'estudi Gadeso-CIM, resumit en la taula 5, són corroborades pels resultats de l'Instituto de la Mujer (taula 7) respecte de l'ús del temps segon els sexe:

Taula 7. Diferències en l'ús del temps segons el sexe

	Año: 2001			Año: 1996			Año: 1993		
	Ambos sexos	Mujeres	Hombres	Ambos sexos	Mujeres	Hombres	Ambos sexos	Mujeres	Hombres
Total	28 h 44'	29 h 34'	27 h 55'	28 h 11'	28 h 40'	27 h 49'	27 h 11'	27 h 43'	26 h 35'
Necesidades personales	h 34'	34'	0 h 34'	0 h 40'	10 h 35'	10 h 52'	10 h 21'	10 h 8'	10 h 35'
Trabajo doméstico	5 h 18'	7 h 22'	3 h 10'	5 h 25'	7 h 35'	3 h 5'	5 h 20'	7 h 58'	2 h 30'
Estudio	0 h 37'	0 h 29'	0 h 44'	0 h 22'	0 h 18'	0 h 26'	0 h 44'	0 h 37'	0 h 52'
Trabajo remunerado	2 h 39'	1 h 52'	3 h 28'	2 h 15'	1 h 23'	3 h 10'	2 h 9'	1 h 1'	3 h 22'
Tiempo libre	9 h 37'	9 h 17'	9 h 59'	9h 30'	8 h 47'	10 h 15'	8 h 37'	8 h 0'	9 h 16'

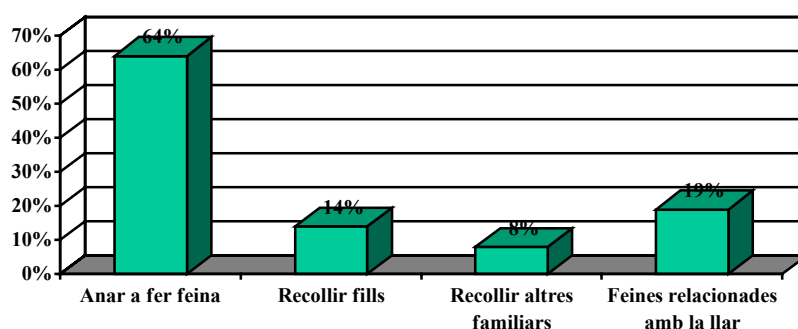
Taula 8. Temps dedicat al treball domèstic, per tipus d'activitat i sexe

	Año: 2001			Año: 1996			Año: 1993		
	Ambos sexos	Mujeres	Hombres	Ambos sexos	Mujeres	Hombres	Ambos sexos	Mujeres	Hombres
Total	5 h 18'	7 h 22'	3 h 10'	5 h 25'	7 h 35'	3 h 5'	5 h 20'	7 h 58'	2 h 30'
Trabajo de la casa	2 h 23'	3 h 58'	0 h 44'	2 h 34'	4 h 24'	0 h 37'	2 h 42'	4 h 46'	0 h 28'
Mantenimiento	0h 41'	0 h 27'	0 h 55'	0 h 38'	0 h 28'	0 h 49'	0 h 35'	0 h 29'	0 h 43'
Cuidado de la familia	h 22'	h 51'	h 51'	h 17'	1 h 40'	0 h 53'	1 h 14'	1 h 42'	0 h 43'
Compras	h 40'	h 53'	h 26'	h 39'	0 h 50'	0 h 26'	0 h 35'	0 h 47'	0 h 21'
Servicios	0 h 13'	0 h 13'	0 h 14'	0 h 17'	0 h 14'	0 h 20'	0 h 14'	0 h 17'	0 h 16'

Els gràfics posen en evidència que les dones dediquen més del doble del temps que els homes al treball domèstic, mentre que els homes dediquen més del doble del temps que les dones al treball remunerat. Dins el context del treball domèstic, és la dona la que més hores dedica a la casa, a la cura de la família i a fer les compres; per contra l'home és l'encarregat del manteniment de la casa i dels serveis.

Una altra dada interessant a l'hora d'analitzar l'ús del temps que fan les famílies és la causa dels desplaçaments dels seus membres. Segons l'estudi Gadeso-CIM, el principal motiu de desplaçament el genera la necessitat d'anar a treballar, seguit per l'ocasionat per les feines relacionades amb la llar:

Gràfic 7. Causa dels desplaçaments dels membres de la família

Font: Estudi de Gabise-Gadeso, UTE, encomanat pel Consell Insular de Menorca, *Conciliació de la vida laboral i familiar*, 2002.

Temps de convivència familiar

En l'estudi de percepció elaborat per l'equip d'investigació (*La família en el procés educatiu a les Illes Balears*, 2003) es valora de la forma següent la distribució d'hores aproximades que el fill dedica els dies laborals a les diferents activitats:

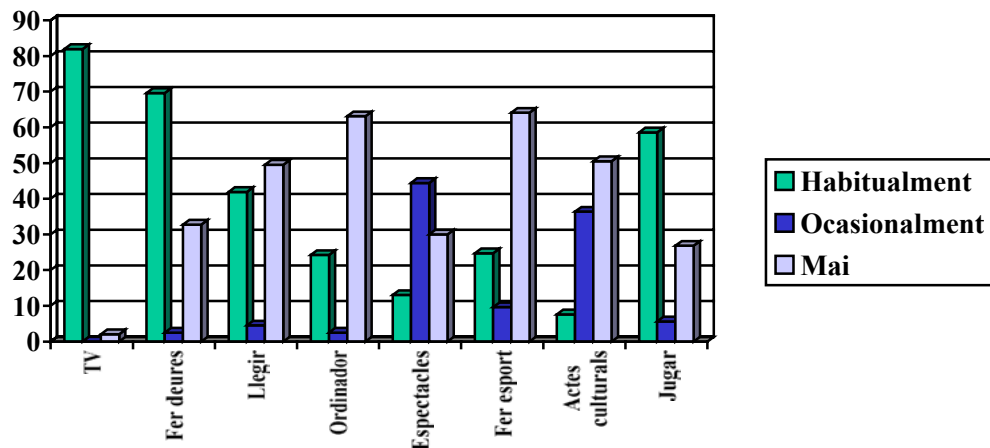
Taula 9. Activitats diàries (Temps diari/fill) *	Menorca
Televisió	1h 2'
Estudiar/fer deures	1h 14'
Llegir llibres	34'
Ordinador/informàtica	27'
Tasques de la llar	29'
Veure amics	45'
Classes de repàs	14'
Idiomes	17'
Activitats ludicoartístiques	9'
Esports	48'

Font: Estudi Gadeso-Lleonard Muntaner Editor, *La família en el procés educatiu a les Illes Balears*, 2003.

* Excloses les hores lectives de l'escola

De les activitats a què es dediquen els fillets i filletes quan surten d'escola, les activitats més freqüents que realitzen pares i fills de forma conjunta són mirar la televisió (82,0%), estudiar/fer deures (69,6%) i jugar (58,6%). Quant a l'anàlisi de les activitats que no realitzen mai plegats, destaquen d'una banda els percentatges alts en les activitats ordinador/informàtica i l'activitat de fer esport.

Gràfic 8. Activitats realitzades conjuntament pares i fills

Font: Estudi Gadeso-Lleonard Muntaner Editor, *La família en el procés educatiu a les Illes Balears*, 2003

Encara que hem englobat pares i mares en la dedicació als fills, aquesta té unes característiques diferencials: el 53% dels pares afirmen no realitzar mai activitats conjuntes amb els fills i un 47% realitzen diàriament, habitualment o bé ocasionalment alguna activitat amb els seus fills. En el cas de les mares, són el 70% les que diuen que dediquen diàriament, habitualment o bé ocasionalment un temps a realitzar alguna de les activitats amb els seus fills i un 30% les que no ho fan.

De l'anàlisi diferencial dels pares i mares per activitats s'extreu que: "les mares dediquen més temps a realitzar activitats conjuntament amb els seus fills. El tipus d'activitats a les quals dediquen més temps amb diferència significativa amb els pares són les activitats formatives i lúdiques. Els pares inverteixen més en les activitats de caire social, encara que la diferència és només de dos punts".

Valors i criteris educatius de les famílies

A les Illes Balears són gairebé inexistents els estudis sociològics sobre valors i actituds de la societat en relació amb la família. En qualsevol cas, les poques referències extretes d'altres estudis (Gadeso) reafirmen que:

1. La família continua essent una institució forta i arrelada entre els menorquins, amb poca influència segons l'edat, la condició social o l'origen que tinguin. La població menorquina continua creient en aquesta institució i en la seva insubstituïbilitat, perquè continua essent el principal referent de seguretat emocional i econòmica.
2. Els menorquins tendeixen a relacionar més la família amb lligams afectius i amb valors de caràcter positiu que no amb altres factors de perfil material o que representen vincles jeràrquics i impositius.

3. La societat menorquina té un concepte de família ampli i obert, més lligat al que s'han denominat valors postmoderns i convivencials que no als valors tradicionals i formals.

4. Els menorquins deslliguen la idea de família de la descendència i del matrimoni, encara que, a l'hora dels fets, opten majoritàriament per casar-se i tenir fills.

5. Per altra banda, les famílies manifesten una voluntat de voler el millor per als seus descendents, i tendeixen a externalitzar els serveis educatius cap a l'escola, els avis i les àvies o els cangurs i les cangurs.

Així es pot comprovar en la taula 10; l'opció amb la qual s'identifiquen els pares és que la família educa i l'escola instrueix:

Taula 10. Criteris educatius de les famílies

	Menorca
L'escola és el principal responsable	1,5 %
La família educa i l'escola instrueix	76,3 %
La formació depèn de la família	18,2 %
No té opinió clara	4,0 %

Font: Estudi Gadeso-Lleonard Muntaner Editor, La família en el procés educatiu a les Illes Balears, 2003.

Quan estudiam la responsabilitat de la família i l'escola en la transmissió d'actituds i valors, la majoria considera que el pes més gran correspon a la família.

Taula 11. Escola i família en la transmissió de valors i actituds

		Menorca %
Actituds i valors	Escola	2,5
	Família	95,0
	Ns/Nc	2,5
Formació religiosa	Escola	21,7
	Família	73,2
	Ns/Nc	5,1
Educació sexual	Escola	12,6
	Família	83,8
	Ns/Nc	3,5
Educació per a la salut	Escola	14,1
	Família	81,8
	Ns/Nc	4,1
Actitud cívica	Escola	15,2
	Família	80,8
	Ns/Nc	4,0

Font: Estudi Gadeso-Lleonard Muntaner Editor, La família en el procés educatiu a les Illes Balears, 2003.

5.3.2. Àmbit escolar

Com ja s'ha dit en diverses ocasions, l'actual sensació de desordre horari continua tenint com a referència implícita l'ordre horari generat en el període de la industrialització. En l'antic ordre els horaris de la fàbrica i de l'escola eren pràcticament idèntics. De fet, la mateixa escola estava plantejada com un temps de formació per adquirir els instruments bàsics per incorporar-se a l'activitat laboral. Això sí, l'inici escolar es produïa a partir dels sis anys, i no superava en la majoria de casos els catorze anys. L'horari escolar —per imitació del laboral— abastava els matins i les tardes, de dilluns a divendres, i el dissabte matí, fins a arribar a les trenta hores setmanals (actualment el nivell d'estudis primaris es perllonga fins a les vint-i-cinc hores setmanals). Aquest model d'horaris industrials dels anys cinquanta té, en el cas de les Illes Balears i de Menorca en concret, alguns elements distorsionadors: una industrialització tardana i una forta terciarització econòmica que s'inicia els anys seixanta i s'accelera a partir dels vuitanta.

Calendari escolar

En el tractament de la conciliació horària, abordar el calendari escolar és parlar sobretot de les vacances escolars i del nombre d'hores setmanals, que són, en definitiva, les que descriuen més bé l'ordenació del temps a l'escola. En la ponència del PEC dedicada a l'educació al llarg de tota la vida (Annex 2) es descriu la realitat escolar a Ciutadella, i en l'apartat de prestacions en serveis a la família (apartat 5.3.4) s'aporten dades sobre les escoles de primer cicle d'educació infantil. En aquest treball, en sintonia amb l'opció defensada en el PEC, s'aborda l'atenció a la infància, zero a tres anys, des d'un vessant plenament educatiu, la qual cosa implica que en aquesta tasca existeixen unes funcions autònomes deslligades de la funció assistencial de *guardar* l'infant durant el període laboral dels pares, vocació aquesta pròpia de les anomenades *guarderies*. Això determina que la descripció d'aquestes es faci de forma conjunta i alhora amb la resta de centres escolars.

A les Illes Balears, les competències educatives corresponen des de l'any 1999 a la comunitat autònoma. És la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears la que anualment, a través d'una Ordre, estableix el calendari escolar de cada curs per al centres docents no universitaris, públics, privats i privats concertats. L'Ordre estableix l'inici del curs escolar el dia 1 de setembre del 2003 i la finalització el 31 d'agost del 2004.

“Les classes per a l'alumnat d'educació infantil (3-6 anys), educació primària i educació especial dels centres públics, privats i privats concertats **iniciarà les activitats lectives el dia 15 de setembre de 2003 i les finalitzarà el dia 18 de juny de 2004.**

Per als de secundària les classes **s'inicien el dia 17 de setembre de 2003 i finalitzaran el dia 18 de juny de 2004.**”

L'inici i el final del curs per al primer cicle d'educació infantil no són dictats per la Conselleria, sinó que és decisió de la titularitat de cada centre. A Ciutadella, totes les escoles infantils de primer cicle a excepció d'una estan integrades en un patronat, que és qui proposa el calendari que serà ratificat pel Consell Escolar de cada centre educatiu.

Per al curs 2003-2004 l'inici s'ha establert per a dia 15 de setembre i el final per al dia 30 de juliol. Els centres tanquen durant el mes d'agost, i des del curs 2002-2003 fan jornada continuada de matí durant el mes de juliol. L'excepció, com hem dit, la posa l'única escola infantil del Govern de les Illes Balears, actualment gestionada per la Conselleria de Benestar Social, que es va concebre com una guarderia o escola laboral. El seu horari i calendari ha variat substancialment durant aquests darrers anys, sempre regit per la voluntat d'atendre les famílies amb més dificultats per a la conciliació entre escola, família i feina.

Dies festius i dies no lectius

Els dies festius de cada calendari anual són decidits per diverses administracions i recollits en l'Ordre. A l'Administració local li correspon elegir dos dies festius. Per altra banda, l'Ordre deixa a decisió de cada Consell Escolar de centre la tria de dos dies de lliure elecció. Tant uns com els altres, durant aquests quatre darrers anys (1999-2003), han estat discutits i consensuats en el Consell Municipal d'Educació (òrgan consultiu municipal amb àmplia representació dels sectors de la població), que emet una proposta que serà aprovada pels òrgans competents (plenari municipal, en el cas de les festes locals, i consells escolars, en el cas dels dies no lectius). Els criteris que han orientat l'elecció dels dies han estat els de: potenciar les festes locals pròpies, evitar trimestres molt llarg sense períodes d'interrupció, localitzar no lectius per allargar algun cap de setmana.

Si ens referim als períodes de vacances, aquests també són determinats en l'esmentada Ordre, que en aquest cas serveix de model al Patronat per decidir el seu calendari de vacances. L'article cinquè estableix:

“Durant el curs escolar 2003/04 tindran la consideració de períodes de vacances:

Nadal: del 22 de desembre de 2003 al 7 de gener de 2004, ambdós inclosos.

Pasqua: del 8 al 16 d'abril de 2004, ambdós inclosos.”

Als efectes pràctics també podem considerar període de vacances el que correspon a l'estiu, i que va del final a l'inici de curs, o sia del 18 de juny al 15 de setembre (per al segon cicle d'infantil, primària i secundària) i del 30 de juliol al 15 de setembre (per al primer cicle d'infantil).

Horari escolar

L'Ordre de la Conselleria d'Educació estableix i regula els horaris escolars per als centres d'educació infantil (3-6), primària, educació especial i secundària, i també disposa la forma de modificar l'esmentat horari. En aquest cas sí que es dona una certa variabilitat entre centres, especialment si tenim en compte l'horari de les escoles de primer cicle d'educació infantil, que en aquest cas no es regeixen per l'Ordre sinó per la decisió del Patronat. En el quadre es resumeix l'estat durant el curs 2002-2003. Com es pot comprovar, la norma general és que infantil i primària facin horari partit de matí i tarda, en canvi secundària fa horari continuat de matí. Així i tot, a partir del curs 2003-2004, un centre escolar de primària farà per primera vegada un horari continuat de matí.

En tots els casos és habitual fer ús de la possibilitat prevista en l'Ordre de fer classes en jornada continuada durant els dies previs a les festes de Nadal i Pasqua, i a l'inici i final del curs escolar.

També hem dit abans que el primer cicle d'educació infantil fa jornada continuada durant el mes de juliol.

Avui es pot dir que no hi ha cap lligam entre calendari i horari escolar, i calendari i horari laboral. Són dos els fenòmens que han distanciat aquestes dues realitats: un és el sentit de la formació intel·lectual i humana deslligada de l'activitat productiva i l'altre la diversificació econòmica que es tradueix en diversificació d'horaris laborals.

La Llei orgànica de qualitat de l'educació

La LOCE (Llei 10/2002, de 23 de desembre, BOE 24/12/2002), en la disposició addicional quarta, dedicada al calendari escolar, estableix que:

“1. El calendario escolar, que fijarán anualmente las Administraciones Educativas, comprenderá un mínimo de 175 días lectivos (cal recordar que la LOGSE estableia un còmput orientatiu de dies lectius per curs escolar de 180 dies) para las enseñanzas obligatorias. El Gobierno establecerá el mínimo de días para el resto de las enseñanzas. En todo caso, en el cómputo no se incluirán los días dedicados a las pruebas finales.”

“2. En ningún caso el inicio del curso escolar se producirá antes del uno de septiembre ni el final de las actividades lectivas después del treinta de junio de cada año académico, salvo para las enseñanzas de adultos y para el desarrollo de la formación en centros de trabajo, cuando por razones de estabilidad de la actividad de las empresas así lo exija.”

D'aquesta manera, la LOCE accentua la tendència a incrementar la càrrega lectiva anual del professorat per la via de l'increment dels dies lectius i en detriment de la càrrega no lectiva dedicada a la programació, seguiment i coordinació, formació permanent, etc.

Taula 12. Horari escolar dels centres educatius de Ciutadella

<i>Centre escolar</i>	<i>Hores setmanals totals</i>	<i>Horari setmanal</i>
<i>Infantil 0-3 anys</i>		
<i>CEI Es Mussol</i>	35	8.45-12.30 i 14.45-18
<i>CEI Borja Moll</i>	32,30	8.30-15
<i>CEI Es Fabiol</i>	35-47,30	8.45-12.30 i 14.45-18 (12.30-15 menjador opcional)
<i>CEI Es Poriol</i>	37,30	8.45-13 i 14.45-18
<i>CEI Joguina</i>	36,15	8.45-12.45 i 14.45-18
<i>CEI Xipell</i>	35	8.45-12.30 i 14.45-18
<i>Infantil (3-6) i primària</i>		
<i>CEI Es Fabiol</i>	25	9-12 i 15-17

<i>CEI Joguina</i>	25	9-12 i 15-17
<i>CEI Xipell</i>	25	9-12 i 15-17
<i>CP Pere Casanovas</i>	25	9-12 i 15-17
<i>CP Mare de Déu del Toro</i>	25	9-12 i 15-17
<i>CP Joan Benejam</i>	25	9-12 i 15-17
<i>CP Pintor Torrent</i>	25	9-14
<i>CC Nostra Senyora</i>	25	9-12 i 15-17
Consolació		
<i>CC Sant Francesc de Sales</i>	24	9-12 i 15-17
Secundària		
<i>IES Josep M. Quadrado</i>	30 hores (1r i 2n ESO)	8-14
	33 hores (3r i 4rt ESO)	8-14 (dos dies) i 8-15 (tres dies)
<i>IES M. Àngels Cardona</i>	31 (1r i 2n ESO)	8-15 (un dia) i 8-14 (quatre dies)
	32 (3r i 4rt ESO)	8-14 (tres dies) i 8-15 (dos dies)
<i>CC Nostra Senyora</i>	32 (1r ESO)	1r ESO 8-15 (dos dies) i 8-14 (tres dies)
	32 (2n ESO)	2n ESO 8-15 (dos dies) i 8-14 (tres dies)
<i>CC Sant Francesc de Sales</i>	32	8-15 (dos dies) i 8-14 (tres dies)

Font: Elaboració pròpia. Curs escolar 2002-2003

Posicions davant les diferents jornades laborals

Respecte de la jornada escolar, no hi ha cap organisme internacional ni cap investigació científica que aportí arguments des de la psicologia, pedagogia o sociologia, que hagi manifestat que un tipus de jornada escolar sigui millor que la resta. Sí, emperò, que hi ha coincidència a afirmar que qualsevol jornada ha de garantir les millors condicions educatives per a l'infant. També s'accepta que qualsevol canvi de jornada ha de ser el resultat del debat i la negociació entre administracions, pares i mares, docents i professionals dels diferents àmbits de la psicopedagogia. Finalment, s'ha de tenir en compte que l'escola, a més de les seves funcions pedagògiques, també compleix la funció social de custòdia dels alumnes durant un cert horari.

L'estudi *Iniciatives de desenvolupament local i de generació d'ocupació a l'illa de Menorca* (Consell Insular de Menorca, 2002) valora d'aquesta manera el desajustament horari existent entre escola i món laboral:

“Malgrat que el sistema educatiu cobreix perfectament l'educació reglada, aquest model no s'adapta a les característiques del model productiu de Menorca. Per tal de solucionar-ho existeixen experiències pilot que proposen una adaptació dels calendaris escolars, que permetin millors relacions i organització en el marc familiar. Encara, però, que s'aconseguís adaptar el sistema educatiu, persistiria el problema de la cura dels infants en períodes de molta activitat, que obre les portes al desenvolupament d'activitats de lleure i suport escolar per a aquests.”

A l'estudi es fa referència a experiències pilot per millorar la conciliació, però en cap cas no es recull cap d'aquestes experiències. Cal suposar que les possibilitats "d'adaptació" es refereixen a la perllongació d'horaris escolars, a través d'activitats complementàries.

Taula 13. Calendari i horari escolar a l'Estat espanyol (dades de l'Eurydice 2002)

	DIES LECTIUS		INICI CURS		FINAL CURS		NADAL	SET. SANTA	ALTRES
	INF./ PRIM.	ESO	INF./ PRIM.	ESO	INF./PRIM./ ESO				
ANDALUSIA	175	170	16/09	22/09	No abans 22/06		Mínim 24/12-06/01	Mínim 1 setmana	Delegacions provincials decideixen altres
ARAGÓ	176	171	09/09	16/09	20/06		23/12-06/01	17-27/04	5 dies que s'han de determinar per província
ASTÚRIES	175	171	10/09	16/09	20/06		23/12-07/01	11-21/04	4 festes fixades
I. BALEARS	173	171	16/09	18/09	20/06		23/12-07/01	17-27/04	1 festa fixada + 2 de lliure disposició
I. CANÀRIES	176	171	10/09	17-19/09	CEC abans 30/06		21/12-07/01	14-20/04	1 festa fixada i 4 de lliure disposició (preferència Carnaval)
CANTÀBRIA	176	173	10/09	18/09	20/06	25/06	23/12-07/01	17-27/04	5 festes fixades *
CASTELLA-LLEÓ	176	171	11/09	18/09 *	20/06		23/12-06/01	11-20/04	4 festes fixades
CASTELLA-LA MANXA	176	171	09/09	16/09	20/06		21/12-07/01	11-21/04	1 festa fixada + 3 de lliure disposició
CATALUNYA	177	177	16/09	16/09	20/06		21/12-07/01	12-21/04	2 de lliure disposició
EXTREMA-DURA	176	174	12/09	16/09	24/06		23/12-07/01	14-22/04	4 festes fixades
GALÍCIA	176	171	10/09	17/09	20/06		21/12-07/01	12-21/04	3 festes fixades + 2 de lliure disposició
MADRID	175	172	12/09	17/09	24/06		23/12-07/01	14-21/04	6 festes fixades
MÚRCIA	177	172	09/09	16/09 *	20/06		23/12-06/01	14-21/04	2 festes fixades + 3 de lliure disposició decidides pels CEM
NAVARRA	176	165	06/09 (o abans)	16/09 (o abans)	20/06 (o desp.)	13/06 (o desp.)	21/12-07/01	17-27/04	6 festes fixades
PAÍS BASC	176	175	CEC no abans 09/09 ni després 20/06				Mínim 24/12-6/01	Mínim 17-21/04	
PAÍS VALENCIÀ	177	166	9/09	20/09	17/06	13/06	23/12-6/01	17-28/04	2 festes fixades
LA RIOJA	176	167	5/09	18/09	20/06		23/12-7/01	17-25/04	Patró + 6 locals + 2 maig

Fonts: Resolucions del calendari escolar 2002-2003 de les diferents CA

*Múrcia: el primer cicle de l'ESO comença el 9 de setembre

*Castella-Lleó: el primer cicle de l'ESO comença l'11 de setembre

*Cantàbria: cada bimestre tenen una festa que permet una pausa relativament llarga. Per exemple, aquest any són festius el 4 de novembre, el 6 de desembre, el 27 i 28 de febrer i el 3 de març (Carnaval). Les vacances de Nadal i de Setmana Santa completen els bimestres.

De la comparació entre les dades de les diferents comunitats autònomes podem extreure'n les constatacions següents:

1. A primària hi ha una gran diversitat en la data d'inici de curs, únicament Andalusia, Catalunya i les Illes Balears el mantenen a mig setembre, la resta han optat per avançar la data d'inici. A secundària la data d'inici de curs es dona majoritàriament la tercera setmana de setembre.
2. El nombre de dies lectius a primària oscil·la entre 173 i 177, i a secundària, entre 165 i 177 (aquestes dades corresponen al curs 2002-2003).
3. Crida l'atenció l'autonomia que els consells escolars de centre tenen per decidir el calendari escolar al País Basc, i en menor mesura a Navarra, Andalusia i les Canàries.
4. La jornada escolar, tant a primària com a secundària, és molt diversa.

Calendari i horari escolar a Europa

Les diferències entre els sistemes educatius a Europa compliquen abastament l'anàlisi comparativa, que, per ser precisa, hauria de prendre en consideració condicionants històrics, polítics i climatològics. També cal saber que, en la conciliació del temps laboral i escolar, els exemples dels horaris escolars d'altres països no ens serveixen si no tenim en compte els horaris laborals, comercials i d'oci. Tot i això, a partir de les taules on es recullen les característiques dels diferents models escolars, quant a calendari i horari, es poden extreure una sèrie d'observacions importants. Les dades que s'aporten pertanyen a dos anys consecutius, 2001 i 2002, de l'*Eurydice*, i convé dir que encara que les del 2002 són més poc exhaustives, són més actuals.

Taula 14. Calendari i horari escolar a Europa

PAÍS	HORES ANUALS	HORES/SETMANA	HORARI LECTIU	VACANCES DELS ALUMNES Primària/Secundària Primavera = Setmana Santa Hivern: Carnestoltes, gener/febrer Altres: festes locals, nacionals, religioses
	Primària — Secundària	Infantil Primària — Secundària FP	Primària	
Alemanya	662	21 23	De 7.30/8.30 a 11.30/12.30	Estiu: 6 setmanes Tardor: 5-12 dies Nadal: 5-14 dies Hivern: 0-12 dies Primavera: 6-16 dies 3r trimestre: 0-10 dies Altres: fins a 10 dies Total: 92 dies
	818	22,5 27	(dl.-dv. o dl.-ds.)	
Anglaterra	874	21 23,5	De 9 a 12 i de 13 a 15.30 (dl.-dv.)	Estiu: 6 setmanes Tardor: 1 setmana Nadal: 2 setmanes Hivern: 1 setmana Primavera: 2 setmanes 3r trimestre: 1 setmana Altres: 3dies Total: 94 dies
	893	24		
Àustria	690	26 28	De 7 a 11.30/11.45 o de 8 a 12.30/12.45	Estiu: 9 setmanes Tardor: 0 dies Nadal: 2 setmanes Hivern: 1 setmana Primavera: 1 setmana 3r trimestre: 4 dies Altres: 6 dies Total: 101 dies
	945	27 33		
Bèlgica	849	27 28	De 8.30 a 12 i de 13.30 a 15.45 (dl., dt., dj., dv.) De 8.30 a 12 (dc.)	Estiu: 9 setmanes Tardor: 1 setmana Nadal: 2 setmanes Hivern: 1 setmana Primavera: 2 setmanes 3r trimestre: 0-2 dies Altres: 5 dies Total: 111 dies
	849	27 30		
Dinamarca	660	15 21	De 8/9 a 14/15 (dl.-dv.)	Estiu: 7 setmanes Tardor: 1 setmana Nadal: 2 setmanes Hivern: 1 setmana Primavera: 1 setmana 3r trimestre: 5 dies Altres: 5 dies Total: 94 dies
	840	30 32		

País	Hores anuals	Hores/Setmana	Horari lectiu	Vacances dels alumnes
Espanya	810 914	25 25 28 31	De 9/10 a 12/13 i de 14.30/15.30 a 16/17 (dl.-dv.) o (en algunes regions) de 8.30/9.00 a 13/14 (dl.-dv.)	Estiu: 11/12 setmanes Tardor: 0 dies Nadal: 2 setmanes Hivern: 2/3 dies Primavera: 1 setmana 3r trimestre: 0 dies Altres: 7 dies Total: 110 dies
França	846 899	26 26 31 36	De 8.30 a 11.30 i de 13.30 a 16.30 (dl.-dm.-dj.-dv.) De 8.30 a 11.30 (ds.)	Estiu: 9 setmanes Tardor: 1 setmana Nadal: 2 setmanes Hivern: 2 setmanes Primavera: 2 setmanes 3r trimestre: 0 dies Altres: 4/5 dies Total: 116 dies
Finlàndia	599 833	30 28,5	De 8 a 13 o De 8 a 16 (dl.-dv.)	Estiu: 10-12 setmanes Tardor: 1/7 dies Nadal: 2 setmanes Hivern: 1 setmana Primavera: 4 dies 3r trimestre: 0 dies Altres: 3/5 dies Total: 109 dies
Grècia	643 853	23 25 25-26	De 8.15 a 13.30 (dl. a dv.) o de 14 a 19 (dl.-dv.)	Estiu: 9/10 setmanes Tardor: 0 dies Nadal: 2 setmanes Hivern: 0 dies Primavera: 2 setmanes 3r trimestre: 1 setmana Altres: 7 dies Total: 101 dies
Holanda	940 1.033	22 25 27	De 8.45 a 12 i de 13.15 a 15.30 (dl., dt., dj. i dv.) i de 8.45 a 12 (dc.)	Estiu: 6/7 setmanes Tardor: 1 setmana Nadal: 2 setmanes Hivern: 0 dies Primavera: 2 setmanes 3r trimestre: 1 setmana Altres: 10 dies Total: 97 dies
Irlanda	854 1.038	26 30 30	De 9 a 11.45 i de 12.30 a 14.40 (dl.-dv.)	Estiu: 9/13 setmanes Tardor: 0 dies Nadal: 2 setmanes Hivern: 3-4 dies Primavera: 4 dies 3r trimestre: 0 dies Altres: 5 dies Total: 103 dies
Itàlia	850 850	25 30 28 38	De 8.30 a 13 (dl.-ds.) o de 8.30-16.30 (dl.-dv. amb obligació de dinar a l'escola) o de 8.30 a 12.30 (5/6 dies i 1, 2, 3 tardes)	Estiu: 13/14 setmanes Tardor: 0 dies Nadal: 2 setmanes Hivern: 2 setmanes Primavera: 4 dies

Itàlia (continuació)				3r trimestre: 0 dies Altres: 15 dies Total: 131 dies
Luxemburg	936 900	25 23 26	De 8 a 11 i de 14.00 a 15.45 (dl., dc., dv.) i de 8.00 a 11.45 (dt., dj., ds.)	Estiu: 9 setmanes Tardor: 1 setmana Nadal: 2 setmanes Hivern: 1 setmana Primavera: 2 setmanes 3r trimestre: 1 setmana Altres: 3 dies Total: 115 dies
Portugal	831 744	25 30 23 33	De 9 a 12 i de 14 a 16 (dl.- dv.) o de 8 a 13 (dl.-dv.) o de 13.15 a 18.15 (dl.-dv.)	Estiu: 11 setmanes Tardor: 1 setmana Nadal: 2 setmanes Hivern: 1 setmana Primavera: 2 setmanes 3r trimestre: 0 dies Altres: 10 dies Total: 129 dies
MITJANES	789 886	24 26,4 26,7 30		Estiu: 9,2 setmanes Tardor: 4,3 dies Nadal: 2 setmanes Hivern: 6,3 dies Primavera: 10 dies 3r trimestre: 2,6 dies Altres: 6 dies Mitjana: 107,4 dies/any

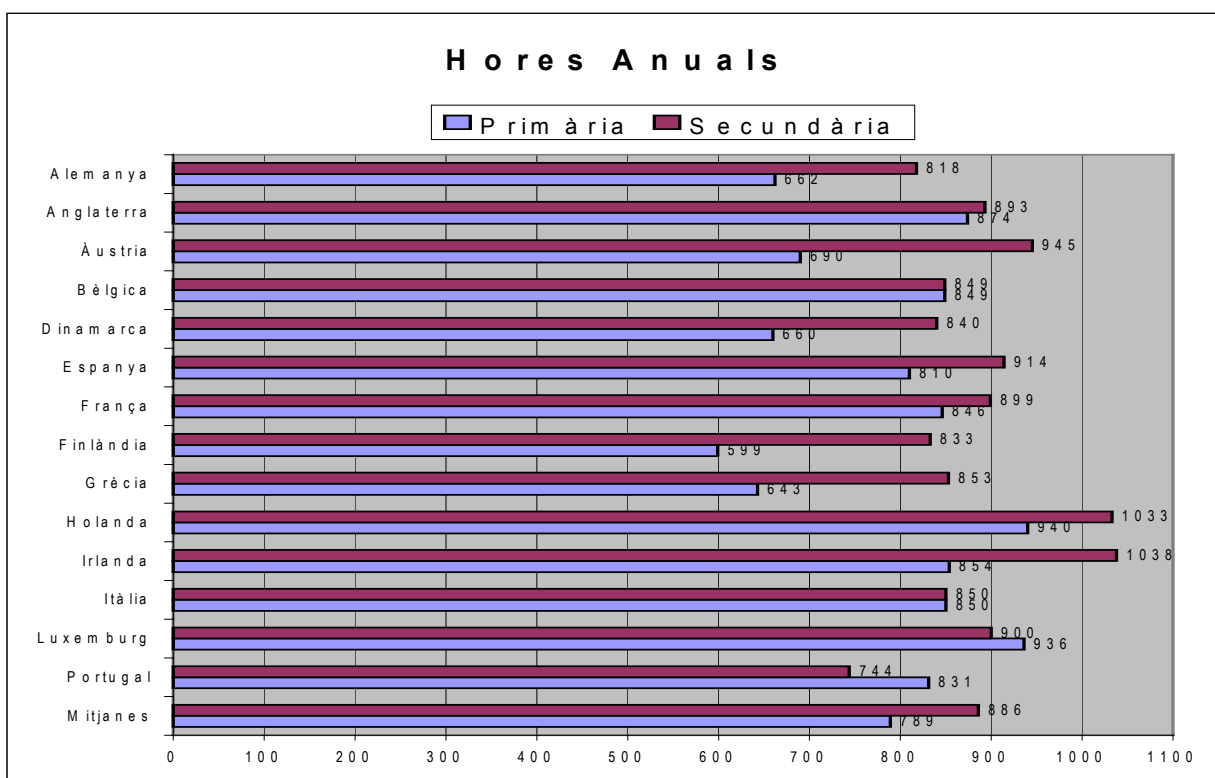
Font: Eurydice 2002

Observacions (extretes del gràfic *Eurydice 2002*):

1. L'Estat espanyol, amb 810 hores a l'ensenyament primari i 914 al secundari (amb poques oscil·lacions anuals), se situa un poc per damunt de la mitjana europea quant a total d'hores lectives anuals. Per nombre d'hores lectives setmanals, els nostres alumnes fan un nombre d'hores molt aproximat a la mitjana europea.
2. Per jornada, la gran majoria de països europeus fan una jornada partida, repartida en matí i tarda. Només Alemanya, Dinamarca, Itàlia (en algunes zones), Portugal i Grècia tenen la jornada continuada de forma estesa en el país. Així i tot, cal tenir present que en els tres primers països es donen possibilitats perquè els alumnes prolonguin la seva permanència en els centres fins i tot més enllà que a la resta de països i que, en el cas de Grècia, la jornada continuada es deu a la necessitat d'establir un doble torn per poder escolaritzar tota la població. A l'Estat espanyol s'admeten les dues jornades, i el seu establiment depèn del consell escolar i dels pares i mares dels alumnes.
3. La durada de les classes tampoc no varia gaire, i es repeteix la sessió de 60 minuts amb poques variacions. Com abans, a l'Estat espanyol hi ha una flexibilitat que es mou entre els 50 i 60 minuts.
4. En les vacances és on trobam més diferències entre el model de l'Estat espanyol i la mitjana europea. Trobam països com Alemanya, amb 92 dies de vacances, França amb 131 dies, amb una mitjana de 107,4 dies/any. Segons aquestes dades, l'Estat

espanyol, amb 110 dies/any, està per sobre de la mitjana. A Espanya les vacances d'estiu s'allarguen fins a 12 setmanes, quan la mitjana europea es mou entre les 6 i 7 setmanes. La resta de vacances són determinades per motius de tipus cultural o religiós. Així i tot, cal insistir que el total d'hores de temps dedicat a l'escola es correspon amb la mitjana europea.

Gràfic 9. Horari anual a Europa

Font: Eurydice 2002

EURYDICE 2001 (Informe propostes per a la conciliació dels horaris familiars, escolars i laborals, de Salvador Cardús)

Taula 15. Durada dels curs escolar i hores totals anuals, 2001-2002 (Educació primària i secundària)

País	Educació primària			Educació secundària		
	Inici	Final	Hores anuals	Inici	Final	Hores anuals 1r cycle / 2n cycle
Bèlgica	1 setembre	30 juny	817 (aprox.)	1 setembre	30 juny	712/657 (aprox.)
Dinamarca	13 agost	22 juny	644	13 agost	22 juny	644/500
Alemanya	1 agost	31 juliol	781	1 agost	31 juliol	732/688
Grècia	11 setembre	15 juny	780	3-11 setembre	15-23 juny	629/629
Espanya	3-17 setembre	20-28 juny	788	3-24 setembre	14-30 juny	545/545
França	6 setembre	28 juny	899	5 setembre	28 juny	629/611

Irlanda	3 setembre	30 juny	915	3 setembre	31 maig	735/735
Itàlia	2a-3a setmana de setembre	8 juny	748	2a-3 ^a setmana de setembre	8 juny	612/612
Luxemburg	17 setembre	13 juliol	—	17 setembre	13 juliol	—
Països Baixos	13 agost-3 setembre	28 juny-19 juliol	975	20 agost-3 setembre	28 juny-12 juliol	910/910
Àustria	3-10 setembre	28 juny – 5 juliol	678	3-10 setembre	28 juny-5 juliol	651/616
Portugal	10-17 setembre	28 juny	850	10-17 setembre	28 juny	629/512
Finlàndia	13-14 agost	1 juny	656	13-14 agost	1 juny	485/428
Suècia	14 agost-3 setembre	Inici juny	883	14 agost-3 setembre	Inici juny	860/676
Anglaterra	1a-2a setmana de setembre	3a-4a setmana de juliol	760	1a-2a setmana de setembre	3a-4a setmana de juliol	798/798
Islàndia	21 agost-3 setembre	31 maig- 10 juny	—	22 agost-3 setembre	22-31 maig	—
Noruega	20 agost (aprox.)	20 juny (aprox.)	713	20 agost (aprox.)	20 juny (aprox.)	611/505

Font: Eurydice (2001)

Taula 16. Vacances escolars durant el curs 2001-2002. Educació primària i secundària

País	Tardor	Nadal	Hivern/ Carnes- toltes	Prima- vera/ Setma- na Santa	3r trimestre	Estiu	Festes locals/au- tonòmi- ques/esta- tals/reli- gioses
<i>Bèlgica</i>	1 setm.	2 setm.	1 setm.	2 setm.	0-2 dies	9 setm.	5 dies
<i>Dinamarca</i>	1 setm.	2 setm.	1 setm.	1 setm.	5 dies	7 setm.	5 dies
<i>Alemanya</i>	5-12 dies	5-14 dies	0-12 dies	6-16 dies	0-10 dies	6 setm.	Fins a 10 dies
<i>Grècia</i>	—	2 setm.	-	2 setm.	-	Prim.: 10 setm. Sec.: 9 setm.	7 dies
<i>Espanya (1)</i>	—	2 setm.	2-3 dies	1 setm.	-	Prim.: 11 setm. Sec.: 12 setm.	7 dies
<i>França</i>	1 setm.	2 setm.	2 setm.	2 setm.	-	9 setm.	Alguns dies
<i>Irlanda</i>	1 setm.	2 setm.	Alguns dies	8 dies	1 setm.	Prim.: 9 setm. Sec.: 13 setm.	5 dies
<i>Itàlia</i>	—	2 setm.	2 dies	4 dies	—	13-14 setm.	5 dies
<i>Luxemburg</i>	1 setm.	2 setm.	1 setm.	2 setm.	1 setm.	9 setm.	3 dies
<i>Països Baixos</i>	1 setm.	2 setm.	—	2 setm.	1 setm.	Prim.: 6 setm. Sec.: 7 setm.	10 dies
<i>Àustria</i>	—	2 setm.	1 setm.	1 setm.	4 dies	9 setm.	6 dies
<i>Portugal</i>	1 setm.	2 setm.	1 setm.	2 setm.	—	11 setm.	10 dies
<i>Finlàndia</i>	1 setm.	2 setm.	1 setm.	4 dies	—	10-12 setm.	3-5 dies
<i>Suècia</i>	1 setm.	2 setm.	1 setm.	1 setm.	—	10 setm.	5 dies
<i>Anglaterra</i>	1 setm.	2 setm.	1 setm.	2 setm.	1 setm.	6 setm.	3 dies
<i>Islàndia</i>	0-2 setm.	2 setm.	0-5 dies	7-11 dies	—	11-13 setm.	3-4 dies
<i>Noruega</i>	1 setm.	2 setm.	1 setm.	3 dies	—	8 setm.	8 dies

Font: Eurydice 2001

(1) Respecte del quadre comparatiu de vacances escolars cal esmentar que la xifra que apareix com a “Estat espanyol” es refereix a mitjanes estatals. Efectivament, cada comunitat autònoma estableix un calendari diferent no només de dies festius sinó també d’inici i final de curs. Així, per exemple, la comunitat autònoma de Madrid estableix l’inici de classes dia 15 i el final dia 22 de juny.

Taula 17. Horari escolar setmanal i hores totals. Curs 2001-2002

<i>Països</i>	<i>Hores setmanals totals</i>			<i>Horari setmanal</i>
	Primària	Secundària	Formació professional	Primària
<i>França</i>	26	21,30-24,30	31-36	8,30-11,30 i 13,30-16,30 (dl.-dm.-dj.-dv.) i 8,30-11,30 (ds.)
<i>Itàlia</i>	(Preescolar 25 h) 27-30	28-30	38	8,30-13 (6 dies a la setmana) o 8,30-16,30 (5 dies amb obligació de dinar a l'escola) o bé 8,30-12,30 (5/6 dies a la setmana amb classes la setmana 1, 2 o 3 dies)
<i>Anglaterra</i>	21-23,30	23,30-24	24	9-12 i 13-15,30
<i>Països Baixos</i>	22-25	27		8,45-12 i 13,15-15,30 (dl., dm., dj. i dv.) i 8,45-12 (dc.)
<i>Portugal</i>	25-31	23-33		9-12 i 14-16 o 8-13 o 13,15-18,15
<i>Grècia</i>	23-25	25-26		8,15-13,30 o 14-19
<i>Dinamarca</i>	15-21	30-32		8/9-2/3
<i>Espanya</i>	25	28		9/10-12/13 i 14,30/15,30-16/17
<i>Bèlgica</i>	27-28	27-30		8,30-12 i 13,30-15,45 (dl., dm., dj., dv.) 8,30-12 (dc.)
<i>Alemanya</i>	21-23	22,30	22,30-27	7,30/8,30-11,30/12,30
<i>Irlanda</i>	26-30	30		9-11,45 i 12,30-14,40
<i>Luxemburg</i>	25	23-26	27-30	8-11,45 i 14-15,45 (dl., dc., dv.) i 8-11,45 (dm., dj., ds.)
<i>Àustria</i>	26-28	27-33		7-11,30/11,45 o 8-12,30/12,45
<i>Finlàndia</i>	30	28,30		8-13 o 16
<i>Suècia</i>	22-23	20	22	8-13,30/15,30
<i>Islàndia</i>	23	20-24	24-31	8/9-12 i 13-4/5 o 9-14,30
<i>Noruega</i>	22,30	22,30-26		8/9-2/3

Font: Eurydice 2001

5.3.3. Altres àmbits implicats

Hem diferenciat dos grans apartats: les activitats que es desenvolupen fora del temps i l'espai escolar i les activitats que es defineixen en relació amb l'escola ("extraescolars") i que normalment promouen les associacions de pares i mares.

Oci i educació no formal

En la diagnosi del PEC es valora que la ciutat disposa d'una oferta d'activitats i serveis d'oci i educació no formal prou àmplia i diversa. Recollim en el quadre 18 l'època i la franja horària de les activitats i serveis amb més aflluència dels joves d'entre sis i setze anys. El quadre de l'annex 1 inclou totes les activitats desenvolupades durant el curs escolar 2000-2001, a Ciutadella, amb horaris, assistència i edats dels destinataris. L'anàlisi feta pels membres de la comissió de treball que abordava el tema del temps lliure reflecteix quina és la situació i la valoració al respecte dels pares i mares:

Punts forts:

1. La ciutat disposa, en quantitat i diversitat, d'ofertes públiques i privades suficients en el camp del temps de lleure.
2. Els centres escolars i les entitats de lleure estan molt lligades i connectades a la ciutat.

Punts febles:

1. El temps de lleure és encara avui poc valorat des del punt de vista educatiu.
2. Hi ha poca coordinació entre el món escolar i el món del lleure.
3. Hi manquen espais públics per a l'autogestió del temps d'oci.
4. Falta informació sobre els recursos de temps lliure de què disposa la ciutat.
5. Durant aquest darrers anys s'ha produït un augment espectacular d'ofertes de tipus privat amb ànim de lucre sense cap tipus de vocació educativa.

Propostes:

1. Elaborar un catàleg de serveis i ofertes de lleure.
2. Fomentar la coordinació entre centres escolars i entitats de lleure.
3. Crear espais per a l'oci, especialment per a les edats compreses entre 12 i 18 anys.

Taula 18. Calendari i horari de les activitats i serveis amb més usuaris

SERVEI	ÈPOCA DE L'ANY	Franja d'HORARIS
Ludoteca	Juliol: de dilluns a divendres	De 17 a 19 h
	D'octubre a juny: de dilluns a divendres, més els dissabtes	De 17 a 19 h Dissabtes: d'11 a 13 h
	Agost: tancat	
Biblioteca municipal	Estiu	De 9,30 h a 13,30 h i de 18,30 h a 20,30 h
	Hivern	De 10 a 13 h i de 16 a 20 h
Escola d'estiu	Juliol i agost	De 9 a 13 h

Escola de Música	de Estiu: dilluns, dimarts, dijous i divendres Hivern: cada dia	Dilluns i divendres: de 9 a 12 h Dimarts i dijous: de 10 a 12,30 h i de 18,30 a 20 h De 15 a 22 h
Escola de dibuix	Estiu: dijous Hivern: dimecres i dijous	De 18,30 a 21,30 h De 10 a 12 h i de 16,30 a 22 h
Poliesportiu	Estiu: cada dia Hivern: cada dia	De 7,30 a 14 h i de 18,30 a 22,30 h De 7 a 14 h i de 15 a 23,30 h
Piscina	Tot l'any Estiu: dissabtes Hivern: dissabtes i diumenges	De 7.30 a 13,30 i de 15 a 20 h De 8 a 13,30 h De 10 a 14 h i de 17 a 19 h
Entrenament pistes esportives municipals	De dilluns a divendres Competició: cap de setmana	De 16,30 a 20 h
Entrenament en els clubs esportius (Sami, Orient, Atl. Ciutadella, Club Tennis Ciutadella...)	De dilluns a divendres Competició: cap de setmana	A partir de les 20 h

Font: Elaboració pròpia. Curs 2003-2004

Activitats extraescolars

A la LODE es defineixen les activitats extraescolars com aquelles “activitats que es realitzen en l’interval comprès entre la darrera sessió lectiva del matí i el començament de les sessions de la tarda, i també les activitats que es realitzen abans o després de l’activitat docent”.

En el model industrial el paper de la família i de l’escola estaven molt definits, l’escola formava i la família educava. Avui, l’escola ha passat del paper tradicional de formació a oferir serveis de tipus no lectiu que complementen l’escolarització. Hem recollit les activitats extraescolars que ofereixen les escoles d’infantil i primària, ja que les d’infantil entre zero i tres anys s’han exposat en l’apartat de serveis d’atenció a la infància, i que les de secundària no organitzen de forma regular un programa d’activitats extraescolars:

Taula 19. Activitats extraescolars als centres escolars de primària de Ciutadella

COL·LEGI	PÚBLIC CONCERTAT	HORARI EN PERÍODE ESCOLAR	ACTIVITATS	ALUMNES
CP Pintor Torrent	P(*)	De 16 a 17	INFORMÀTICA (dl. i dc.) LUDOTECA (multiactivitats, de dl.	

			a dj.)	
CP Pere Casasnoves	P	De 17 a 18 i alguns dies de 12 a 13	FLAUTA, FANDANGO, CONTES I JOCS, CUINA, TEATRE, INFORMÀTICA, ESCACS, GUITARRA, CERÀMICA, DIBUIX	140
CP Joan Benejam	P	De 12 a 13 i de 17 a 18	ESCACS, PREESPORT, BÀSQUET, TALLERS	60 aprox.
CP Mare de Déu del Toro	P	De 12 a 13 i de 17 a 18	PREESPORT, VOLEI, MANUALITATS, CERÀMICA, INFORMÀTICA, TIR AMB FONA	186
CC Consolació	C	De 17 a 18 i de 12 a 13	LABOR, TALLER D'ESTUDI, TEATRE, BÀSQUET, ANGLÈS, DIBUIX, PLÀSTICA	51
CC St. Francesc de Sales	C	De 17.15 a 18.15 i de 12 a 13	TALLERS DE MULTIACTIVITATS IFORMÀTICA, TEATRE	82

Font: Elaboració pròpia. Curs escolar 2003-2004

(*) Centre amb jornada escolar continuada de matí

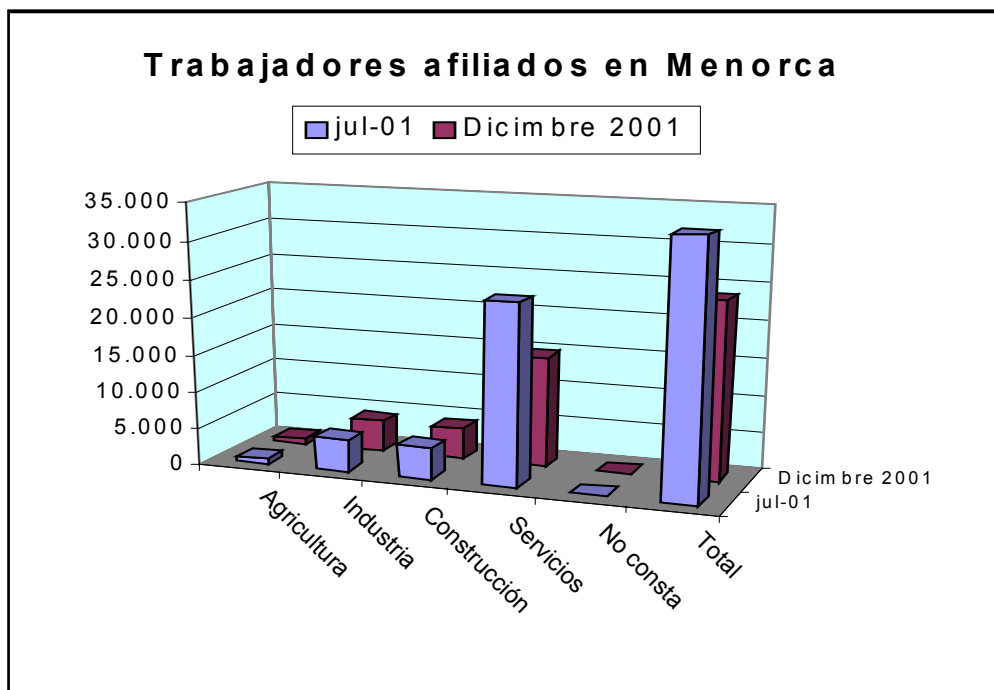
5.3.4. Àmbit laboral

Com mostren la taula 20 i el gràfic 10 d'afiliats a la Seguretat Social a Menorca, entre el 62% i el 72% dels treballadors fan feina al sector de serveis, uns percentatges que confirmen la situació de terciarització de l'economia menorquina. Dins el sector dels serveis tenen un pes més gran el sector del turisme i l'hoteler.

Taula 20. Treballadors afiliats a Menorca

	Agricultura	Indústria	Construcció	Serveis	No	Total
Juliol	70	4.43	4.26	24.14	66	33.61
%	2.1	13.1	12.7	71.8	0.2	100.0
Desembre	68	4.22	4.21	14.77	20	23.91
%	2,8	17,6	17,6	61,7	0,0	100,0

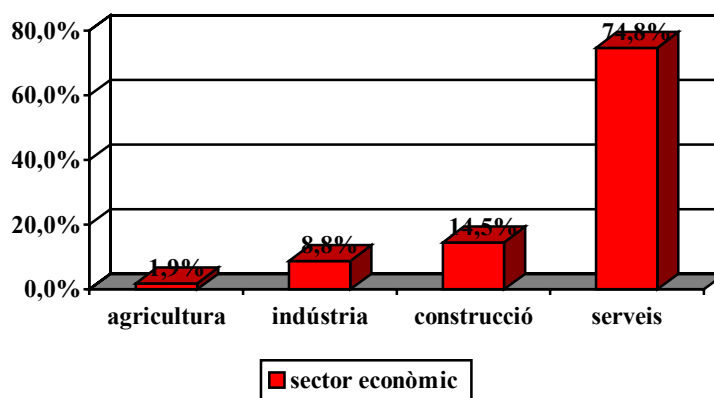
Gràfic 10. Treballadors afiliats a Menorca

Font: Dades del Govern de les Illes Balears, 2001

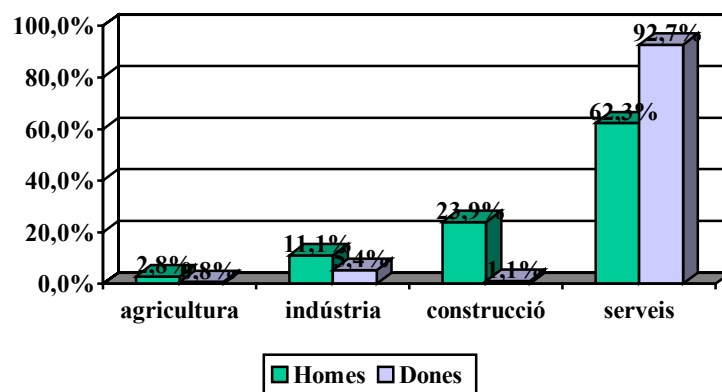
Encara que hi hagi algunes diferències entre les dades de l'any 2001 que aporta el Govern de les Illes Balears i les que aporta l'Institut Nacional d'Estadística, recollim ara les d'aquest darrer organisme, atès l'interès que té l'anàlisi que es fa a partir d'aquestes a l'estudi *La realitat familiar a les Illes Balears* (Lleonard Muntaner Editor, 2002). Com es diu en l'esmentat estudi, en "la distribució per sexes al sector serveis, les dones representen el percentatge més alt ja que són un 92,7% a les Illes Balears. A nivell estatal el comportament és similar, les dones participen en aquest sector en un 81,5%. Els homes participen en el sector serveis en un 51,2% a nivell nacional i en un 62,3% a Balears".

Gràfic 11. Distribució percentual del total de persones ocupades per sectors econòmics a les Illes Balears

Font: Enquesta de població Activa. Institut Nacional d'Estadística, 3r trimestre, 2001

Gràfic 12. Distribució percentual per sexes i sectors econòmics a les Illes Balears

Font: Enquesta de Població Activa. Institut Nacional d'Estadística, 3r trimestre, 2001

“Malgrat l’alta taxa d’activitat i ocupació femenina que mostren els gràfics anteriors, existeix una clara limitació en els sectors i ocupacions on es concentra el treball femení. Basant-nos en els estudis del Servei d’Ocupació de les Illes Balears observem que les ocupacions del sector serveis on les dones tenen major presència són l’hoteleria, el comerç a la menuda i el servei domèstic.”

Segons *l’Informe d’Ocupacions del 2002*, elaborat per l’Observatori Laboral de la Conselleria de Treball i Formació del Govern de les Illes Balears, durant aquest any es van fer 349.776 nous contractes, que en el seu repartiment per sexe suposen un 42% per a les dones i un 58% per als homes. El 75,7% dels contractes de dones es van produir en les deu ocupacions que apareixen en la taula 21, on predominen les ocupacions del sector dels serveis.

Taula 21. Ocupacions on més dones són contractades l’any 2000 a les Illes Balears

Personal neteja ofic./hot.	33.281	22,7%
Cambrera en general	21.136	14,4%
Dependent de comerç	19.454	13,2%
Taquígrafes i mecanògrafes	19.085	13,0%
Cuquera en gral./preparadora de menjar	4.496	3,1%
Recepcionista	3.600	2,5%
Peó del transport i descarregadora	3.536	2,4%
Auxiliar de clínica	2.893	2,0%
Professora d’ensenyament secundari	1.861	1,3%
Caixera, taquillera	1.854	1,3%
Total 10 ocupacions	114.514	72,8%
Total ocupacions homes	144.912	71,4%

Font: *Informe d’Ocupacions de l’any 2002*. Observatori Laboral (Conselleria de Treball i Formació del Govern de les Illes Balears).

Efectivament, les dones registren el major nombre de contractes en el sector dels serveis, i més concretament en les activitats hoteleres i les activitats lligades al comerç al detall: personal de neteja oficina/hotel (22,7%) —33.281 contractes—, cambrer/a en general (14,4%) —21.136 contractes—, dependent/a de comerç (13,2%)—19.454 contractes. Aquestes tres ocupacions aglutinen el 50% del total de contractació femenina de l'any 2002. En el cas de l'home, els contractes en el sector dels serveis i en les mateixes activitats d'abans només representen un 18,3% del total de la contractació masculina l'any 2002.

Els contractes dels homes durant l'any 2002 es concentren (més del 30%) en les activitats econòmiques lligades a la construcció: picapedrers (17,2%) i peons de la construcció (13,5%). Pel que fa al sector dels serveis, del 18,3% especificat abans, el 10,7% es refereix a contractes de cambrers.

A tot això caldria afegir-hi també que és precisament el sector dels serveis el que més contractes no fixos i indefinits a temps parcial recull, que per tant afecten majoritàriament la dona. L'any 2002, segons dades del mateix *Informe d'Ocupacions*, el 71,7% dels contractes nous varen ser en la modalitat de durada determinada a temps complet, i el 60% d'aquests es donaren en el sector dels serveis. Les contractacions de durada determinada a temps parcial foren del 16,6%, i afectaren el sector de l'hoteleria, el comerç i el sector administratiu. Els contractes indefinits a temps complet (4,9%) i a temps parcial (1,4%) només suposaren el 6,3% dels contractes fets en les deu ocupacions més contractades.

Segons l'estudi *Serveis de la vida diària i la incorporació de la dona en el món laboral* (Gadeso, 2001. Conselleria de Treball i Formació i Pime-Balears), un alt percentatge de les dones manifesten que els horaris de la jornada laboral dificulten la conciliació d'aquests amb la vida familiar. Segons les entrevistes realitzades en aquest estudi, també es posa de manifest que un alt percentatge ha hagut de deixar la feina llargues temporades per motiu de les seves responsabilitats familiars.

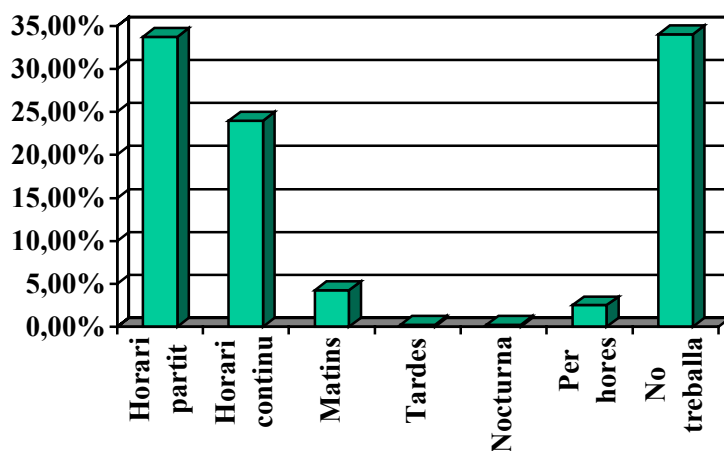
Jornada laboral

Dins aquest context de predomini del sector dels serveis, conviuen una gran heterogeneïtat de formes d'organitzar el temps laboral. Caracteritza al sector turístic i hotelier el treball discontinu, amb jornades intensives durant l'estiu i situació d'atur durant l'hivern. També és més freqüent trobar en el sector dels serveis més treballadors assalariats amb jornada parcial, situació que afecta en un 82,36% les dones.

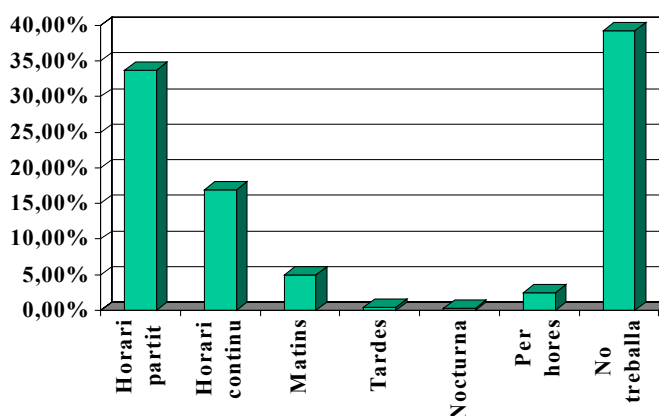
Quant als horaris de treball, l'estudi *Conciliació de la vida laboral i familiar* elaborat per Gabise-Gadeso service, UTE, a petició del Consell Insular de Menorca, posa de manifest (gràfics 13 i 14) que un terç dels entrevistats compleixen un horari partit tant a l'estiu com a l'hivern. L'horari seguit és més freqüent a l'estiu, i a l'hivern hi ha més gent que no treballa.

Gràfic 13. Horari laboral d'estiu

Gràfic 14. Horari laboral d'hivern

Font: Estudi de Gabise-Gadeso, UTE, encomanat pel Consell Insular de Menorca, *Conciliació de la vida laboral i familiar*, 2002.

Per sectors econòmics, l'horari oficial d'una jornada completa estàndard i mitjana seria el següent:

Taula 22. Horaris oficials estàndards per sectors econòmics

Sector econòmic	Horari laboral	Altres
Agricultura	Horari continu indeterminat	
Indústria	7,30-13 h i 15-18 h (I. Sabatera)	Indústria sabatera: divendres, jornada contínua al matí. També s'implanten períodes de jornada intensiva durant els mesos de juliol i agost
Construcció	7,30-13 h i 15-18 h	També s'implanten períodes de jornada intensiva durant els mesos de juliol i agost
Serveis	Administració: 7,30-14,30 h Botigues: 10-13 h i de 17-20 h	Botigues: hi ha una varietat de

	Turisme-hoteler: jornades intensives	situacions en les quals les hores s'amplien fins a les vuit diàries
--	--------------------------------------	---

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del SOIB

La realitat és, emperò, que la majoria d'aquests horaris no són reals, bé perquè, complint en còmput anual, es fan jornades de 9 hores durant l'hivern per reduir a jornada intensiva, de 6 o 7 hores, durant l'estiu; o bé perquè es fan moltes hores extres que superen el màxim legal anual.

Convenis col·lectius de Menorca

Per sectors, l'anàlisi i valoracions que fa l'estudi elaborat pel mateix Consell Insular de Menorca (*Conciliación de la vida familiar y laboral en los convenios colectivos de Menorca*) són les següents:

“En el sector primari la situació de la conciliació familiar i laboral és dolenta, quasi no existeixen mesures al respecte, ni tan sols les mínimes recollides en la legislació vigent.”

“La conciliació en la indústria és un poc millor que en el sector primari. Dels diferents convenis estudiats en aquest sector econòmic els que haurien de ser més exhaustius en el tractament de la conciliació són els del calçat i forns per ser àmbits on hi ha major ocupació femenina. Encara que les mesures de conciliació haurien de destinar-se als treballadors d'ambdós sexes, a la pràctica les principals beneficiàries són les dones, per això és important que en els sectors on més treballadores hi ha els convenis col·lectius siguin més favorables a la conciliació. El conveni del calçat incorpora els mínims legals establerts en matèria de conciliació, en canvi el dels forns està absent d'un mínim tractament per satisfer les necessitats de conciliació.”

“En la construcció no hi ha ni la més mínima preocupació sobre el tema de la conciliació. Si en altres sectors hi ha aspectes que es recullen encara de forma molt parcial, en els convenis de la construcció ni tan sols es fa referència a la legislació vigent en la matèria.”

“El darrer dels sectors econòmics és el sector dels serveis, sector que ocupa més de la meitat de la població activa, i on treballen més dones. Hi ha moltes diferències entre els grups d'activitats que integren aquest sector; la sanitat és l'àmbit més innovador i exhaustiu en el tractament de la conciliació ja que estén el gaudi dels permisos i excedències a les parelles de fet i permet que el permís d'al·letament sigui substituït per una reducció de la jornada de treball d'una hora. El comerç també és destacable quant a mesures innovadores. Un dels aspectes que més preocupen el sector dels serveis i que amb més detall s'ha regulat és el de l'excedència; s'amplia a quatre anys la destinada a l'atenció dels fills en el conveni del comerç, es reconeix la extraordinària per mort del cònjuge o parella de fet en el conveni de turisme. Així i tot, en altres àmbits es deixen aspectes importants: en el conveni de turisme s'oblida la suspensió per maternitat.”

“La millor situació la gaudeixen sense cap dubte en el sector públic, amb convenis que haurien de servir de referència per a la resta de sectors econòmics.”

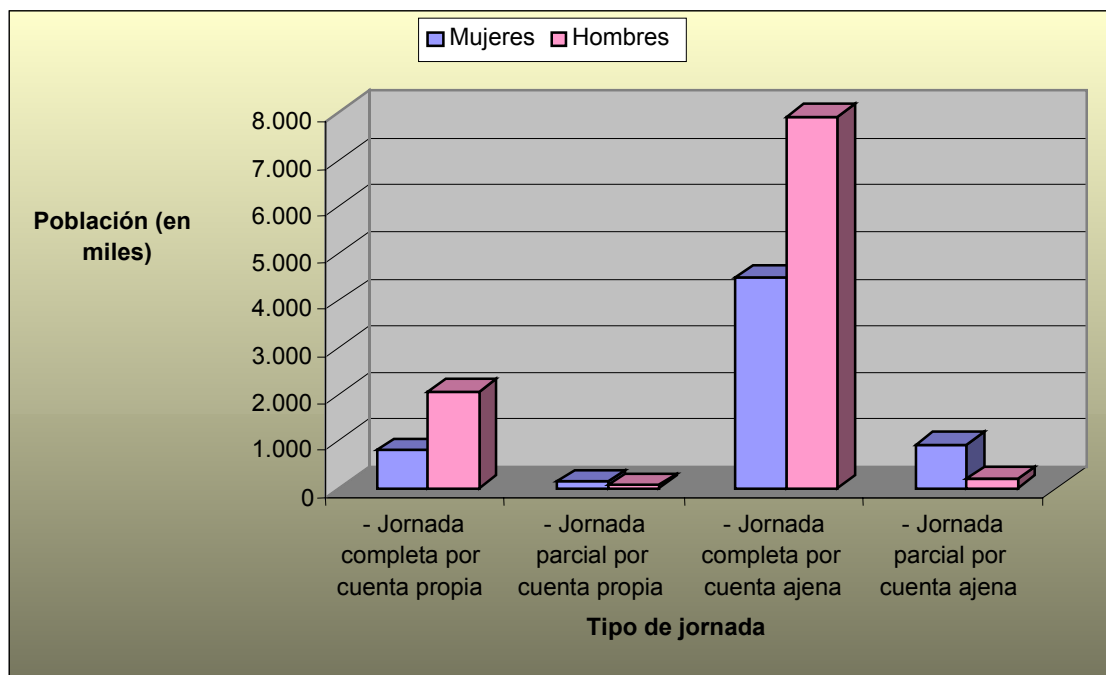
A l'esmentat estudi del Consell Insular de Menorca (*Conciliación de la vida familiar y laboral en los convenios colectivos de Menorca*) es comprova com la immensa majoria de convenis col·lectius vigents a Menorca, tant si són sectorials com d'empresa, no milloren substancialment el contingut de la Llei 39/1999, sobre conciliació familiar i laboral. De fet, més de la meitat dels convenis estudiats en l'estudi ni inclouen el contingut ni incorporen la referència a aquesta llei. Per altra banda, en cap empresa menorquina de més de cinquanta treballadors no existeix un pla de conciliació. De l'esmentat estudi, és interessant deixar constància de la reflexió i diverses propostes relacionades amb els convenis laborals i la millora en la conciliació familiar:

“La legislació laboral hauria d'adoptar un paper més actiu creant noves formes de compatibilitzar el treball i la família de manera que els homes assumeixin més responsabilitats familiars en la cura i l'educació dels fills i la cura d'altres persones de la família que requereixen atenció”. Per fer això possible, proposa “eliminar les atribucions exclusives cap a les dones treballadores en les mesures de conciliació. Una bona fórmula per fomentar la igualtat de les treballadores i els treballadors en els deures familiars és compatibilitzar mesures dirigides en exclusiva als pares treballadors. Per garantir aquesta exclusivitat, les mesures no poden ser transferibles a la mare, d'aquesta manera un permís de paternitat del treballador no podria transferir-se a la mare en el cas que el pare decideixi no fer-ne ús”. “Amb mesures d'aquests tipus un empresari es comportaria d'una altra forma a l'hora de decidir sobre la contractació d'un home o una dona si creu que l'home sol·licitarà el permís de paternitat. D'aquesta manera s'afavoreix l'eliminació de les mesures que fomenten l'allunyament de les dones del seu lloc de feina, com l'excedència per maternitat, que dificulta la reinserció de la mare treballadora en el mercat de treball”. “Una de les principals conseqüències de la ineficient política de conciliació familiar i laboral és la contractació temporal de les dones. Davant les dificultats per coordinar horaris laborals i de feina, les mares treballadores acaben optant per modalitats de contractació temporal o a jornada parcial que els permeti disposar de més temps per fer-se càrrec de les càrregues familiars.” Aquestes conseqüències es veuen reflectides en les dades de la taula 23 i el gràfic 15.

Taula 23. Població ocupada, per situació professional, tipus de jornada i sexe

	II Trimestre 2003				I Trimestre 2003			
	Ambos sexes	Mujeres	Hombres	% Muj	Ambos sexes	Mujeres	Hombres	% Muj
TOTAL	16.666,0	6.387,4	10.278,6	38,33	16.432,4	6.250,4	10.182,0	38,04
Trabajadores/as por cuenta propia	3.075,8	941,4	2.134,4	30,61	3.084,3	921,5	2.162,8	29,88
- Jornada completa	2.870,6	799,0	2.071,5	27,83	2.878,3	780,9	2.097,4	27,13
- Jornada parcial	205,3	142,4	62,9	69,36	206,0	140,6	65,4	68,25
- Jornada parcial por obligaciones familiares (*)	33,6	33,6	..	100,00	30,0	30,0	..	100,00
Asalariadas/os	13.574,3	5.440,3	8.133,9	40,08	13.334,2	5.322,3	8.011,9	39,91
- Jornada completa	12.422,3	4.491,5	7.930,8	36,16	12.220,6	4.406,4	7.814,2	36,06
- Jornada parcial	1.152,0	948,8	203,2	82,36	1.113,6	915,9	197,7	82,25
- Jornada parcial por obligaciones familiares(*)	100,6	99,8	0,8	99,20	91,3	89,9	1,4	98,47
Otra situación	15,9	5,7	10,3	35,85	13,9	6,6	7,3	47,48

Gràfic15. Població ocupada, per situació professional, tipus de jornada i sexe

Font: Instituto de la Mujer. Encuesta sobre l'ús del temps

En la línia del que planteja l'esmentat estudi, les propostes concretes que s'apunten són:

1. Permís per alletament. Es proposa configurar aquest permís com un dret individual de l'home i de la dona treballadors, sense que sigui necessària la renúncia de la mare treballadora perquè el pare pugui gaudir-ne; és a dir, establir un dret no transferible entre els progenitors.

2. Reducció de la jornada per cura de familiars. Les mesures haurien d'anar encaminades a aconseguir un repartiment més equitatiu de les responsabilitats familiars, o sia mesures que fomentin que sigui l'home treballador el que sol·liciti i gaudeixi d'aquest dret.

3. Excedències. Es proposa ampliar l'edat del menor que dóna dret a l'excedència per a la cura de fills fins als sis anys, o el període d'excedència per a cura de familiars fins a tres anys, com en el cas de la cura de fills.

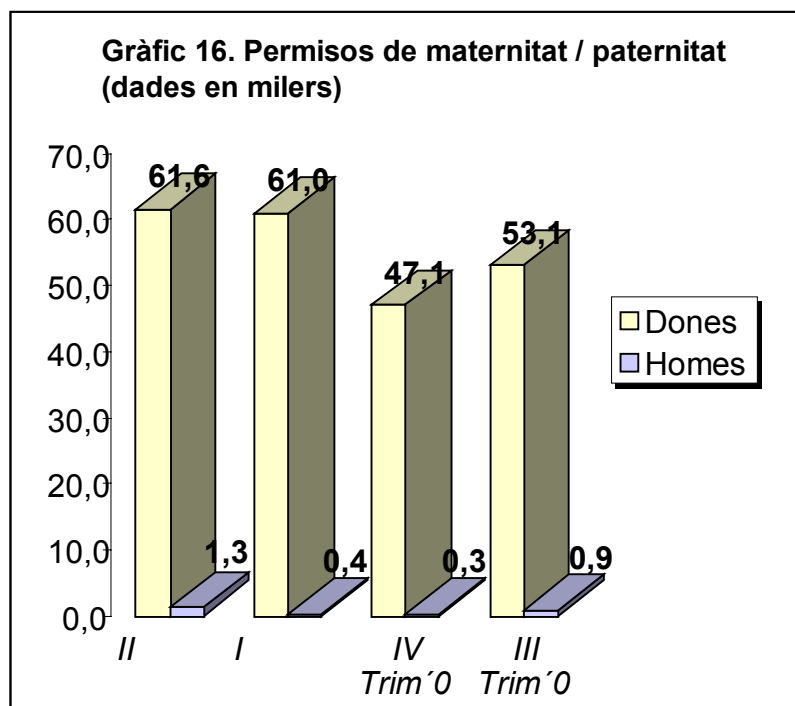
4. Permís de maternitat o paternitat. Caldria en aquest sentit ampliar el període de suspensió del contracte de treball. També s'hauria d'incentivar, per exemple econòmicament, que fos l'home qui faci ús del dret. Com en altres casos, es proposa que el dret del pare és autònom de la mare, de manera que el pare pot gaudir d'un període exclusiu, compatible amb el permís de la mare. Aquest dret parental també hauria de ser independent de la condició de treballadora de la mare, és a dir, hauria de reconèixer-se el permís retribuït per a pares treballadors amb càrrec a l'empresa encara que la mare no treballi o, treballant, no compleixi els requisits mínims de cotització per ser beneficiària de la prestació per maternitat.

La situació actual del gaudi del permís de maternitat, que atorga preferència a la dona, queda clarament reflectida en el quadre següent:

Taula 24. Permisos de maternitat/paternitat (dades en milers)

	II Trimestre 2003				I Trimestre 2003				VI Trimestre 2002				III Trimestre 2002			
	Ambdos sexes	Dones	Home	% Do	Ambdos sexes	Dones	Home	% Do	Ambdos sexes	Dones	Home	% Don	Ambdos sexes	Dones	Home	% Don
Permisos per maternitat/paternitat	62,9	61,6	1,3	97,9	61,3	61,0	0,4	99,5	47,5	47,1	0,3	99,2	54,0	53,1	0,9	98,3
% Permisos per maternitat/paternitat	9,48	18,6	0,4		9,04	18,8	0,1		6,72	14,8	0,1		1,89	4,4	0,1	

Font: Enquesta de Població Activa, INE

Font: Enquesta de Població Activa, INE

Tipologia de les famílies en relació amb l'ocupació

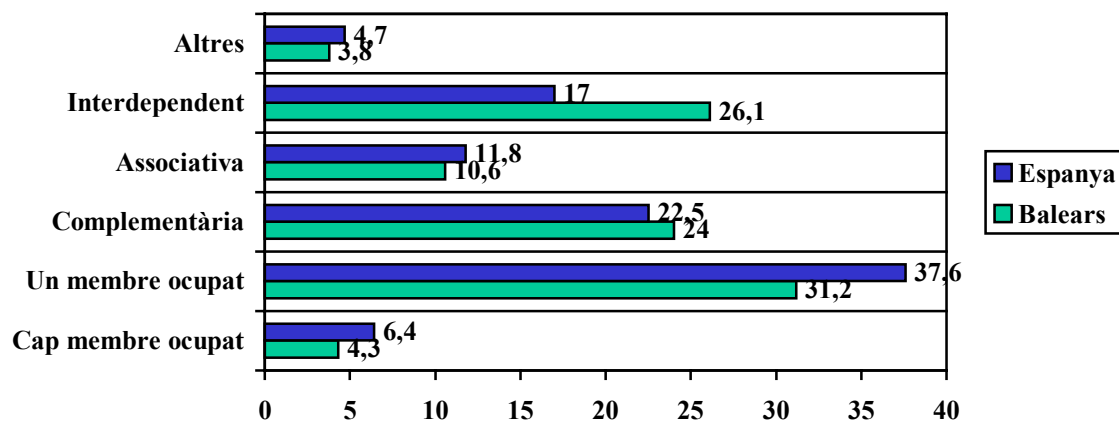
Per tancar aquest àmbit val la pena incloure la descripció tipològica que fa la Memòria del Consell Econòmic i Social de l'any 2002:

«Les Balears són la comunitat on es troben més famílies (26,1%) en què treballen diversos membres en posicions similars però d'escassa qualificació; aquest tipus de família s'anomena *interdependent* per destacar que les seves estratègies laborals s'orienten a la baixa relació de renda/temps de treball. És un tipus de família característic de les zones especialitzades en els serveis i amb un mercat de treball obert que no requereix una qualificació basada en credencials formatives ni tampoc gaire experiència, i també on l'abandonament primerenc dels estudis per part dels fills és un element clau per a la reproducció d'aquest model.

»En l'extrem contrari, les Balears són una de les comunitats on el pes de les famílies amb diversos membres ocupats en posicions similars d'experts i semiexperts (famílies associatives) és més baix: tot just arriba al 10%.

»Les famílies heterogàmiques en què les posicions sociolaborals dels ocupats són diferents han augmentat el pes en els últims anys a mesura que es generalitza la incorporació de la dona en el mercat de treball i en posicions més qualificades, però les Balears, precisament, són l'única comunitat on es dona la circumstància que tenen la taxa d'ocupació femenina major d'Espanya i al mateix temps no hi destaca la proporció d'aquest tipus de família.»

Gràfic 17. Tipologia de les famílies en relació amb l'ocupació. Any 2002

Font: Memòria CES (2002)

5.3.5. Relacions entre els àmbits familiar i laboral

Tot i que de vegades es faci gairebé impossible diferenciar una política familiar de conciliació d'una altra que promou per exemple la natalitat, cal precisar en l'inici descriptiu d'aquest àmbit que per *política familiar* entenem la forma genèrica de referir-se al conjunt de mesures públiques destinades a donar suport a les persones que tenen responsabilitats familiars. Lògicament, dins l'acció de promoció de la família la conciliació constitueix un dels objectius prioritaris, especialment la conciliació del temps dedicat a la família i al treball. Les polítiques familiars, a Europa, estan bàsicament orientades cap a tres objectius:

1. Reequilibrar el creixement demogràfic.
2. Aconseguir una més bona redistribució de la renda, a favor de les famílies amb fills menors a càrrec.
3. Conciliar la vida familiar i laboral.

Atesa la difícil i discutible tasca de diferenciar aquelles polítiques familiars que s'han definit sobre la base de la conciliació d'aquelles que pretenen altres objectius, i atès també que la legislació espanyola engloba en un mateix terme totes les mesures, s'ha optat per fer una descripció genèrica de les mesures que s'apliquen a Europa i a l'Estat espanyol, centrant-se en aquelles que per definició o per repercussió es poden considerar d'efecte mesures de conciliació. Les mesures que trobam a Europa per afrontar els objectius de les polítiques familiars són:

1. Recursos monetaris, com són les transferències o les desgravacions fiscals.
2. Temps extraordinari de dedicació familiar (permís de maternitat, permís de paternitat, excedència o reducció de la jornada laboral).
3. Serveis externs destinats a atendre les necessitats de les persones dependents (escoles infantils, guarderies, assistència a persones grans, etc.).

La legislació i la planificació d'ordenació bàsica que a nivell estatal ordena la promoció de la conciliació de la vida familiar i laboral té efectes bàsicament en les mesures de recursos monetaris i temps extraordinaris (punt 1 i 2), i és la següent:

- La Llei 39/1999, de 5 de novembre, de conciliació de la vida familiar i laboral.
- El Reial decret llei 1/2000, de 14 de gener, on s'estableixen noves prestacions familiars de la Seguretat Social pel naixement d'un fill i per part múltiple, així com l'actualització de les quanties de les assignacions per fill a càrrec menor de divuit anys, que no havien estat revisades des del 1991.
- La Llei 5/2001, de 2 de març, de mesures urgents de reforma del mercat de treball per a l'increment de l'ocupació, que ha modificat la definició de contracte a temps parcial i l'ha dotat de més flexibilitat. També intenta fomentar, amb el programa de bonificacions, la contractació de dones que han deixat de treballar per tenir un fill.
- També és important tenir present el *Plan Integral de Apoyo a la Familia (2001-2004)*, aprovat pel Consell de Ministres el dia 8 de novembre del 2001. Aquest document és bàsicament la planificació que assumeix el Govern per tal d'assolir els objectius proposats i regulats legislativament.
- Respecte dels beneficis fiscals s'han de tenir en compte les reformes de la Llei de l'IRPF que estableixen mínims personals i familiars per a la reducció de la base imposable. La darrera reforma es produí l'any 1998.

Des del punt de vista autonòmic, cal tenir present les mesures que es poden afegir a les anteriors i que podem reduir bàsicament als següents àmbits:

- Beneficis fiscals en la deducció de la quota íntegra autonòmica.
- Prestacions econòmiques de suport a les famílies amb fills (no existent a les Illes Balears).
- Ajuts econòmics per a famílies amb gent gran assistida (Ordre de la Conselleria de Benestar Social del Govern de les Illes Balears. Gestiona l'Institut Balear d'Afers Socials).
- Ajuts econòmics individuals destinats a sufragar les despeses i l'assistència de gent gran en règim d'acolliment en un domicili particular (Ordre de la Conselleria de Benestar Social del Govern de les Illes Balears).

Per tal de tenir una visió comparativa més real es tabulen les mesures econòmiques amb efecte a un territori que provenen de les diferents administracions. En el cas de l'Administració autonòmica s'inclouen les mesures també de Catalunya per tal d'ampliar l'anàlisi comparativa.

5.3.5.1. Prestacions econòmiques (dades del 2003)

Les prestacions econòmiques, anomenades també subsidis familiars, transferències monetàries o ajudes directes a les famílies, constitueixen un dels principals, i en molts casos únic, instruments de política familiar desenvolupats a Europa. La prestació pot ser amb comprovació de recursos (en el quadre apareix com a selectiva) o bé universal. Avui, la tendència arreu d'Europa és la d'implantar prestacions universals, fet que Ll. Flaquer justifica en el treball *Suport a les famílies*, publicat per la Generalitat de Catalunya en la col·lecció de Documents de Reflexió Estratègica (número 5, any 2003), de la següent forma: “La millor manera d'arribar a totes les famílies amb fills a càrrec sota el llindar de la pobresa és incloure el seu cens complet, encara que això suposi destinar diners a les famílies més riques. D'altra banda, amb el sistema de prestacions amb comprovació de recursos les famílies que reben els ajuts no són sempre les més veritablement necessitades. A vegades els indicadors que pretenen discriminar entre famílies riques i pobres resulten enganyosos i la seva instrumentació requereix una despesa burocràtica que pot ser estalviada i el fruit d'aquest estalvi destinat a les famílies en forma de prestacions”.

A la taula 25 s'han recollit les transferències econòmiques de les quals en poden ser beneficiàries les famílies de les Illes Balears i de Catalunya. Com es pot comprovar, l'Administració local no és titular de cap suport econòmic genèric a les famílies, encara que sí que ho és de les transferències assistencials en casos de necessitat social, no avaluable de forma general.

Taula 25. Prestacions econòmiques

	Adm. Estat	Adm. autonòmica Illes Balears	Adm. local	Adm. autonòmica Catalunya	Altres
Maternitat					
Selectiva	Prestació pel naixement del tercer fill/a i posteriors. Paga única de 450,76 € per a famílies amb un nivell d'ingressos no superior a 11.194,32 € en el cas de tres fills/es, i a partir del quart cal afegir-hi un 15% per a cada fill/a.				
Universal	Prestació pels casos de part múltiple (a partir de dos fills/es nascuts en el mateix part). Paga única de 1.804,80 € per parts de dos fill/es; 3.609,60 % per tres fill/es; i 5.414,40 € a partir de quatre fill/es.				
Suport a famílies amb fills que depenen econòmicament i conviuen amb el/la beneficiari/ària					
Selectiva	Assignació de 291 € a l'any. Prestació per fill/a a càrrec menor de divuit anys o major de divuit anys amb alguna discapacitat igual o superior al 65%. Ingressos familiars corresponents a l'exercici de la renda de l'any anterior no superiors a 8.264,28 €.				
Universal				Ajut econòmic a les famílies amb infants menors de tres anys. 525 € per cada infant, en un sol pagament. Per a famílies nombroses la mesura es fa extensiva a infants menors de sis	Ordre del Departament de Benestar i Família de la Generalitat de Catalunya, de 28 de gener del 2003.

Selectiva	Paga de 100 € mensuals per a les dones treballadores amb fills més petits de tres anys.		anys, amb 600 € per cada infant.	Es refereix a una deducció per maternitat a la declaració anual de l'IRPF o sol·licitud de cobrament anticipat de l'ajut cada mes.
Selectiva		“Bonus escoleta” per a unitats familiars amb rendes inferiors als 27.045,54€ i infants entre 0 i 3 anys matriculats a una escoleta. La quantia és de 300€ anuals (400€ en cas de famílies nombroses), i el criteri de distribució és de menor a major renda fins a l'exhauriment del pressupost previst (que per al 2004 és d'un milió d'euros).		
Suport a famílies amb gent gran que necessita assistència				
Selectiva		Prestació d'entre 360 i 420 € mensuals (segons ingressos) a la família en concepte d'assistència a persona gran major de seixanta-cinc anys. És necessari que hi hagi vincles familiars entre la persona gran i la persona cuidadora. Els ingressos familiars han de ser inferiors als 480 € mensuals per càpita.		

Font: Elaboració pròpia. Dades del 2003

Com es pot comprovar a la taula 26 (que recull dades de l'any 2000), la prestació econòmica mitjana a Europa és de 87 euros al mes pel primer infant i de 103 euros al mes pel segon. Així i tot, hi ha una gran divisió entre el grup format per països com Espanya, Itàlia, Grècia, Irlanda o Països Baixos, amb unes prestacions poc generoses que van dels 6 euros mensuals de Grècia als 52,89 dels Països Baixos, i un segon grup format per la resta, que concedeixen una mitjana de 108,18 euros mensuals pel primer infant a càrrec. També hi ha diferències en el tractament en el cas del primer i del següents fills.

Taula 26. Ajuts econòmics per maternitat i per fill/a menor a càrrec a Europa. Any 2000

País	Prestació per maternitat		Ajut per fill/a menor a càrrec		
	Euros	Període de pagament	1r fill/a	2n fill/a	Període (anys)
<i>Luxemburg</i> ¹	1.500	Únic	136	333	18
<i>Noruega</i>	3.986	Únic	103	103	18
<i>Dinamarca</i> ²	5.716	7 anys	171	131	18
<i>Finlàndia</i>	128	Únic	90	110	17
<i>Irlanda</i>	635	Únic	44	44	16
<i>Islàndia</i>	0	—	123	146	16
<i>Suècia</i>	0	—	100	99	16
<i>Alemanya</i>	0	—	138	138	18
<i>Àustria</i>	145	Únic	105	118	19
<i>França</i>	6.345	3 anys i mig	151	105	20
<i>Regne Unit</i>	160	Únic	100	100	16
<i>Bèlgica</i>	927	Únic	68	126	18
<i>Grècia</i> ¹	0	—	6	18	18
<i>Portugal</i> ²	0	—	Variable	Variable	16
<i>Països Baixos</i> ⁴	0	—	53	53	17
<i>Itàlia</i> ⁵	0	—	19	19	18
Espanya	450	Únic	24	24	18
Mitjana	1.176		87	103	17

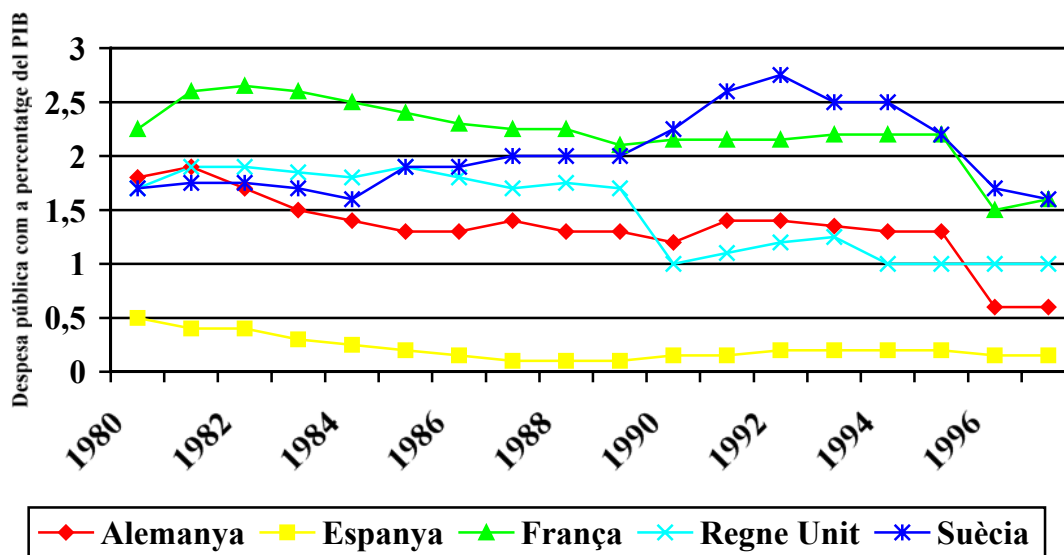
Font: MISSOC-INFO (2000), *Évolution de la protection sociale dans les États membres de l'Union européenne*, Comissió Europea.

1. L'ajut que consta a la columna del segon fill/a és conjunt per als dos fills/es.
2. L'ajut per fill/a menor a càrrec és de 127 euros fins als 3 anys, de 119 euros dels 3 als 7 anys i de 94 euros dels 7 als 18 anys.
3. Variable segons la renda familiar, el nombre de beneficiats i l'edat que tenen.
4. L'ajut per fill/a menor a càrrec és de 53 euros fins als 6 anys, de 64 euros dels 6 als 11 anys i de 75 euros dels 12 als 17 anys.

Els ajuts per fill/a a càrrec són inversament proporcionals a la renda i directament proporcionals al nombre de fills. El quadre inclou un exemple per a rendes mitjanes: ajut per a famílies de quatre membres amb una renda de 25.870 a 28.400 euros anuals.

Les referències més exactes per comparar l'esforç d'un Estat en la transferència monetària cap a les famílies ens l'aporten la taula 32, que relaciona les transferències amb la despesa pública total, o el gràfic 18, que les relaciona amb el PIB. Com es pot veure en aquest gràfic, publicat al treball de Ll. Flaquer ("Suport a les famílies", de Documents de reflexió estratègica 5, publicat l'any 2003 per la Generalitat de Catalunya), l'Estat espanyol no tan sols té la xifra més baixa dels cinc països europeus escollits, sinó que hi està a una distància considerable.

Gràfic 18. Transferències monetàries per a les famílies.
Països europeus escollits, 1980-1997

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'OCDE.

Cal tenir en compte que les mesures econòmiques de suport a les famílies a l'Estat espanyol, excepte les atorgades de forma universal com és el cas de la Generalitat de Catalunya, només es concedeixen en un nombre molt reduït de casos, ateses les condicions restrictives de renda imposades, i per tant la cobertura dels beneficiaris d'aquestes és inevitablement modesta i d'eficàcia força limitada. Aquestes mesures representen una política familiar de caràcter més assistencial que universal, amb un objectiu més restrictiu que de conciliació de la vida familiar i la laboral o de foment de la natalitat, perquè estan condicionades pel nivell de recursos familiars i depenen, en el cas de la prestació per maternitat, del nombre de fills. Davant això, Ll. Flaquer proposa implantar un programa de prestacions universals per fills menors a càrrec, amb dotació substancial. El programa permetria afrontar el doble objectiu de fomentar la natalitat i millorar les condicions de la població infantil. Respecte d'aquesta darrera qüestió, el mateix Flaquer destaca la importància d'una atenció de qualitat en la primera etapa de vida dels infants com un element clau de les polítiques de conciliació i de les polítiques associades a un estat del benestar fort. "L'absència d'estímul cognitiu en etapes crítiques de la formació de la personalitat dissortadament no pot ser reparada durant l'etapa educativa posterior." "Fenòmens com ara la desestructuració familiar, el fracàs i l'absentisme escolar (...) es troben sovint associats amb la depauperació familiar." (Pàg. 33. Documents de Reflexió, 5.)

Encara que no sigui pròpiament una prestació econòmica, en aquest apartat cal tenir en compte també les aportacions per **subsidi per maternitat**, que en el cas de l'Estat espanyol és, com a la resta d'Europa amb l'excepció d'Itàlia, del 100% del sou, que la Seguretat Social paga a la mare durant la baixa per maternitat. Aquesta paga està

sotmesa a una cotització prèvia (180 dies dins dels cinc anys anteriors a la situació que dona lloc al descans maternal).

Una altra mesura econòmica de transferència directa que s'ha de tenir en compte, i que no s'ha inclòs a la taula de prestacions amb efectes sobre la població de les Illes Balears, són les **pensions**, tant contributives com no contributives, ja que en molts casos tenen un efecte important sobre el comportament de les famílies amb persones dependents.

5.3.5.2. Desgravacions fiscals

A través de l'impost sobre la renda de persones físiques s'han establert, tant en l'àmbit estatal com en l'autonòmic, mesures que tenen en compte les circumstàncies personals i familiars a l'hora de quantificar la capacitat econòmica dels ciutadans. Les desgravacions que es produeixen en l'IRPF es defineixen en concepte de: cura de familiars directes dependents, famílies nombroses, fills a càrrec, primer fill i posteriors, i tercer fill i posteriors.

En el cas de l'Estat espanyol, a través de l'Estat es produeixen mesures fiscals que redueixen la base imposable de l'impost a partir d'un mínim personal i un mínim familiar.

Per cada descendent fadrí/ina, menor de vint-i-cinc anys o amb alguna discapacitat, que convisqui amb el contribuent i amb unes rendes anuals inferiors a 8.000 euros, es pot deduir:

Taula 27. Desgravacions fiscals per descendents menors de vint-i-cinc anys a càrrec

Primer fill	1.400 €
Segon fill	1.500 €
Tercer fill	2.200 €
Quart fill i posteriors	2.300 €
Increment d'aquestes quantitats per discapacitats entre el 33% i el 65%	2.000 €
Increment d'aquestes quantitats per discapacitats de més del 65%	5.000 €

Font: Ministeri de Treball i Afers Socials, Guia de Ayudas Sociales para las Familias, 2002

Les mares amb fills/es menors de tres anys tenen una deducció per maternitat a l'IRPF que es pot fer efectiva en la declaració anual amb la corresponent sol·licitud de devolució ràpida, o bé que es pot fer efectiva de forma anticipada per cobrament mensual de 100 euros per fill. És per aquest darrer motiu que aquesta opció s'ha previst també com una aportació a les prestacions econòmiques. Aquesta mesura només és vàlida per a unitats familiars amb rendes inferiors als 8.000 euros anuals.

En l'àmbit autonòmic, les deduccions afecten la quota íntegra autonòmica de l'IRPF. A les Illes Balears s'apliquen deduccions pels motius següents:

- Per edat, quan el declarant té més de seixanta-cinc anys.
- Per invalidesa o minusvalidesa.
- Per custòdia de fills menors.

A Catalunya s'aplica una deducció fiscal en el tram autonòmic de l'IRPF per naixement o adopció del primer fill/a i posteriors. Aquesta deducció és compatible amb la reducció percentual que correspongui sobre l'import total de les deduccions de la quota establertes per la Llei de l'Estat reguladora de l'impost. Els nuclis familiars en què hagi nascut o que hagin adoptat el primer fill/a o posteriors durant el període impositiu podran deduir de la quota íntegra de l'impost 300 euros.

Cal matisar que en l'apartat de *Desgravacions fiscals* no s'han tingut en compte les desgravacions en concepte de lloguer d'habitatge o transmissions patrimonials, tant si fan referència a tot l'Estat com si només fan referència a les desgravacions de quota autonòmica, ni tampoc les diverses mesures que s'apliquen a les famílies nombroses, per considerar-les mesures de redistribució de la renda i de promoció del creixement demogràfic sense pes significatiu en les polítiques de conciliació.

Així com les prestacions econòmiques són finalistes i el seu valor recau (tant des del punt de vista pràctic com simbòlic) en la millora del benestar dels menors i té efectes sobre les famílies de condició modesta; les desgravacions fiscals funcionen com a estalvi en la liquidació de l'IRPF i beneficien famílies amb un nivell d'ingressos mitjà i alt, obligades a fer la declaració de renda.

Efectivament, Ll. Flaquer (pàg. 50, Documents de Reflexió, 5. 2003) explica els motius d'aquest fet: “Un dels problemes que planteja la nova llei de l'IRPF de 1998 és que va atorgar a les famílies benestants uns ajuts que són negats a les de menys ingressos, que només es poden refiar de les prestacions per fills a càrrec. Amb la nova llei, les disparitats entre les famílies segons el seu nivell d'ingressos, que havien anat augmentant al llarg de la dècada dels 1990, es fan encara més flagrants. La llei de 1998 establí una nova modalitat de desgravacions familiars que es detreuen de la base imposable i no pas de la quota com succeïa abans. Aquest tipus de desgravacions són regressives, de forma que, a mesura que s'incrementa el volum de la renda augmenta el seu import. Amb la llei de 1998 els declarants tenen una desgravació de la base imposable de 200.000 pessetes pel primer i segon fill i de 300.000 pessetes pel tercer fill i ulteriors, amb una prima de 50.000 pessetes pels fills menors de tres anys i de 25.000 pels d'edats compreses entre 3 i 16 anys. Com es pot observar, en contraposició amb els perceptors de prestacions familiars que sempre reben la mateixa assignació independentment del rang del fills, en el cas dels beneficiaris de les desgravacions, el seu import és superior en un 50% a partir del tercer fill. Fent simulacions per a declarants situats en diversos trams de renda, tenim que una família amb uns ingressos de 3 milions de pessetes disposaria d'una desgravació efectiva semblant a l'import de l'assignació de la Seguretat Social (de 48,420 pessetes anuals), però aquest import ja s'incrementaria en un 25% per al tercer i quart fills. Tanmateix, en el cas d'una família amb uns ingressos de 10 milions de pessetes, el seu quart fill ja la beneficiaria d'una deducció dues vegades i mitja superior a la prestació de la Seguretat Social.”

“El fet que els avantatges fiscals suposin uns beneficis més generosos i superiors als que es deriven de les transferències monetàries directes és inacceptable des del punt de vista de l'equitat, i contrari als objectius de les polítiques familiars”. I acaba defensant la proposta de: “avançar cap a la universalitat de la protecció econòmica de la infància sense que es pugui produir un diferent tractament de les famílies en funció dels

seus ingressos. Idealment això comportaria eliminar les desgravacions fiscals per descendents solters i pagar totes les ajudes de forma directa.”

5.3.5.3. Prestacions en temps

Aquests tipus de prestacions es poden dividir en dos grans grups: les derivades de la maternitat i les que promouen les excedències parentals, i la flexibilització d'horaris laborals per a la cura d'infants o persones dependents.

Llicències per maternitat i excedències parentals

La Llei estatal 39/1999, per promoure la conciliació de la vida familiar i laboral de les persones treballadores, estableix la baixa maternal de setze setmanes, tant per a les mares biològiques com per a les adoptives, prorrogable a dues setmanes més per cada fill, a partir del segon, si el part és múltiple, i cobrant el cent per cent de la base reguladora que figuri al contracte laboral. Des del 1999, a partir de les sis setmanes, els progenitors es poden repartir el temps de la baixa de maternitat, conservant els drets laborals. La realitat és emperò que el percentatge de pares que fan ús d'aquest dret és molt baix, cosa que indica que es manté la discriminació de la dona respecte de la distribució de les tasques domèstiques/familiars. Per fomentar la incorporació dels homes al treball familiar i avançar cap a una cultura d'una coresponsabilitat més gran entre pares i mares en la cura dels nadons, alguns autors proposen establir períodes de llicències exclusives per a pares. A un cert nombre de països els pares disposen d'un període de llicència retribuïda (a Suècia un mes o a França dues setmanes), que si no agafen es perd.

El període de descans per maternitat, adopció o acolliment es pot gaudir en règim de jornada completa o bé a temps parcial, segons estableix l'Estatut dels treballadors. Aquest permís fa compatible poder rebre el subsidi i alhora treballar.

Una vegada acabada la llicència, la mare o el pare poden demanar una excedència sense retribució en concepte d'atenció a les necessitats del fill/a menor de tres anys (fins a un any amb reserva del lloc de treball o fins a tres amb reserva de la categoria professional).

Els permisos de maternitat de l'Estat espanyol són dels pocs àmbits de la política familiar en què no s'està a la cua dels països de la Unió Europea, encara que Portugal concedeix permisos de fins a 18 mesos i Itàlia de fins a 22 mesos.

Una forma d'ampliar la cobertura dels permisos de maternitat seria la millora de les condicions de cotització per accedir a les prestacions o, alternativament, l'establiment d'un sistema de prestacions de maternitat no contributives per a les mares que no hagin treballat prèviament o que ho haguessin fet informalment sense cotitzar.

Reducció de la jornada laboral per lactància

És un permís de reducció de la jornada laboral per assistir a l'alletament d'un fill/a menor de nou mesos. El treballador/a pot absentar-se del lloc de treball durant una hora diària, que es pot dividir en dues parts de mitja hora cadascuna, o bé pot substituir-

se per una reducció de la jornada laboral de mitja hora. S'hi poden acollir tant la mare com el pare, si ambdós treballen, i és opció del treballador o treballadora gaudir de l'hora sencera o bé dividir-la en dues parts. El treballador/a continua percebent el sou íntegre durant el temps que s'aculli a aquest permís.

Reducció de jornada laboral per custòdia

S'inclou el permís de reducció de la jornada laboral per motiu de cura de fills menors de sis anys i familiars directes que, per la seva edat, perquè han patit un accident o perquè estan malalts, no treballen i no poden valer-se per si mateixos. El sou es redueix de forma proporcional a la reducció de jornada. El treballador/a pot reduir la seva jornada laboral com a mínim una tercera part i com a màxim la meitat.

En molts casos, el personal de l'Administració disposa de mesures de reducció i flexibilització de la jornada laboral que no tenen la resta de treballadors i treballadores.

La Llei 5/2001 de l'Estat espanyol, que regula la possibilitat del treball a temps parcial, és una llei pensada com una política per a dones que, en lloc d'afavorir la incorporació de la dona al món laboral, ha consolidat la seva situació de doble treball i ha fet del treball parcial la forma d'accés de la dona al món professional. El mateix passa amb la Llei 39/1999 (que s'afegeix a l'article 37 de l'Estatut dels treballadors), que regula la reducció de la jornada de treball.

Excedència per cura de fills menors de tres anys

L'excedència pot durar un màxim de tres anys. Durant aquest període el treballador/a no té dret a percebre un sou, però sí que se li computarà el temps amb vista a l'antiguitat.

A Itàlia les excedències es retribueixen en un 30%, i en el conjunt de països europeus el permís varia entre 3 i 36 mesos.

Excedència per atenció a familiars directes

Afecta l'atenció directa d'un familiar (avis, néts, pares, mares...) que per la seva edat, o per haver tingut un accident o patir una malaltia, no es pot valer per si mateix i no treballa. La durada de l'excedència és d'un any, tret que s'ampliï per negociació col·lectiva. No té dret a rebre un salari, i només es reserva el lloc de feina durant el primer any d'excedència.

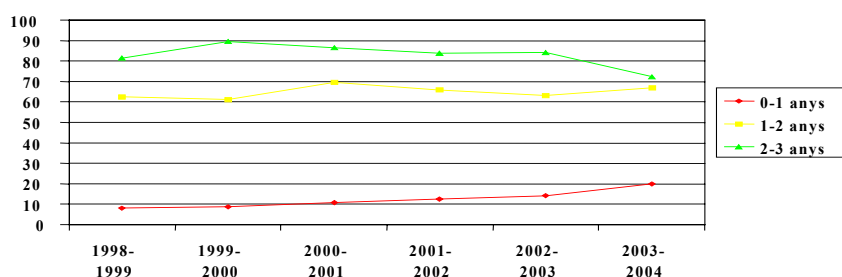
3.5.3.4. Prestació en serveis

El model mediterrani basa una part de la seva política de conciliació en la creació de serveis d'atenció a la infància i a gent gran dependent, encara que en menor grau que el model de polítiques socials basades en la protecció social redistributiva.

Atenció a la infància

El model d'atenció a la infància que s'ha anat consolidant durant aquests darrers deu anys a Menorca, i en especial a Ciutadella, és un model eminentment educatiu més que no assistencial. En l'etapa de segon cycle d'educació infantil (no obligatòria però gratuïta) el nivell d'escolarització és quasi del 100% de la població d'entre tres i sis anys. L'etapa de primer cycle (no obligatòria ni gratuïta), que fins ara ha estat promoguda gairebé en solitari per l'Administració local amb la col·laboració financera del Consell Insular de Menorca i el Govern de les Illes Balears, té uns nivells d'escolarització variables en el temps:

Gràfic 19. Evolució dels percentatges d'escolarització de Ciutadella

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Patronat d'Escoles Infantils de Ciutadella de Menorca

Cal tenir present que els percentatges assolits en l'escolarització durant l'etapa primerenca de l'educació infantil estan en total sintonia amb els percentatges de referències que es proposen en les normatives europees: 20% durant el primer any, 50% del primer al segon any i 80% fins al tercer any.

Aquest model propi d'educació infantil a Menorca s'ha d'emmarcar, a partir de l'any 2002, en el context del Pla d'ordenació del primer cycle d'educació infantil, d'àmbit autonòmic, que, per primera vegada, defineix i situa les voluntats polítiques en l'atenció educativa de la primera infància.

Fins fa pocs anys la demanda de places per a infants d'entre zero i sis anys no havia causat gaire problemes a l'Administració; en canvi, durant aquests quatre anys darrers se n'ha incrementat substancialment la sol·licitud. La causa d'aquest fet s'ha d'interpretar des de:

1. L'increment de la població infantil.
2. La incorporació de la dona al treball remunerat fora de casa. En els darrers vint anys la dona ha deixat de fer feina a casa en activitats complementàries a la indústria del calçat i la bijuteria per treballar fora de casa en el sector turístic i de serveis. La baixa taxa d'atur femení també indica el grau de baixa dificultat per trobar un lloc de feina.
3. La manca de persones (avis, altres familiars, veïns...) que donin suport a l'estructura familiar. Cal dir que les àvies d'avui són aquelles primeres dones

que s'han incorporat al món del treball. També s'ha d'apuntar l'important increment de població immigrada que s'estableix a l'illa, però que no té un entorn familiar més extens.

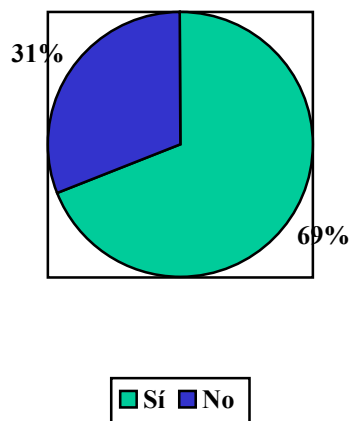
4. El creixent prestigi de l'escola infantil de Menorca, i l'encara insuficient consolidació d'altres serveis educatius de qualitat alternatius.

Igual que passa amb la resta d'oferta escolar de nivells superiors, des de les escoles, associacions de pares, associacions de veïns i/o administracions, s'ofereixen serveis diversos que complementen l'activitat i l'horari escolar. D'entre tots, els menjadors escolars i les activitats extraescolars són, sense cap dubte, les ofertes més esteses i recurrents.

També cal posar de manifest l'emergència d'una sèrie d'activitats lligades a l'economia submergida, consistents en serveis de guarda d'infants a "cotxeres" que acostumen a ser molt flexibles en horaris i mesos de feina, resulten més barats, però no compleixen els requisits de mínim control de seguretat i qualitat, i ni de bon tros de qualitat educativa.

Sobre la valoració de l'escola infantil a Menorca, l'estudi elaborat per Gadeso a petició del CIM, *Conciliació de la vida laboral i familiar*, mostra com la majoria de les persones consultades, el 92%, afirma conèixer les escoles infantils, encara que només un 10% diu fer-ne ús. En general, el 69% dels ciutadans troben adequats els horaris de les escoles infantils. Tot i així, hi ha un percentatge important, el 31%, que no els troba adequats. I la principal queixa en aquest sentit és la manca de flexibilitat.

Gràfic 20. Opinió sobre l'adequació dels horaris de les escoles infantils

Font: Estudi de Gabise-Gadeso, UTE, encomanat pel Consell Insular de Menorca, *Conciliació de la vida laboral i familiar*, 2002.

Altres serveis paraescolars

Durant aquests darrers anys, des de l'Administració local s'han engegat diverses iniciatives d'atenció a la infància alternatives o complementàries al model escolar, especialment destinades als infants d'entre zero i tres anys:

1. Espais familiars. Destinats a infants menors de tres anys que no han estat escolaritzats i que inicien el seu procés de socialització.

2. Grups familiars. Espais educatius destinats a menors d'entre quatre mesos i tres anys no escolaritzats, amb pares que tenen greus problemes durant la temporada d'estiu (sector turístic) per conciliar les exigències laborals amb les necessitats de l'infant. En un nombre important de casos es tracta de famílies immigrants que no tenen un entorn relacional (familiar, veïnatge, amistats...) en el qual poden confiar els fills.

Taula 28. Horari Grups Familiars

INICI: 14 d'abril de 2003	FINALITZACIÓ: 31 d'agost de 2003
HORARI	De dilluns a divendres: de 8.30 a 17 h Dissabtes: de 9 a 14 h
Màxim d'hores setmanals	35 hores setmanals
Mínim d'hores setmanals	15 hores setmanals

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades del Patronat d'Escoles Infantils de Ciutadella de Menorca

3. Escola de pares. Espais i jornades de treball amb el pares i mares, amb o sense fills, per abordar temes diversos de la infància i la vida familiar.

Atenció a persones dependents (gent gran i persones malaltes)

1. Programes amb gent gran (finançats pel Govern de les Illes Balears i gestionats per l'Institut Balear d'Afers Socials):

- Programa *A Ca Vostra* (ja exposat en el quadre de prestacions econòmiques), destinat a mantenir la convivència familiar d'una persona gran amb vincles familiars. Les dades aportades relatives a l'any 2003 són de 37 persones majors que van rebre assistència, 28 de les quals eren dones. La majoria d'elles –24- superen la frontera del 75 anys. Pel que respecte al sexe dels assistents, 27 eren dones i 10 homes. I en un 90% aquests assistents tenen algun vincle familiar proper amb la persona atesa.
- Programa d'Acolliment Familiar, destinat a afavorir la convivència amb una família de persones més grans de seixanta-cinc anys vàlides sense vincle familiar. Ordre de la Conselleria de Benestar Social (BOIB núm. 40, de 02/04/2002).

2. Serveis d'atenció domiciliària (finançats i gestionats pels ajuntaments, amb el suport del Consell Insular de Menorca):

El servei tendeix a oferir un conjunt organitzat i coordinat d'actuacions que es realitzen principalment a la llar de la persona usuària i que van dirigides a promoure atencions personals, d'ajuda a la llar i suport social (menjar a domicili, canvis posturals, suport socioafectiu...).

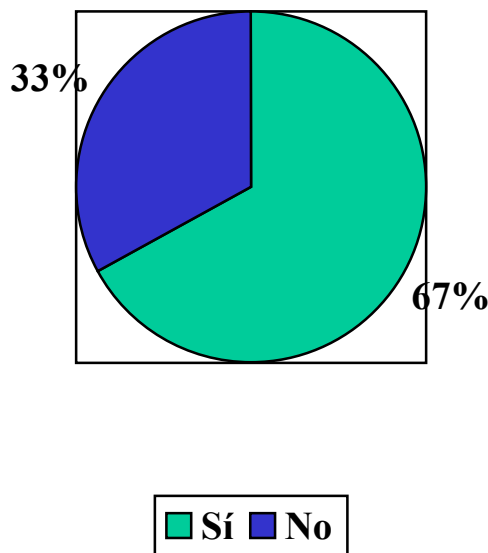
S'hi poden acollir les persones i famílies en situació de manca d'autonomia personal, amb dificultats de desenvolupament o amb problemes familiars especials. Coordinen i gestionen el servei les unitats bàsiques d'atenció primària municipals, d'acord amb els criteris de valoració que estableixen els mateixos ajuntaments.

Segons l'estudi Gadeso-Consell Insular de Menorca, gairebé tres de cada quatre persones entrevistades afirmen conèixer el servei d'ajuda a domicili, però només un 3% el necessita i l'utilitza. Quasi la meitat de les persones que són usuàries del servei d'ajuda a domicili l'utilitzen diàriament.

Segons dades dels Serveis Socials de Ciutadella, actualment s'atenen al municipi unes 120 persones, a més dels serveis específics de canvis posturals i/o servei de menjar a domicili, que farien arribar els usuaris a prop de 200.

Dues de cada tres persones que fan ús del servei consideren adequat l'horari d'ajuda a domicili (vegeu gràfic 15). Les queixes en aquest sentit vénen derivades d'un horari del servei que va de 9 a 14 h, i els capvespres en casos molt puntuals, quan les hores més sol·licitades van de les 8 a les 11 del matí.

Gràfic 21. Opinió sobre l'adequació de l'horari del SAD

Font: Estudi de Gabise-Gadeso, UTE, encomanat pel Consell Insular de Menorca, Conciliació de la vida laboral i familiar, 2002.

3. Serveis d'atenció assistida

Segons el grau d'assistència necessària podem desglossar quatre tipus de serveis, actualment existents o d'imminent obertura, a Ciutadella:

- Geriàtrics. Hi ha un geriàtric de gestió municipal que ofereix 72 places. Dins el primer trimestre del 2004 s'obrirà un altre geriàtric, gestionat pel Consell Insular de Menorca, amb 56 noves places. Els usuaris del geriàtric són del tipus de residència permanent i assistència variable.

Segons l'estudi de Gadeso abans esmentat, la majoria de la ciutadania de Menorca (91%) coneix les residències geriàtriques, i el 3% les necessita i les utilitza. De les persones de l'estudi que utilitzen la llar d'ancians, el 92% troben que els horaris són els adequats, i el 8% diuen que no.

- Centres sociosanitaris. El primer centre d'aquesta classe s'obrirà conjuntament amb el geriàtric del Consell Insular de Menorca i preveu la creació de 14 places. El centre s'ha concebut per atendre convalsències que requereixen un alt nivell d'assistència i malalties terminals.
- Hospital de dia. Destinat a usuaris no residents que en tenen prou amb l'assistència social durant el dia. Actualment hi ha 11 places.

L'estudi de Gadeso realitzat l'any 2002, encomanat pel Consell Insular de Menorca, revela que el 70% de les persones entrevistades coneixen els centres de dia, però d'aquestes només un 4% diuen ser-ne usuàries. La satisfacció respecte dels serveis és molt alta.

- Pis tutelat. El servei comparteix instal·lacions amb l'hospital de dia i va destinat a usuaris amb autonomia però que hi resideixen permanentment. L'únic pis tutelat conté 8 places.

Si tenim en compte els serveis actuals d'atenció a persones dependents, que recull l'Anuari Social de la Caixa de l'any 2000, la previsió de nova dotació i la valoració subjectiva dels serveis, especificats en els apartats anteriors, cal pensar que la demanda de places externes a la llar per a gent gran i/o dependent manté un bon ritme de previsió i d'equilibri entre demanda/oferta. S'ha de dir, en canvi, que segons les entrevistes mantingudes amb els serveis municipals d'atenció domiciliària, i a pesar de la valoració reflectida a l'estudi de Gadeso (vegeu taula 4, i apartat 2 *Serveis d'atenció domiciliària*), la demanda de l'ajuda a domicili creix de forma accelerada. L'Administració local dóna resposta a les demandes de forma selectiva, a través de criteris de renda i de capacitat de recursos propis. Així i tot, a la majoria de municipis hi ha llistes d'espera per al Servei d'Atenció a Domicili. Hi ha una mancança important de recursos no públics d'atenció domiciliària.

Taula 29. Situació de la població més gran de seixanta-cinc anys

	% població més gran de 65 anys			Places residències	Centres de gent gran	Majors de 65 per places residencials.
	Total índex vellesa	Homes	Dones			
Alaior	15,3	14,2	16,4	12	1	89,9
Es Castell	9,8	8,8	10,9	0	1	—
Ciutadella	13,6	11,9	15,2	60	2	49,3
Ferrieres	10,3	8,9	11,9	16	0	25,3
Maó	17,1	14,4	19,7	208	3	18,4

Es Mercadal	15,1	13,5	16,7	14	1	29,4
Es Migjorn Gran	15,3	15,5	15,1	0	1	—
Sant Lluís	14,2	14,0	14,4	0	1	—
Menorca	13,8	12,6	15,0	310	10	32,3
I. Balears	14,9	12,7	17,0	3.352	76	35,4
Espanya	16,3	14,0	18,6	194.367	5.240	33,5

Font: la Caixa, *Anuari Social d'Espanya 2000*.

Serveis d'atenció familiar

En aquest apartat s'hi inclouen totes les mesures i programes destinats a potenciar el paper de les famílies com a educadores, amb especial incidència en l'atenció a la primera infància. S'ofereix formació, grups de suport, assessorament i orientació familiar. Alguns d'aquests serveis ja s'han descrit en l'apartat de serveis paraescolars, com els espais familiars o l'escola de pares i mares, però inclou un conjunt molt més ampli de possibilitats que cada vegada tenen més demanda i més incidència en el comportament de les famílies.

En aquest mateix apartat hi podem incloure els serveis que desenvolupen protocols d'absentisme escolar i d'atenció a famílies amb infants que estan en situació de risc social. A Ciutadella aquest servei s'anomena SIMEFA, i està compost per tècnics de l'àmbit social (psicòleg, educador social i treballador social).

La tendència assistencial que es promou a les Illes Balears dona prioritat a l'atenció a domicili, per considerar que, avui, és la situació més còmoda per a la persona gran.

3.5.3.5. Balanç global de les prestacions socials a les famílies

“La política familiar entesa com un conjunt de mesures més o menys articulades per protegir socialment les càrregues familiars neix a Espanya amb l'establiment de la dictadura franquista. És precisament per aquest motiu que, durant la transició espanyola, la idea mateixa d'una política familiar es va associar amb el franquisme i, per tant, amb el conservadorisme reaccionari.

»En termes generals, la família no ha estat objecte de consideració política apreciable per tal d'articular una política familiar adaptada als canvis que es produeixen en aquest camp. Durant tots aquests anys hem assistit a un procés de privatització creixent dels costos derivats de tenir fills i a un procés d'assistencialització de la protecció social de la família (dirigida a les situacions de més afebliment social).

»Comparativament amb la resta de països de la UE, aquest esquema de protecció es caracteritza per ser el més restrictiu, el de menys abast i el que menor protecció reconeix. Espanya, juntament amb la resta de països del sud de la UE, es caracteritza per tenir una despesa en protecció social a la família molt baixa i per l'absència d'una política pública de suport a les famílies concebuda com a tal. Així, trobam que la despesa pública que fa Espanya en protecció a la família és del 0,4% en termes del PIB.

Tot i que el 80% de la població espanyola viu al si d'una institució familiar i que, segons les enquestes del CIS, la majoria dels espanyols valora la família per sobre de qualsevol altra institució, Espanya és el país de la UE que menys recursos públics dedica a la família. Si ens centram en la prestació econòmica directa per excel·lència (prestació per fills a càrrec), Espanya és el país que n'ofereix una quantitat més reduïda i a més no és una prestació universal (només per a famílies que no arriben al mínim de les rendes).”

Aquesta és la valoració feta pel Centre per a la Innovació Local de Flor de Maig a la ponència *La política de suport a les famílies i a la gent gran a Espanya* (maig 2002), que recollim per resumir el que ja s'ha dit en diferents moments de l'anàlisi a partir de dades i estudis. Tot seguit exposam tres quadres comparatius de la despesa pública en prestació social a la família, elaborats per estudiosos diferents, que tot i no coincidir al cent per cent en les xifres, sí que emfatitzen la coincidència de quina és la posició de l'Estat espanyol respecte d'Europa quant al suport a la família.

Taula 30. Despesa pública en protecció a la família a la Unió Europea (en % del PIB)	
Finlàndia	4,2
Dinamarca	4,1
Suècia	4,0
Àustria	3,3
Luxemburg	3,2
França	2,6
Regne Unit	2,4
Bèlgica	2,3
Irlanda	2,2
Alemanya	2,1
Països Baixos	1,4
Portugal	1,1
Itàlia	0,8
Espanya	0,4
Mitjana UE	2,1

Font: Eurostat, 1995. Sistema europeu d'estadístiques de protecció social.

Taula 31. Sistema de protecció social a Europa. Diferents variables

DESPESES SOCIAL/PIB (2000)	ESpanya 20,2% EUROPA 28%
% POBLACIÓ ADULTA QUE TREBALLA EN SERVEIS DE L'ESTAT DEL BENESTAR (2000)	ESpanya 5,6 % EUROPA 10 %
DESPESES EN PENSIONS/PIB (2000)	ESpanya 8,7 % EUROPA 11 %
DESPESES EN SANITAT/PIB (2000)	ESpanya 5,8 % EUROPA 7,3 %
% POBLACIÓ DE MÉS DE 65 ANYS QUE REP ALGUN TIPUS DE SERVEI DOMICILIARI (1998)	ESpanya 1,4 % SUÈCIA 30 % DINAMARCA 20% FINLÀNDIA 24 %

**% D'INFANTS DE 0 A 3 TRES ANYS QUE SÓN
ATESOS A ESCOLES O GUARDARIES
PÚBLIQUES**

FRANÇA 23 %
HOLANDA 8 %
REGNE UNIT 9 %
ESPANYA 10 %
SUÈCIA 33 %
DINAMARCA 48%
FINLÀNDIA 21 %
FRANÇA 23 %
BÈLGICA 30 %

Font: Dades elaborades pel catedràtic Vicenç Navarro.

El darrer quadre comparatiu (taula 32) analitza la despesa destinada a famílies respecte del total de la despesa pública, a tots els països de la Unió Europea:

Taula 32. Despesa pública en famílies (Unió Europea, 1995)

	Prestacions econòmiques		Serveis		Total despesa famílies
	% DP	% DF	% DP	% DF	% DP
Espanya	0,58	76,32	0,18	23,68	0,76
Itàlia	0,83	58,04	0,60	41,96	1,43
Portugal	1,55	67,98	0,73	32,02	2,28
Holanda	1,73	73,93	0,61	26,07	2,34
Alemanya	2,16	61,02	1,38	38,98	3,54
Bèlgica	3,99	93,44	0,28	6,56	4,27
Irlanda	4,02	92,63	0,32	7,37	4,34
França	4,10	85,95	0,67	14,05	4,77
Regne Unit	2,07	39,96	3,11	60,04	5,18
Àustria	4,40	82,71	0,92	17,29	5,32
Grècia	3,61	66,24	1,84	33,76	5,45
Suècia	3,18	55,21	2,58	44,79	5,76
Dinamarca	3,17	47,96	3,44	52,04	6,61
Finlàndia	4,70	66,48	2,37	33,52	7,07

Font: Elaboració CIIMU amb dades de l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic.

Nota: Les dades relatives a Luxemburg no estaven disponibles. Llegenda: % DP = percentatge del total de la despesa pública, % DP = percentatge del total de la despesa destinada a les famílies.

Finalment, lligant aquesta realitat xifrada amb els models d'Andersen (apartat 5.2), hem de constatar el que afirma Gerardo Meil, de la Universitat Autònoma de Barcelona, en la seva ponència publicada per Flor de Maig (maig 2002), *Antecedents i desenvolupament de les prestacions familiars a Espanya*: “La provisió de benestar dels individus és una distribució de responsabilitats entre l'Estat, el mercat i el tercer sector, integrat fonamentalment per les famílies (...) i avui, en països com Espanya, amb pocs serveis, poc suport monetari i poques mesures de conciliació, ens porten a afirmar que el proveïdor fonamental de benestar és la família i no l'Estat.”

5.3.6. Relacions entre els àmbits familiar i escolar

En la relació entre aquests dos àmbits ens interessarà especialment el grau de comunicació entre l'escola i la família, així com la valoració que fa la família de l'activitat escolar.

Taula 33. Comunicació entre els pares i els fills respecte de les "coses" de l'escola

	Menorca
Cada dia	77,3%
Esporàdicament	17,2%
Quan hi ha problemes	4,0%
Mai	1,0%
Ns/Nc	0,5%

Font: Estudi de Gadeso-Lleonard Muntaner Editor, La família en el procés educatiu a les Illes Balears, 2003.

Segons la taula 33, Menorca tindria un bon nivell de comunicació diària entre pares i fills, respecte de les coses de l'escola. L'estudi també aporta dades en relació amb la participació dels pares:

Taula 34

	Reunions amb el tutor. Menorca
Amb freqüència	50,5%
Per iniciativa del tutor/a	83,3%
Per iniciativa pròpia	45,5%

Font: Estudi de Gadeso-Lleonard Muntaner Editor, La família en el procés educatiu a les Illes Balears, 2003.

Taula 35

	Està satisfet amb les reunions. Menorca
Sí	94,4%
No	3,5%

Font: Estudi de Gadeso-Lleonard Muntaner Editor, La família en el procés educatiu a les Illes Balears, 2003.

Taula 36

	Participació a l'associació de pares i mares d'alumnes. Menorca
Sí	24,8%
No	75,2%

Font: Estudi de Gadeso-Lleonard Muntaner Editor, La família en el procés educatiu a les Illes Balears, 2003.

Taula 37

Coneixement de l'existència del Consell Escolar. Menorca	
Sí	85,9%
No	13,5%

Font: Estudi de Gadeso-Lleonard Muntaner Editor, La família en el procés educatiu a les Illes Balears, 2003.

Taula 38

Coneixement composició i funcions del Consell Escolar. Menorca	
Sí	60,1%
No	39,9%

Font: Estudi de Gadeso-Lleonard Muntaner Editor, La família en el procés educatiu a les Illes Balears, 2003.

Taula 39

Participació eleccions al Consell Escolar Menorca	
Sí	36,9%
No	63,1%

Font: Estudi de Gadeso-Lleonard Muntaner Editor, La família en el procés educatiu a les Illes Balears, 2003.

Segons això, els pares tenen poques vegades la iniciativa en la comunicació amb l'escola, i en concret amb el tutor, encara que quan aquesta es produeix el grau de satisfacció és elevat. La participació en les associacions de pares i en el Consell Escolar és baixa, en especial en les primeres, que moltes de les persones entrevistades diuen desconèixer.

Per a l'elecció del centre un dels motius importants que utilitzen els pares és la proximitat al domicili. Com podem veure en la taula 40, el principal criteri a l'hora d'escollir un centre és la qualitat de l'educació per un 48,5%, però en segon lloc és el de la proximitat al domicili, amb un 41,4%.

Taula 40. Criteris d'elecció de centre

	Menorca
Qualitat de l'educació	48,5%
Proximitat domicili	41,4%
Altres fills/es al centre	17,2%
Bon ambient	15,2%
Altres	14,1%
Tradició familiar	13,1%
No va poder escollir	12,6%
Llengua	7,1%
El més econòmic	2,0%
Ns/Nc	0,0%

Font: Estudi de Gadeso-Lleonard Muntaner Editor, La família en el procés educatiu a les Illes Balears, 2003.

Finalment, en els paràmetres de valoració dels centres ens trobam que la nota mitjana assignada per les persones entrevistades a diferents aspectes d'organització de l'activitat del centre és de notable:

Taula 41. Valoració dels pares sobre l'activitat organitzativa del centre

	Menorca
Qualificació del professorat	7,6
Gestió de la direcció	7,6
Qualitat instal·lacions	6,9
Nivell exigència	7,3
Adequació horaris	7,6
Convivència	7,7
Integració immigrants	7,7
Integració discapacitats	7,2
Informació alumnes	7,8

Font: Estudi de Gadeso-Lleonard Muntaner Editor, *La família en el procés educatiu a les Illes Balears*, 2003.

L'opinió dels pares i mares al voltant d'indicadors clau dels recursos educatius que empra un centre educatiu es recull en la taula 42. En resum es pot dir que els pares i mares reclamen a les escoles una avaluació contínua dels seus fills més manifesta així com una major sintonia amb el professorat. Una altra demanda important que fan els pares i mares és que l'oferta de les activitats complementàries de les escoles sigui més àmplia i de més qualitat.

Taula 42. Valoració dels pares sobre els recursos educatius del centre

	Suficient	Insuficient	Excessiu
Matèries que s'ofereixen	91%	5%	4%
Contingut de les assignatures	93%	5%	2%
Deures que porten a casa	78%	12%	10%
Exàmens i proves de recuperació	87%	9%	4%
Activitats complementàries	69%	29%	2%

Font: Estudi de Gadeso-Lleonard Muntaner Editor, *La família en el procés educatiu a les Illes Balears*, 2003.

5.3.7. Altres àmbits (horaris de l'Administració, comerços i altres serveis)

No hi ha cap dubte que els horaris d'atenció al públic de serveis bàsics, que ofereixen les administracions o les entitats privades, tenen un paper molt important a l'hora d'administrar el temps de les famílies. I no ens referim aquí només als horaris de la jornada laboral dels treballadors i treballadores que presten els serveis, sinó també i sobretot com afecta l'horari d'un determinat servei en l'organització del temps familiar, en relació amb els horaris laborals i escolars. Aquest seria el cas típic de les gestions que ha de realitzar un pare o una mare que fa jornada intensiva durant el matí, en una administració que només atén el públic de 9 a 14 h.

A Ciutadella, els horaris dels principals serveis que no són comerços, com es pot veure en la taula 43, mantenen l'atenció al públic en una franja horària poc àmplia. Només el Consell Insular de Menorca i el Centre de Salut mantenen una obertura suficient, en el context de jornades i horaris laborals heterogenis. Les gestories i els bancs i les caixes han establert l'horari dels seus serveis basant-se en models diferents, però que també tenen en compte la diversitat de necessitats dels seus usuaris.

Taula 43. Horaris de serveis públics que es presten a Ciutadella

Entitat que presta el servei	Horari matí	Horari tarda	Dissabte
Ajuntament de Ciutadella	9-14 h		
Consell Insular de Menorca	8.30-14 h	16-19.30 h (agost tancat)	9-13 h (agost tancat)
Administració de justícia	9-14 h		
Notaria	9-13 h		
Registre de propietat	9-13 h		
Gestories	9-17 h		
INEM-SOIB	9-14 h		
Centre de Salut	Atenció permanent		
Correus	8.30-14.30 h		9.30-13 h
Banca March	8.30-14 h		8.30-13 h (d'abril a setembre tancat)
BBVA	8.30-14.15 h		8.30-13 h (d'abril a setembre tancat)
La Caixa	9-14 h	1 dia a la setmana	
Sa Nostra	9-14 h	1 dia a la setmana	

Font: Elaboració pròpia (2003)

El tipus i la quantitat de gestions que es fan a una administració pot donar una idea de la importància del fet que tots els ciutadans hi tinguin accés:

Taula 44. Servei d'Atenció al Ciutadà – Atenció presencial 2003

	TRAMITACIÓ	INFORMACIÓ	RECOLLIDA	ALTRES	TOTAL
ABRIL	71	97	59	109	336
MAIG	165	137	83	173	558
JUNY	123	68	53	135	379
JULIOL	137	128	74	179	518
AGOST	105	91	62	137	395
SETEMBRE	153	182	84	188	607
OCTUBRE	168	255	126	189	738
NOVEMBRE	140	182	84	132	538
DESEMBRE	134	142	100	112	488
	1.196	1.282	725	1.354	4.557

Font: Consell Insular de Menorca

Cal tenir present que des del Consell Insular de Menorca es tramiten accions relacionades amb el Govern autonòmic de les Illes Balears. La relació entre unes i altres accions són les que s'exposen en la taula 45. O sia que, en un any, el Servei d'Atenció al Ciutadà del Consell Insular de Menorca atén un total de 5.915 persones, per realitzar tràmits, demanar informació o recollir documentació.

Taula 45

	CAIB	CIM	TOTAL
ABRIL	116	336	452
MAIG	172	558	730
JUNY	174	379	553
JULIOL	329	518	847
AGOST	157	395	552
SETEMBRE	135	607	742
OCTUBRE	147	738	885
NOVEMBRE	38	538	576
DESEMBRE	90	488	578
	1.358	4.557	5.915

Font: Consell Insular de Menorca (2003)

Un element important que cal tenir en compte és l'ús que fa cada servei de les tecnologies telemàtiques. Així, administracions com l'Ajuntament o el Consell Insular permeten, a través de la seva pàgina web, obtenir informació i models de sol·licituds sense necessitat de desplaçar-se i a qualsevol hora del dia. També alguns bancs i caixes tenen un bon servei de consulta i fins i tot de tramitació en la gestió dels comptes corrents.

En sentit contrari tenim aquelles administracions, com Hisenda o la Seguretat Social, que no tenen oficina a Ciutadella, de manera que per fer tramitacions el ciutadà s'ha de traslladar a un altre municipi, Maó en el nostre cas.

Horaris dels comerços

La Llei 11/2001, de 15 de juny, d'ordenació comercial a les Illes Balears, més coneguda com la Llei del comerç, incorpora aspectes per afavorir la conciliació de la vida laboral i la familiar dels seus treballadors. A l'article 18.1 limita en 72 hores setmanals l'obertura del comerç, mentre que la normativa estatal estableix un horari fins a les 90 hores. Per altra banda, a l'art. 18.2, impedeix que l'horari d'obertura sigui de més de 12 hores diàries, enfront de la liberalització quasi total autoritzada pel Govern central. Aquesta normativa no afecta els establiments de venda de pa, pastisseria, plats preparats, premsa, combustible, flors i plantes i les botigues de conveniència.

L'horari estàndard dels comerços a l'hivern és de 10 a 13 h i de 17 a 20 hores. A l'estiu els horaris dels comerços es diversifiquen i, a les zones turístiques, són en molts de casos continus, oberts des del matí fins a la tarda o nit.

6. ANÀLISI SOBRE EL CONTEXT SOCIAL I LEGAL DELS DIFERENTS ÀMBITS DE CONCILIACIÓ

1. **U**na de les característiques de la societat actual és la velocitat i la magnitud dels canvis que es produeixen en aspectes que són bàsics per al desenvolupament individual i col·lectiu de les persones.

L'escola, juntament amb la família i la feina, han estat les tres bases de la socialització de les persones durant el segle passat, i totes tres estan experimentant canvis importants tant en la seva estructura com en la seva funció.

Aquest nou context ha generat noves dificultats —nous espais de conflicte— entre escola, família i treball, que obliga als ens públics a actuar per fomentar noves vies de conciliació. L'estudi sobre la *Conciliació de la vida laboral i familiar* del 2002, encomanat pel Consell Insular de Menorca, posa de manifest la realitat i el perfil d'un sector important de la població (el 53%) que viu d'una forma conflictiva aquest triple context.

2. Es constata que la societat menorquina segueix considerant la família com la primera institució responsable de la criança i educació dels fills. Segons l'estudi de Gadeso publicat per Leonard Muntaner Editor (*La família en el procés educatiu a les Illes Balears*, 2003), el 76,3% de les persones entrevistades afirmen que la família és l'entitat que educa, i el 95% considera la transmissió de valors i actituds com una responsabilitat familiar.
3. Els estudis actuals ens indiquen que les famílies no volen renunciar a la seva responsabilitat com a primera institució educativa, i reclamen mesures per compaginar la seva vida familiar amb l'escola i la feina. El quadre resum obtingut dels grups de discussió és prou explícit.
4. El model actual d'Estat aplica mesures públiques basades en el *familisme*, és a dir, mesures basades en la consideració que la família és la responsable de la provisió de benestar als seus membres. I en aquest sentit s'ha de dir que aquesta visió té una adhesió àmplia socioculturalment, i fins i tot una adhesió àmplia del sector tecnicprofessional. Però el fet que uns i altres considerin que l'àmbit més adequat de provisió de benestar sigui la família no té res a veure amb la visió del *familisme* que considera aquest benestar com una qüestió privada, i no tant una responsabilitat d'interès social. Les conseqüències d'això són l'aplicació de mesures de protecció assistencial de poca incidència.
5. Les polítiques de suport a les famílies (enteses com a polítiques que promouen el benestar de les persones que tenen responsabilitats familiars) aplicades a l'Estat espanyol han estat en general molt reduïdes. Els diferents gràfics consultats (apartat 3.5.3.5), situen l'Estat espanyol a la cua de la despesa pública en protecció a la família a la Unió Europea.

En les mesures de suport a les famílies es diferencien dos blocs: les prestacions econòmiques i les mesures de conciliació. Això no vol dir que les primeres no puguin ajudar a la conciliació, però sí que si no

compleixen uns criteris quantitius i qualitius la seva incidència és molt baixa. Dins les pròpiament lligades a la conciliació hi ha les mesures en temps i les mesures en serveis. Ambdues permeten un marge d'elecció molt més gran i, per tant, una capacitat més gran de donar resposta a la diversitat de situacions familiars. Hi ha una tercera línia de mesures vinculades al que s'anomena la gestió del temps, que s'analitzen en el punt 12.

Segons l'estudi realitzat pel Servei d'Anàlisi Econòmica de la Cambra de Comerç de Barcelona, el nivell assolit a Europa en prestacions econòmiques està molt per sobre de les espanyoles, que són set vegades inferiors; i, sobretot, convé destacar que l'Estat espanyol és l'únic, juntament amb Portugal, on les prestacions familiars no són universals. En aquest sentit, hi ha molta coincidència entre els especialistes a demanar més prestacions econòmiques i el caràcter universal de l'ajut directe per fill a càrrec i pel naixement d'un fill.

Quant a serveis, l'Estat espanyol és el país de l'OCDE que dedica un percentatge més petit del PIB a serveis adreçats a les famílies. Segons el treball de Lluís Flaquer (*Suport a famílies, 2003*. Documents de Reflexió Estratègica, 5. Generalitat de Catalunya), "amb tan sols un 0,08% del PIB, el nostre país hi dedica 26 vegades menys que Dinamarca, 21 vegades menys que Suècia, 18 vegades menys que Finlàndia o 5 vegades menys que França. Aquesta descomunal desproporció és indicativa de l'esforç que caldrà fer per anar equilibrant els nostres nivells de despesa a la mitjana europea".

6. A Menorca, els serveis de proximitat (geriàtrics, centres de dia, escoles infantils...) han estat assumits bàsicament pels ajuntaments i el Consell Insular de Menorca, que durant aquests darrers deu anys han fet un esforç molt important per crear prou places per atendre les necessitats. Com explica Carles Manera, l'acció dels ajuntaments i el Consell Insular és una conseqüència perillosa del dèficit d'inversions infraestructurals de l'Administració central. Amb el traspàs de competències d'educació o sanitat (1999-2003) no s'han valorat econòmicament aquests dèficits.
7. Menorca disposa d'un model d'atenció a la petita infància bastant consolidat, que té com a referents la universalitat, el caràcter educatiu, la diversificació i flexibilitat de l'oferta i la coresponsabilitat administrativa.
8. La característica principal de les polítiques familiars aplicades a l'Estat espanyol és que han estat polítiques definides per fomentar la natalitat o redistribuir la renda, i no per conciliar la vida familiar i laboral. En la conciliació també s'han aplicat mesures definides com a *positives* per a la incorporació de la dona al món laboral, amb efectes molt qüestionables.

Dos exemples d'aquestes mesures per a la dona aplicades aquests darrers anys han estat les reformes del mercat de treball (Llei 5/2001), que han afavorit convertir el treball parcial com la forma d'incorporació de la dona al món laboral, i la desgravació dels 100 euros a les dones

treballadores amb fills menors de tres anys. Aquesta darrera mesura exclou dels beneficis les dones que no fan feina, que ho fan en treball submergit o que simplement no volen o no poden treballar perquè realitzen tasques d'atenció a infants i a familiars dependents. És a dir, implícitament i explícitament és una mesura que reforça el paper de la doble jornada per a la dona, i no reconeix el dret de tots els infants a un suport econòmic.

9. Respecte de les prestacions en temps per afavorir la conciliació familiar i laboral, és dels pocs àmbits en què l'Estat espanyol no està a la cua del països de la Unió Europea. Així i tot, les principals mesures que es reclamen són: augmentar el temps de permís de maternitat a un any i/o combinar-lo amb les excedències de retribució escalonada, establir les llicències exclusives per als pares, etc.
10. Les necessitats dels infants més petits, segons els especialistes, es poden resumir en: atenció i cura física i salut, seguretat emocional, accés al joc i a la diversió, promoció de l'autonomia personal, optimització de les pròpies capacitats i compensació de les desigualtats.

Durant els primers tres anys de vida, els infants tenen necessitats específiques i diferenciades en el temps, bàsiques per al seu desenvolupament. Dels dotze als divuit primers mesos, l'infant hauria de poder créixer al costat dels seus pares. Això possibilita l'establiment de vincles afectius i n'afavoreix la salut física i mental. Posteriorment, a partir dels divuit mesos l'infant necessita la figura de *l'altre*; necessita nous espais físics i psicològics, i necessita la socialització a través del coneixement i el joc amb altres infants i adults. Finalment, a partir del segon any serà important l'escolarització i l'assistència a espais de socialització, estimulants i variats.

11. Partint dels coneixements sobre les necessitats dels infants i del principi que la família és el primer nucli educatiu on es construeixen els models bàsics de comportament social dels infants, les primeres identitats i les bases del sistema de valors, serà de primera importància que durant els tres primers anys de la vida d'un infant els seus pares disposin de professionals, serveis i programes de suport, informació i orientació per tal de desenvolupar la seva responsabilitat d'educar els fills.
12. Hi ha una nova política familiar, vinculada a l'àmbit de les mesures de conciliació, que es basa en la *gestió del temps* com un dels recursos més valuosos de les famílies. Es tracta que, a través de mesures públiques, s'incrementi la disponibilitat i la qualitat del temps que les famílies dediquen a l'educació.

Dins aquesta nova forma de conciliar el context familiar, escolar i laboral, hi trobam tres eixos d'anàlisi:

1. Eix subjectiu: els valors. Els valors dominants de la societat actual sobredimensionen l'èxit professional, mentre que infravaloren les satisfaccions que es poden generar en altres espais de la vida, com el familiar, la participació social, la formació personal, l'oci o altres. Els espais

de trobada de pares i mares, amb el suport de bons professionals en la gestió del temps, suposa una de les necessitats prioritàries.

2. Eix domèstic. En molts casos, una part important de la tensió que generen les dificultats per conciliar les responsabilitats familiars i laborals provenen d'una manca de compromís dels homes en el treball domèstic. Les tres mesures tradicionals de conciliació, en prestació econòmica, de temps i de serveis, han de tenir com a prioritat les accions positives d'incorporació de l'home a les responsabilitats domèstiques i familiars.

Les taules i gràfics de l'apartat 5.3.1 (Àmbit familiar) demostren que el temps familiar té un ampli marge per ser reorganitzat i revaloritzat.

3. Eix temporal. Es tracta de cercar una més bona coordinació dels horaris de treball amb els dels centres escolars i els de les administracions, establiments comercials i bancaris, etc.

13. De l'anàlisi dels àmbits escolar i laboral es pot constatar que els seus horaris manifesten un desfasament considerable. L'àmbit escolar es caracteritza per una estructura temporal molt estable, mentre que el laboral destaca per la seva flexibilitat i heterogeneïtat. Precisament aquestes característiques en les jornades laborals debiliten les expectatives posades en els possibles canvis aplicats als horaris i jornades escolars. Ben al contrari, la diversitat de situacions familiars/laborals ha derivat en una major demanda de serveis caracteritzats per la diversitat, flexibilitat i accessibilitat. Segons les dades d'oferta i serveis actuals destinats tant a la infància com a persones dependents, així com per la valoració que en fa la població, Ciutadella té una dotació i una previsió de places i serveis més o menys ajustada a les necessitats. En tot cas, on hi ha un desfasament negatiu més important és en el servei d'ajuda a domicili, amb una clara necessitat d'augmentar i ampliar en horaris el servei.

14. En el conjunt de sectors econòmics de Menorca, es detecta una molt baixa influència de les mesures de conciliació en els convenis laborals.

15. Del conjunt d'estudis i anàlisis consultats i exposats en aquest projecte, recollim les principals noves mesures aplicables a l'àmbit d'estudi —Ciutadella— lligades als quatre conjunts de mesures de conciliació. En tots es parteix d'un principi *no familista*, és a dir, del principi que afirma que la dedicació dels pares als fills, a més de ser un dret i un deure, és una inversió de futur per a tota la societat, no tan sols per a la mateixa família.

1. Prestació econòmica:

- Universalitzar i augmentar les prestacions econòmiques per maternitat, per fill a càrrec i per fill menor de tres o sis anys. Els ajuts segons la renda perjudiquen les famílies amb més pocs recursos.
- Eliminar la dependència de certs ajuts socials a la cotització prèvia. Avui una mare fadrina amb fills a càrrec no té cap prestació econòmica, mentre que una mare vídua sí que en té.
- Eliminar la dependència entre ajut social i contracte laboral. Els ajuts a dones treballadores amb fills menors de tres anys discrimina els infants amb mares que no treballen.

2. Prestació en temps:

- Promoure mesures que afavoreixin que homes i dones traspassin part del seu temps en el lloc de feina a la llar, sense perdre el contracte. En aquest sentit té una destacada importància la mesura de promoure els permisos específics per paternitat, amb independència del permís laboral de la mare; i ampliar el permís de maternitat i les excedències parcialment retribuïdes.
- Fomentar la flexibilitat d'horaris laborals d'acord amb les necessitats familiars.
- Reduir la jornada laboral per a cura familiar.

3. Prestació de serveis:

- Elaborar guies de serveis de proximitat.
- Promoure la universalitat dels serveis. No podem associar, de manera automàtica, universalitat amb gratuïtat. Es tracta que la cobertura d'un servei tenguí abast a tota la ciutadania i que el seu finançament es regeixi pel principi de capacitat de pagament. Tampoc no hem d'associar de manera automàtica universalitat amb titularitat pública dels serveis. Però en tot cas, els governs locals han de poder habilitar i facilitar l'accés de tots els ciutadans als serveis, independentment que la gestió o la seva titularitat sigui pública, privada o privada associativa.

4. Gestió del temps:

- Considerar el temps domèstic com un treball que s'ha de compartir entre homes i dones. En els moments inicials de la relació de convivència, es fixen de manera expressa i/o tàcita els pactes dels membres de la parella, que regiran la vida familiar. És important que a l'àmbit educatiu i/o formatiu s'eliminin els rols tradicionals que s'assumeixen segons el sexe.
- Crear *bancs de temps*.
- Regular els horaris d'atenció al públic de serveis bàsics, tant públics com privats.
- Fomentar la formació dels professionals de l'àmbit social i educatiu en la gestió del temps.
- Promoure els serveis i els tràmits per la via telemàtica.
- Promoure programes en la línia estratègica de la participació i la coresponsabilització.
- Les administracions locals han de tenir un paper de lideratge en les mesures de gestió del temps. Per això, han d'actuar com a models de referència: horaris dels seus treballadors, horaris d'atenció al públic, serveis i informacions realitzables a través d'Internet, clàusules en la contractació a favor d'empreses que tenen un pla de conciliació, incentius fiscals a les empreses de serveis que afavoreixen la conciliació, etc.

7. CRITERIS PER A LA INTERVENCIÓ EN LA CONCILIACIÓ D'HORARIS

A l'inici del treball se'n fixava la finalitat com “definir objectius i propostes destinades a afavorir la conciliació d'horaris”, sense entrar a valorar ni analitzar la viabilitat de cada un. També es deixa clar que qualsevol definició d'objectius i de propostes no és vàlida per fer disminuir el malestar personal que genera el conflicte entorn de la conciliació dels temps familiar, escolar i laboral. I és que la conciliació no és només un tema de bona o mala organització, ni de crear serveis de forma il·limitada, sinó que és també un tema de relació i conflicte d'interessos i de presa de posició respecte de valors i principis. Són precisament aquests valors i principis els que han d'orientar la forma de definir objectius i propostes, organitzatives, normatives i de serveis. Precisament en la mateixa definició de la finalitat del projecte es diu que hi ha valors i principis irrenunciables “en la perspectiva d'incrementar la qualitat dels temps educatius en l'àmbit familiar, i que han de repercutir de manera positiva tant en el rendiment del treball escolar com en la qualitat laboral dels recursos humans a l'empresa i, en general, en la millora de la qualitat de vida”. Com es pot comprovar, la mateixa definició finalista assumeix que les propostes de conciliació han de tenir en compte tres objectius centrals:

1. Incrementar el temps lliure de disposició personal i familiar per afavorir una actitud educativa forta. En la línia de garantir un temps per a la conversa familiar, per a l'exercici de les responsabilitats comunitàries, per a les ocupacions personals com la lectura, l'expressió artística, la formació...; garantir la incorporació igualitària en les activitats domèstiques i de cura de menors, discapacitats i gent gran sense discriminació de gènere; garantir una vida horàriament ordenada en la perspectiva d'una millora de la salut personal (hores de son, àpats regulars, exercici físic...).

2. Disminuir les tensions i desconfiances entre escola i família, amb una correcta resolució de les necessitats familiars que no tenen una dimensió escolar específica. En la línia d'oferir opcions per a la cura dels menors fora de l'horari docent i en temps de vacances; atendre els menors en cas de malaltia greu; organitzar les activitats extraescolars; incorporar de manera efectiva les organitzacions de lleure en el temps no escolar ni familiar, etc.

3. Estimular la responsabilitat social de l'empresa en la perspectiva de millorar les condicions de benestar personal i familiar dels recursos humans propis per aconseguir una millora dels objectius específics de l'organització. En la línia d'establir els mecanismes de flexibilitat horària i possibilitats de permisos i períodes sabàtics —de manera concertada, a l'estil de les antigues mutualitats—, serveis complementaris d'atenció a les famílies amb hospitals de dia, llars d'infants en horaris especials (per exemple, treball en dies festius), etc.

Tres objectius que són una traducció operativa de les finalitats, línies estratègiques i objectius del Projecte Educatiu de Ciutadella de Menorca. Efectivament, les finalitats del PEC donen un sentit de valor i de principis al projecte de conciliació:

1. La cohesió ciutadana, obtinguda a partir de la justícia social i la igualtat d'oportunitats.

1.a. Cal abandonar la percepció masclista que veu la dona treballadora com un risc a causa de la maternitat, i apostar per la percepció de la conciliació treball i família com una condició per a la millora de les capacitats productives del nostre sistema.

2.a. La salut pública està molt relacionada amb el malestar personal lligat al conflicte d'horaris i el compliment de les expectatives familiars/personals, escolars i/o laborals/professionals.

2. La participació i la coresponsabilitat dels agents ciutadans en l'acció educadora.

2.a. La participació i la coresponsabilitat estan molt lligades amb els processos comunitaris, el sentiment de pertinença i la cohesió social.

2.b. L'educació esdevé un eix central de les polítiques socials, tant per donar resposta a les noves necessitats de "formació al llarg de tota la vida" com per capacitar els ciutadans per participar en la satisfacció de les pròpies.

2.c. El nou concepte d'educació que aporta la Carta de Ciutats Educadores exigeix una implicació més gran de tots els agents socialitzadors, tant de la família i l'escola com de les entitats ciutadanes i la ciutat. En aquest sentit, caldria afegir-hi la visió àmplia de l'educació introduïda per l'informe de J. Delors.

3. L'impuls d'un projecte estratègic de ciutat, globalitzador, integrador i transformador, en què l'educació esdevé l'eix central.

3.a. Per intervenir de forma eficaç cal actuar sota els paràmetres de la globalitat, el treball transversal i en xarxa, la negociació i la visió estratègica.

8. PERCEPCIÓ SUBJECTIVA DEL CONFLICTE DE CONCILIACIÓ DEL TEMPS

Com s'explica en els punts 1 i 4, l'objectiu que es pretén a través de les dinàmiques de *focus-grup* és recollir informació subjectiva del “malestar” derivat de les dificultats en conciliar la vida familiar amb l'àmbit laboral i escolar. El que es recull per tant en els quadres següents no són propostes obtingudes d'un estudi rigorós o d'un ampli consens, sinó propostes conseqüència de conflictes expressats i exposats durant el desenvolupament de cada grup de discussió.

Cal afegir emperò que les característiques del que s'exposa a continuació no són aportacions secundàries en el fil conductor de treball, ans el contrari són l'element central que han fet necessari ampliar, quan ha estat possible, amb dades objectives algunes qüestions (del punt 5), i que han determinat el contingut de les propostes i conclusions recollides en els apartats 6, 9 i 10.

ÀMBIT	CONFLICTES	
ESCOLA		
1. Calendari escolar		
	Calendari escolar (de setembre a juny) no coincident amb els calendaris laborals	Promou... durant e
	Períodes de vacances escolars no coincidents amb els dies festius (Nadal, Pasqua, setmana blanca...)	Promou... durant e
	Elevada concentració de vacances a l'estiu	Promou... durant e
2. Horari escolar		
	Incompatibilitat dels horaris escolars amb els horaris laborals	Promou... durant e Obrir les patis i b
	Horaris de tutories de difícil atenció pels pares i mares	Regular... responsa... Facilitar... de l'hor
	Poca flexibilitat en l'horari d'entrada als centres escolars	Impleme... sortida c
3. Formació extraescolar		
	La varietat de jornades escolars dificulta la viabilitat de certes activitats extraescolars	Coordina... extraesc
	Càrrega excessiva d'activitats	Aprende... extraesc... de la ne
	Ús abusiu de les activitats i la formació extraescolar amb funcions d'aparcament	Informa... d'una di... manca d
	Manca d'oferta d'activitats extraescolars	Coordina... extraesc

FAMÍLIA		
4. Convivència familiar		
	En l'etapa de l'ESO, amb jornada continuada, les famílies no poden dinar juntes	
	Poc temps de convivència familiar	
	Tensions derivades de la poca dedicació als fills	Millorar els fills
	Manca de serveis d'atenció a la infància i manca de serveis d'atenció a persones dependents	Crear noves places
	Es mantenen els hàbits sexistes en la distribució de les tasques domèstiques	Fomentar d'una divisió domèstica conciliadora dona
	Manca de models familiars favorables a la conciliació i a la convivència familiar	Oferir serveis de mediació
	Absència cada vegada major del suport dels avis	
5. Salut infantil		
	A l'etapa d'ESO, mala alimentació en els dinars	Promoure la formació
	Excessiva dedicació de temps a la televisió	
	Manca de temps de son	Promoure la formació
6. Horaris familiars		
	Poc temps dedicat a la família	Fomentar l'organització
	Horari de sopar	Avançar

TREBALL		
7. Carrera professional		
	La dedicació absoluta o flexible a l'empresa segueix sent un factor determinant per a una carrera professional	
	Elevat nombre d'hores de feina	
8. Serveis a persones dependents		
	Els horaris de les escoles infantils no coincideixen amb els horaris laborals	Diversificació de serveis
	Pocs serveis per a l'atenció domiciliària de persones dependents	Innovar en els models d'atenció
	Manca de serveis i places	Incrementar les places i millorar les situacions
9. Horaris laborals		
	Les reduccions de jornada amb reducció de sou dificulten una major dedicació de temps a la família	
	Poca flexibilitat horària per atendre necessitats familiars puntuals	Promoure una major flexibilitat horària i la primària
	Rigidesa de les vacances laborals	Oferir la possibilitat de treballar durant tot l'any amb les famílies
	Horaris i calendaris extensius durant la temporada alta de l'estiu	Limitar els horaris segons el sector i Promoure la flexibilitat i facilitar la conciliació
10. Temps de lleure		
11. Discriminació de gènere		
	Doble jornada de treball per a les dones	
	Els homes solen tenir sous més elevats i una accessibilitat més gran a un lloc de feina	
12. Diversos		
	Excessiva rigidesa en els horaris de l'Administració i altres serveis bàsics (bancs, gestories...)	Promoure la flexibilitat i una extensa oferta de serveis
	Els treballadors desconeixen els seus drets en relació amb la conciliació familiar i laboral	Promoure la conciliació i marcar la diferència de formes de treballar

9. OBJECTIUS I PROPOSTES D'INTERVENCIÓ

Després de l'anàlisi feta a partir dels estudis i entrevistes que ens han permès dibuixar un *estat de la situació* respecte de l'Estat espanyol i respecte d'Europa, i després també del treball obtingut dels *grups de discussió*, estam en condicions d'elaborar un quadre d'objectius generals i intervencions que han de facilitar la conciliació del temps familiar, escolar i laboral.

Com deia a l'inici, la finalitat d'aquest treball no és aprofundir en la viabilitat de les propostes d'intervenció, sinó definir *actuacions tipus* coherents amb les finalitats inicials (pàg. 6) i amb els objectius generals. El quadre s'estructura segons els tres àmbits de conciliació (família, escola i treball), que inclouen altres factors (horaris de comerços i serveis públics, l'oci en el temps lliure...), els objectius generals dins cada àmbit, les actuacions dins cada objectiu i, finalment, els agents implicats.

A partir de la proposta-quadre d'objectius i actuacions caldria que l'Administració local, en el context del Projecte Educatiu de Ciutat, vehiculés dos processos; un, de tipus participatiu, per corresponsabilitzar els diferents agents en la conciliació horària, i un altre de tipus més aviat tècnic, per traduir la proposta en un pla estratègic que avaluï la viabilitat de cada acció i ordeni el procés d'execució.

El present treball només pot i ha de tenir el paper que li correspon, que és el de facilitar el procés per assolir l'objectiu de l'eix estratègic 1 del PEC: “Promoure un gran pacte local entre els agents socials implicats, per a la conciliació d'horaris familiars, escolars i laborals”. Objectiu aquest que s'ha d'emmarcar en la mateixa finalitat de la Carta de Ciutats Educadores i que hem traduït com “incrementar la qualitat del temps educatiu en l'àmbit familiar, i repercutir de manera positiva tant en el rendiment del treball com en la qualitat laboral dels recursos humans a l'empresa i, en general, en la millora de la qualitat de vida”.

Finalment, és important destacar el paper de l'Administració local (a pesar de les dificultats per modificar condicions externes de difícil accés) en el disseny i implantació de noves formes d'organització del temps, en un context de diàleg i negociació.

QUADRE D'OBJECTIUS I PROPOSTES D'INTERVENCIÓ

OBJECTIUS GEBERALS	ACTUACIONS	AGENTS IMPLICATS
ÀMBIT FAMILIAR		
1. Incrementar la disposició de temps per a la vida personal i familiar	<ol style="list-style-type: none"> 1. Promoure programes i recursos educatius que ajudin a l'autoanàlisi familiar de les dificultats horàries 2. Realitzar un estudi específic per a Ciutadella sobre les causes de la manca de disposició de temps per a la vida personal i familiar 3. Elaborar i divulgar materials d'orientació i autoajuda en l'organització del temps 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ajuntament, Departament de Cultura i Educació del Consell Insular de Menorca, Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears, Consell Municipal d'Educació, equips d'atenció primerenca, equips d'orientació psicopedagògica, orientadors escolars 2. Ajuntament 3. Ajuntament, Departament de Cultura i Educació del Consell Insular de Menorca, Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears, Consell Municipal d'Educació, equips d'atenció primerenca, equips d'orientació psicopedagògica, orientadors escolars
2. Equilibrar els temps de treball domèstic entre els membres de la família	<ol style="list-style-type: none"> 1. Promoure l'elaboració de plans estratègics locals per a la igualtat de gènere 2. Realitzar iniciatives amb les associacions de veïns, APIMA, etc. per reflexionar i conscienciar sobre la desigualtat en les responsabilitats domèstiques 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ajuntament, Consell Municipal d'Educació, Consell Municipal de Benestar Social 2. APIMA, associacions de veïns, Consell Municipal d'Educació, Consell Municipal de Benestar Social
3. Millorar les relacions dels pares amb l'escola	<ol style="list-style-type: none"> 1. Obrir centres escolars (biblioteques, patis, etc.) amb atenció de personal adequat 2. Augmentar la quantitat i la qualitat de serveis d'oci durant els mesos de juliol i agost 3. Promoure cursos de formació tutorial destinada al 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ajuntament, Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears, APIMA 2. Ajuntament, Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears, APIMA 3. Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de

	<p>professorat</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Organitzar de forma periòdica jornades formatives per a la participació de la comunitat escolar 5. Fomentar espais i activitats formals i no formals que fomentin el coneixement i el diàleg entre els diferents membres de la comunitat escolar 	<p>les Illes Balears</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Ajuntament, Departament de Cultura i Educació del Consell Insular de Menorca, Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears, Consell Municipal d'Educació 5. Ajuntament, Departament de Cultura i Educació del Consell Insular de Menorca, Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears, Consell Municipal d'Educació
4. Crear serveis per atendre persones dependents en horaris de treball i serveis d'atenció a la infància	<ol style="list-style-type: none"> 1. Augmentar les places de les residències geriàtriques, hospitals de dia i serveis socio-sanitaris 2. Augmentar els recursos del Servei d'Atenció Domiciliària a gent gran, per tal també d'augmentar la franja horària del servei 3. Augmentar el nombre de places de les escoles infantils 4. Promoure serveis d'atenció a la infància alternatius a l'escola: espais familiars, grups familiars, ludoteques, etc. 5. Promoure la creació de serveis de qualitat d'atenció infantil a domicili 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ajuntament, Departament de Benestar Social del Consell Insular de Menorca 2. Ajuntament, Departament de Benestar Social del Consell Insular de Menorca 3. Ajuntament, Departament de Cultura i Educació del Consell Insular de Menorca 4. Ajuntament, Departament de Cultura i Educació del Consell Insular de Menorca 5. Ajuntament, Departament de Cultura i Educació del Consell Insular de Menorca
5. Afavorir bons hàbits alimentaris i de son, a través d'horaris adequats	<ol style="list-style-type: none"> 1. Realitzar un estudi sobre els hàbits alimentaris en àpats a migdia fora de casa, tant en el món escolar com en el laboral 2. Realitzar una campanya per conscienciar sobre els hàbits alimentaris 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ajuntament, Departament de Cultura i Educació del Consell Insular de Menorca 2. Ajuntament, Departament de Cultura i Educació del Consell Insular de Menorca
ÀMBIT ESCOLAR		
6. Garantir la qualitat de l'ensenyament a través d'unes estructures d'organització horària	<ol style="list-style-type: none"> 1. Establir un calendari escolar de períodes no lectius estables 2. Fer un estudi sobre l'impacte de les càrregues 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears, Consell Escolar de Menorca, Consell Escolar de les Illes Balears

adequada	<p>extraescolars en el rendiment escolar dels alumnes</p> <p>3. Promoure nous models experimentals d'organització del temps escolar</p>	<p>2. Ajuntament, Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears</p> <p>3. Ajuntament, Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears</p>
7. Millorar les condicions de treball i de salut laboral dels docents	<p>1. Incrementar el temps docent no lectiu</p> <p>2. Realitzar i revalorar la tasca del professor tutor</p> <p>3. Promoure plans escolars de salut laboral</p>	<p>1. Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears, Consell Escolar de les Illes Balears</p> <p>2. Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears, Consell Escolar de les Illes Balears</p> <p>3. Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears, Consell Escolar de les Illes Balears, sindicats</p>
8. Promoure la formació continuada del professorat	<p>1. Establir períodes destinats a la formació i elaboració de materials</p>	<p>1. Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears, Consell Escolar de les Illes Balears, sindicats</p>
9. Facilitar la comunicació amb les famílies	<p>1. Revisar els criteris per establir els horaris de tutoria i reunions</p>	<p>1. Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears, Consell Escolar de les Illes Balears, sindicats</p>
10. Oferir serveis complementaris a les famílies	<p>1. Donar suport econòmic a famílies de rendes baixes per a les activitats extraescolars</p>	<p>1. Ajuntament, Consell Insular de Menorca, Govern de les Illes Balears</p>
ÀMBIT LABORAL		
11. Introduir en la cultura d'empresa el valor de la responsabilitat social, no entesa com una càrrega sinó com una oportunitat de futur	<p>1. Encarregar un estudi per comprovar si la responsabilitat social de l'empresa suposa un actiu rendible</p> <p>2. Traslladar el seu debat al món empresarial</p> <p>3. Crear un certificat d'empresa socialment responsable</p> <p>4. Realitzar unes jornades amb els sectors empresarial i sindical per promoure un canvi en la cultura del</p>	<p>1. Ajuntament, Consell Insular de Menorca, Conselleria de Treball i Formació del Govern de les Illes Balears, PIME, CAEB, AELIB</p> <p>2. Ajuntament, Consell Insular de Menorca, Conselleria de Treball i Formació del Govern de les Illes Balears, PIME, CAEB, AELIB</p> <p>3. Ajuntament, Consell Insular de Menorca,</p>

	treball que, en la perspectiva de millorar la productivitat, cerqui l'eficiència (valori els resultats en el menor temps possible) i no la disponibilitat il·limitada	4. Conselleria de Treball i Formació del Govern de les Illes Balears, PIME, CAEB, AELIB Ajuntament, Consell Insular de Menorca, Conselleria de Treball i Formació del Govern de les Illes Balears, PIME, CAEB, AELIB
12. Afavorir les mesures de conciliació d'horaris empresa-família	<ol style="list-style-type: none"> 1. Introduir permisos que facilitin la maternitat i la paternitat responsables i que alhora mantenguin la competència laboral del treballador 2. Facilitar formes de flexibilitat a la jornada laboral de provada eficàcia (mitges jornades, llocs de treball compartits, teletreball, treball a casa...) 3. Flexibilitzar el temps de vacances per ajustar-lo a demandes personals 4. Establir mecanismes compensatoris per als treballadors de caps de setmana 5. Encomanar un estudi sobre la sensibilitat actual de l'empresariat sobre el problema de la conciliació d'horaris i la seva disposició a introduir canvis 6. Encomanar un estudi sobre els actuals horaris laborals efectius —no formals—, amb especial atenció als treballadors de caps de setmana, temporada d'estiu i jornades especials 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ministeri de Treball, sindicats, PIME, CAEB, Mesa del Diàleg Social, Consell Econòmic i Social de les Illes Balears, Ajuntament 2. Ministeri de Treball, sindicats, PIME, CAEB, Mesa del Diàleg Social, Consell Econòmic i Social de les Illes Balears, Ajuntament 3. Ministeri de Treball, sindicats, PIME, CAEB, Mesa del Diàleg Social, Consell Econòmic i Social de les Illes Balears, Ajuntament 4. Ministeri de Treball, sindicats, PIME, CAEB, Mesa del Diàleg Social, Consell Econòmic i Social de les Illes Balears, Ajuntament 5. Govern de les Illes Balears, Consell Insular de Menorca, PIME, CAEB, sindicats 6. Govern de les Illes Balears, Consell Insular de Menorca, PIME, CAEB, sindicats
ALTRES: GESTIÓ DEL TEMPS	<ol style="list-style-type: none"> 1. Regular els horaris d'atenció al públic dels serveis bàsics 2. Promoure el servei permanent de l'Administració a través de les tecnologies de la informació 	

10. VALORACIÓ FINAL DEL PROJECTE

Un dels objectius que m'havia proposat en l'elaboració d'aquest projecte era el de fer una aproximació a la “realitat” de les famílies que han de conciliar la seva responsabilitat interna —de cura i educació dels infants, de cura de gent gran amb dependència, etc.— amb l'ordre horari laboral i escolar. La “realitat” a la qual em referesc té un context objectiu definit per elements normatius (horari escolar, permisos i ajuts per cura d'infants, etc.), elements no normatius (oferta de serveis d'atenció a la infància i a persones dependents, valors i hàbits socials, etc.) i elements que estan afectats per uns i altres (horari laboral, horari comercial, etc.).

L'anàlisi exhaustiva d'aquest context social i normatiu (recollit en els apartats 5 i 6) està referida a l'àmbit local de Ciutadella i, per tant, circumscrita inevitablement a l'àmbit insular de Menorca, a l'àmbit autonòmic de les Illes Balears i a l'àmbit estatal. Aquesta anàlisi prèvia era bàsica per afrontar amb rigor una segona qualitat d'aquesta “realitat”, la qualitat subjectiva (recollida a l'apartat 8), és a dir, com viuen els membres de la família les dificultats per conciliar les necessitats pròpies amb les exigències i/o aspiracions professionals i laborals i l'estructura temporal diària i anual de l'escola.

Només a partir d'aquesta doble aproximació i dels objectius i criteris que donen sentit i valor al projecte (abordats en els apartats 1, 3 i 7) era possible proposar actuacions tipus (apartat 9) per a la conciliació del temps familiar, escolar i laboral que facin possible la finalitat d'aquell punt del Projecte Educatiu de Ciutat de Ciutadella que diu: “Promoure un gran pacte local entre els agents socials implicats per a la conciliació d'horaris familiars, escolars i laborals”.

En aquesta valoració final vull posar de manifest que, tot i que a l'inici del projecte no tenia la intenció d'abordar tan àmpliament la fase d'anàlisi del context social i normatiu, a mesura que executava el treball a través dels *focus group* i es perfilaven possibles propostes d'actuació per afavorir la conciliació, es feia més evident la necessitat de conèixer amb major precisió el context. Així, per exemple, era impossible valorar si l'opinió exposada pels membres de la reunió de grup era conseqüència d'una manca d'informació, era exacta o subjectiva, etc. quan reclamaven ajuts econòmics, flexibilitat horària o més serveis. En aquest sentit, crec que hauria de ser objecte d'un estudi més precís i exhaustiu l'anàlisi de la realitat sociofamiliar de Ciutadella de Menorca, a partir de l'encreuament de les dades del padró municipal amb les dades de què disposen els centres escolars.

D'altra banda, també és just fer l'autocrítica del projecte en el sentit de reconèixer que les propostes de conciliació exposades no suposen cap gran innovació respecte de treballs semblants, formulats per especialistes en la matèria com Lluís Flaquer o Salvador Cardús.

El tercer aspecte al qual ja m'he referit abans però del qual vull deixar també constància en aquest apartat és que el recull de propostes de conciliació (apartat 9) no està contrastat quant a viabilitat ni quant a coherència, ja que aquesta no era una funció ni un objectiu del projecte. En qualsevol cas, sí que val la pena dir que en les propostes es posa de manifest el següent:

1. El conflicte d'interessos existent entre sectors i àmbits diversos, respecte de la conciliació dels temps.
2. La dispersió i descoordinació de les mesures que apliquen les administracions.

Una conseqüència immediata d'això és la baixa eficàcia de les mesures que s'apliquen. En el darrer informe del Consell Econòmic i Social es constata que només 34.116 treballadors i treballadores gaudeixen de les principals mesures per conciliar la vida familiar i laboral previstes en la llei aprovada el 1999. D'aquests, el 96,5% són dones i el 3,5% homes. La mesura més sol·licitada és la reducció de la jornada per a la custòdia de fills més petits de sis anys (amb reducció de sou), amb 19.609 persones (l'any 2003), de les quals 18.940 són dones i 669 són homes. Després vénen les excedències sense sou per custòdia de fills (14.381 persones, de les quals només 502 són homes) i per cura de familiars (126 persones, de les quals 111 són dones).

Finalment, vull deixar constància que el treball s'ha basat en les mesures legals, el context social i els estudis sociològics recollits fins al març de l'any 2004, i per tant no s'han estimat ni valorat aportacions posteriors (com l'*Estudi sobre la realitat de les persones majors de 65 anys de Ciutadella*, realitzat per l'Ajuntament de Ciutadella, o les noves mesures anunciades tant pel Govern autonòmic com pel central).

Annex 1
PROJECTE EDUCATIU DE CIUTAT
TALLERS DE PARTICIPACIÓ CIUTADANA

1. TALLERS DE PARTICIPACIÓ CIUTADANA

1.1. ACTIVITATS EXTRAESCOLARS

Punts forts: 1. La ciutat disposa, en quantitat i diversitat, d'ofertes públiques i privades suficients en el camp del temps de lleure.
2. Els centres escolars i les entitats de lleure estan molt lligades i connectades a la ciutat.

Punts febles: 1. El temps de lleure és encara avui poc valorat des del punt de vista educatiu.
2. Hi ha poca coordinació entre el món escolar i el món del lleure.
3. Hi manquen espais públics per a l'autogestió del temps d'oci.
4. Falta informació sobre els recursos del temps lliure de què disposa la ciutat.
5. Durant aquests darrers anys s'ha produït un augment espectacular d'ofertes de tipus privat amb ànim de lucre sense cap tipus de vocació educativa.

Propostes: 1. Elaborar un catàleg de serveis i ofertes de lleure.
2. Fomentar la coordinació entre centres escolars i entitats de lleure.
3. Crear espais per a l'oci, especialment per a les edats compreses entre 12 i 18 anys.

TIPUS ENTITAT	PROJ. EDUC.	NRE.	TIPUS ACTIVITAT	EDATS	HORARIS
LUDOTECA	SÍ	60	Joc lliure, organitzat, tallers, sortides...	8-14 anys	Dl., dj. de 17 a 19 Dv. de 17 a 20.30 Ds. de 10 a 13
CLUB PARROQUIAL I AGRUPAMENT D'ESCOLTES	SÍ	327			
Agrup. Escolta St. Antoni M. Claret		33	Sortides, tallers...	8-16 anys	Dissabtes de 16 a 19
		54	Sortides, trobades, tallers...	8-19 anys	Dissabtes de 16 a 18.30
TIPUS ENTITAT	PROJ. EDUC.	NRE.	TIPUS ACTIVITAT	EDATS	HORARIS

Centre Catequístic St. Miquel		90	Teatre, sortides, manualitat	6-15 anys	Dissabtes de 16 a 21
Parròquia St. Esteve		60-70	Sortides, punt de trobada	8-16 anys	Dissabtes de 19.30 a 22
Parròquia St. Francesc		45-50	Tallers, teatre, catequesis	7-14 anys	Dv., ds., dg. de 19.30 a 21.30
CLUBS GIMNÀSTICS	SÍ				
CG Ciutadella		60	Psicomotricitat esportiva i rítmica, dansa, arts marcial, esquaix	4-18 anys Adults	Dies feiners de 17 a 22
Escola de Karate Shotokan		40	Aeròbic, karate, defensa personal	5-18 anys	Dies feiners de 17.30 a 20
Ca Nostra		100	Taekwondo, gimnàstica rítmica, ballet, aeròbic...	A partir de 4 anys	Dies feiners de 17 a 22
NATACIÓ AJUNTAMENT	SÍ		Diferents nivells (0, 1, 2, 3 de 0 a 14 anys). Joves de 13 anys Miniestil 11-16 anys	A partir de 0 fins a 16 anys	Diari de 17 a 22
TIPUS ENTITAT	PROJ. EDUC.	NRE.	TIPUS ACTIVITAT	EDATS	HORARIS
ESPORTS AJUNTAMENT	SÍ	460	Psicomotricitat, preesport, bàsquet, tennis, hípica, voleibol, aeròbic, tir amb arc, atletisme, bàdminton, futbol	5-16 anys	Diari de 16 a 22

			sala		
ENTITATS ESPORTIVES	SI	797	DIFERENTS NIVELLS		
Club Tennis OAR		30	Iniciació i competició		Estiu de 19 a 13
Club Tennis de Taula		110 30	Iniciació i competició		Estiu de 19 a 13
Club Tennis Ciutadella Calespiques		154	Escola base, escola estiu, escola competició	5-14 3-12 anys	de 9 a 17
Club Nàutic Ciutadella Vela		39 15	Iniciació, perfeccionament		Juliol i agost dissabtes matí
Club Hípic Ciutadella		30	Volteig i doma	A partir de 7 anys	Feiners al capvespre i dissabtes al matí
Club Escacs Cercle Artístic			Iniciació		
Club Escacs Boscos			Iniciació		
Club Bàsquet Boscos			Escola		
TIPUS ENTITAT	PROJ. EDUC.	NRE.	TIPUS ACTIVITAT	EDATS	HORARIS
Club Bàsquet Ciutadella			Competició		
Club Aeromodelisme Ciutadella			Iniciació		
CF Atlètic Ciutadella		80	Diferents nivells	6-18 anys	

UD SAMI		69	Diferents nivells	6-18 anys	
CF Recreativos Boscos		63	Diferents nivells	6-16 anys	
CF DOSA		50	Diferents nivells	10-16 anys	
C. Peña Orient		129	Diferents nivells	6-8 anys	
Grup Esportiu Es Port		15		8-14 anys	
C. Voleibol		12	Juvenil	16-18 anys	
TIPUS ENTITAT	PROJ. EDUC.	NRE.	TIPUS ACTIVITAT	EDATS	HORARIS
GRUPS FOLKLÒRICS	NO		Ball popular		
St. Miquel			Ball	5-9 anys	Dissabtes d'11 a 13
St. Isidre			Ball i música	Joves	Dijous de 20 a 23
Arrels de St. Joan		20	Ball	A partir de 6 anys	Dissabtes de 10 a 13
Tramuntana		32	Ball	A partir de 8 anys	Dt. de 17.30 a 18.30 i Dc. de 18.30 a 19.30
Ciutadella			Ball	A partir de 6 anys	Divendres de 20.30 a 22
D'es Born		10		A partir de 6 anys	Dilluns de 20 a 21 i de 19 a 20
ESCOLES DE MÚSICA	SÍ				

Municipal		310	Iniciació musical, llenguatge musical, preparatori	4-16 anys	Diari de 12 a 13.30 de 15.30 a 17.30 i de 18 a 22
Déborah Monserrat		127	Instruments, coral	A partir de 3 anys Adults	Dissabtes matí Un dia per setmana
TIPUS ENTITAT	PROJ. EDUC.	NRE.	TIPUS ACTIVITAT	EDATS	HORARIS
ARTS PLÀSTIQUES AJUNTAMENTS		139	Ceràmica, torn, dansa, ballet, jazz, dibuix, pintura, còmic, manualitats	Fillets 4-14 anys	Diari de 17.30 a 22 Un dia per setmana
APIMA	SÍ	651			
CP Pintor Torrent				6-12 anys	
CC Consolació		80		6-12 anys	
CC St. Francesc de Sales			Tallers diferents, informàtica, teatre	6-12 anys	Diari de 17.15 a 18.15
CP Pere Casanoves		111		3-12 anys	
CP Joan Benejam		123		3-12 anys	
CP Mare de Déu del Toro		158		3-12 anys	
EI Joguina		57		3-6 anys	
EI Es Poriol		32		3-6 anys	
EI Xipell		90		3-6 anys	

TIPUS ENTITAT	PROJ. EDUC.	NRE.	TIPUS ACTIVITAT	EDATS	HORARIS
CENTRES CULTURALS					
17 Gener	SÍ	14	Majorettes, escacs, aules de teatre	5-12 anys	Dissabtes matí, de 18 a 20
Cercle Artístic Ciutadella		50			
ACADÈMIES					
Acadèmia Europa	NO		Informàtica, mecanografia, anglès, alemany	A partir de 7 anys	Capvespres
Món Informàtic					

1.2. EDUCACIÓ I SOLIDARITAT

Propostes: 1. Fomentar la inversió del 0,7% del temps propi a temes de solidaritat, especialment dedicat a l'atenció de les persones de l'entorn de la ciutat (gent gran, infants, minusvàlids...).

1.3. EDUCACIÓ I FAMÍLIA

Punts forts: 1. La ciutat disposa d'espais i activitats especialment destinats a la formació de pares i mares, amb o sense la presència dels infants.

Punts febles: 1. Manquen alternatives de qualitat educativa a les escoles infantils de 0 a 3 anys.
2. La Llei només preveu quatre mesos de permís retribuït per a la criança dels infants.

Propostes: 1. Fomentar els espais de relació entre l'escola i la família.
2. Reivindicar l'ampliació del temps de permís per la criança dels fills.

1.4. CIUTAT DELS INFANTS

- Propostes:**
- 1. Crear espais per a l'entreteniment i el joc pensats per als infants i joves.*
  - 2. Dissenyar una ciutat que afavoreixi els espais públics de trobada i la seguretat i autonomia de tots els ciutadans.*

Annex 2
PROJECTE EDUCATIU DE CIUTAT
PONÈNCIES SECTORIALS DEL PEC

2. PONÈNCIES SECTORIALS DEL PEC

En aquest punt s'aporten extractes textuais (que apareixen en cursiva) dels documents més importants, que poden ser d'interès per a l'anàlisi del conflicte en la conciliació d'horaris. Els subratllats no són del document original sinó de l'autor del postgrau, que els utilitza per destacar aquells aspectes més rellevants.

2.1. COMUNITAT I EDUCACIÓ (Redactor: Lluís Ballester, professor d'Educació Social de la Universitat de les Illes Balears)

Els escenaris socialitzadors

La ciutat es configura com un conjunt d'espais i d'àmbits en els quals s'estableixen relacions a diversos nivells, és el que podem denominar "escenaris socialitzadors". Aquestes relacions, juntament amb l'expressió individual o col·lectiva, són la base de la cultura. Una ciutat educativa pot aconseguir processos comunitaris satisfactoris (millora de la qualitat de vida, millora del nivell de consciència, desenvolupament de les identitats, contenció dels conflictes, millora del sentit de pertinença i dels mecanismes d'interrelació, etc.) si sap aprofitar en aquest sentit els seus escenaris socialitzadors. Es poden definir alguns escenaris diferenciats:

- *Família i formes de convivència*
- *Els centres educatius*
- *El món associatiu*
- *L'àmbit cultural*
- *L'àmbit laboral i econòmic*
- *Els mitjans de comunicació*
- *Els espais públics*

Encara se'n podrien afegir d'altres.

Família i formes de convivència

La família, tot i ser un àmbit privat, l'espai de la privacitat, hauria de tenir una consideració especial com a escenari socialitzador dins el projecte educatiu de ciutat.

Analitzant l'estructura i l'organització de l'àmbit familiar existent, ens adonem que no es pot reduir als vincles sanguinis ni de clans: no es pot parlar d'un model únic, sinó força diversificat, d'unitat o nucli familiar. Les unitats familiars, sigui quin sigui el seu model i la seva configuració, són unitats de convivència quotidiana, unitats primàries de formació, d'adquisició d'hàbits, socialització dels infants, de transmissió cultural i, fins i tot, grups de relació social (la seva relació amb les associacions d'escala, de veïns). Tot entenent que aquestes funcions comporten una forma d'organització i de distribució.

Com que la funció socialitzadora de la unitat familiar és fonamental, cal dotar-la d'assessoraments i de recursos per poder desenvolupar positivament aquesta funció, tant a nivell particular com en l'establiment de contactes d'intercanvi. Les accions han d'anar dirigides cap a la informació i la formació per a pares, mares i tutors, serveis de suport, col·laboració, etc. No només a través de l'escola i de les AMPA, sinó des dels serveis municipals (educatius, de salut, socials, d'atenció a la infància, culturals) i de la ciutat.

Els centres educatius

La institució escolar és un espai socialitzador important amb què compta la ciutat. Ha de ser un medi i un mitjà dinamitzador, però no l'únic. Conjuntament amb els altres àmbits o escenaris enumerats comparteix la responsabilitat de dinamitzar socialment, educativament, culturalment, cívicament la ciutat.

Podríem establir la tipologia dels centres d'ensenyament de formació bàsica en quatre grans blocs:

- *Els tradicionals, que només es preocupen de la instrucció.*
- *Els que complementen la seva labor amb activitats i propostes externes, afegint-les o adaptant-les a l'estructura escolar: per exemple, les festes de Nadal, els carnavals o Sant Antoni.*
- *Els que participen dels programes educatius que ofereix la ciutat. Tanmateix, cal advertir sobre l'abús d'ofertes adreçades als centres, cosa que genera consumisme d'activitats exteriors, sense que es modifiquin els projectes curricular i educatiu del centre.*
- *Els que generen iniciatives i activitats obertes al seu entorn proper i al conjunt de la ciutat. Són els centres integrats al seu entorn i amb cultura participativa, tant a nivell d'organització interna en totes les seves vessants (curricular, de gestió, etc.) com en la seva projecció externa conjuntament amb altres agents, organismes, associacions i institucions socials, que s'impliquen en la construcció d'un model de barri i de ciutat (aquí seria significativa, per exemple, la seva integració a les festes populars dels barris).*

Algunes reflexions al voltant d'aquest quart model, el més obert i proper a integrar-se dins un projecte educatiu de ciutat:

- *En aquesta tipologia, tots els agents i col·lectius socials compten com a possibles educadors. És per això que el concepte de comunitat educativa surt de la mateixa dinàmica del centre.*
- *El paper del professorat, com a professional de l'educació, ha d'esdevenir, en un àmbit obert i compartit, un agent que —fora de les limitacions escolars— es transforma en dinamitzador en el medi local en què treballa, col·labora amb propostes noves, etcètera.*

La tasca dels altres professionals que, eventualment o de forma més estructurada, intervenen, directament o indirectament, amb els alumnes dels centres educatius (professionals del sistema de salut, treballadors i educadors socials, etc.) també hauria de ser considerada i planificada com un element específic del projecte educatiu del centre escolar i de la ciutat.

Una escola podrà acomplir millor i més plenament la seva funció educadora integrada en la ciutat formant part d'un projecte educatiu de ciutat. Però n'haurà d'aprendre: haurà de recodificar els seus projectes educatiu i curricular de centre, el seu comportament com a institució educadora, el paper del consell escolar, la relació amb l'AMPA, amb els esplais i les entitats culturals del barri i la ciutat (regidoria, serveis i recursos públics, centres culturals, biblioteca, espais esportius, associacions i entitats, actes públics, festes, etc.).

2.2. FORMACIÓ AL LLARG DE TOTA LA VIDA (Redactor: Amador Alzina, membre del Moviment de Renovació Pedagògica i del Centre d'Educació de Professors)

Anàlisi del context

Segons dades de l'Institut Balear d'Estadística, l'any 2001 Ciutadella té una població de 23.706 habitants, dels quals el 75'26% corresponen a persones nascudes a les Illes Balears, el 20'09% a altres comunitats autònomes i el 4'65% a l'estranger. Les dades de 1998 oferien, respectivament, aquests resultats: 80'12%, 17'02% i 2'86% sobre una població de 21.785 habitants. Això ens mostra un augment considerable de persones que en els últims anys s'han instal·lat a la nostra ciutat i que, previsiblement, aquestes dades aniran en augment. S'haurà de tenir en compte aquest fet a l'hora de programar actuacions.

Educació i formació

Ciutadella disposa actualment dels següents centres de formació reglada:

Escoles amb oferta de 0-3 anys	6
Escoles amb oferta de 3-6 anys	7
Escoles d'educació primària	6
Escoles d'educació secundària.....	4
Instituts amb ensenyaments postobligatoris.....	2
Centres d'educació de persones adultes.....	1

Del total de 3.575 alumnes matriculats el 2001, el 20'73% corresponen a educació infantil (3-6 anys), el 42'18% a educació primària, el 30'46 % a educació secundària i el 6'63% a batxillerat. El 64'48% dels alumnes matriculats corresponen a centres públics i el 35'52% a centres concertats. Les escoles de 0-3 anys tenen, en el dia d'avui, una matrícula de 505 infants, fet que suposa més del 65% del conjunt d'aquest tram d'edat.

El Centre d'Educació de Persones Adultes també té oferta reglada, és a dir aquella formació encaminada a obtenir un títol, en aquest cas el d'educació secundària (ESPA). El 2001 hi havia matriculades 172 persones, cosa que representa el 14'23% de tota la matrícula del centre. S'ha de tenir en compte que el CEA de Ciutadella té una àmplia oferta d'educació no reglada, com pot ser l'alfabetització, la formació inicial, català, castellà per a estrangers, accés a la universitat, llenguatge de signes, informàtica, idiomes, altres cursos d'oci i creativitat i itineraris arqueològics.

Quant a l'oferta no reglada, Ciutadella disposa de la següent:

Espais lúdics.....	2
Agrupaments escoltes	3
Clubs parroquials.....	3
Clubs gimnàstics.....	3
Entitats esportives	22

<i>Escoles de música.....</i>	<i>2</i>
<i>Grups folklòrics.....</i>	<i>6</i>
<i>Centres culturals .....</i>	<i>4</i>
<i>Arts plàstiques .....</i>	<i>1</i>
<i>Acadèmies d'informàtica .....</i>	<i>3</i>
<i>Acadèmies d'idiomes.....</i>	<i>3</i>
<i>APIMA .....</i>	<i>12</i>
<i>Centre Municipal Universitari .....</i>	<i>1</i>

A més, l'Ajuntament proporciona activitats educatives complementàries als centres educatius des del programa Obrim Portes, i, conjuntament amb les APIMA, ofereix cursos d'estiu per a infants i joves en edat escolar.

Quant a la formació ocupacional subvencionada, Ciutadella té més de 60 cursos de formació programats.

Igualment, les administracions i els sindicats, com també diferents federacions i associacions, convoquen de manera habitual cursos de formació contínua, aules taller, etc.

Transició escola - treball

Existeix a Ciutadella la Guia de Recursos d'orientació, que, a hores d'ara, està formada per 12 entitats. Aquesta guia neix amb l'objectiu de donar a conèixer els diferents departaments d'orientació, tant dels centres de secundària com d'altres entitats relacionades amb el món del treball. Es pretén que els diferents departaments es coneguin entre si per poder donar les informacions adients.

Un estudi elaborat recentment sobre els joves de Ciutadella apunta a les conclusions següents:

- Un 60% dels joves entre 16 i 24 anys treballen, mentre que la resta, el 40%, cursa alguna mena d'estudis.*
- L'estudi demostra que els homes s'insereixen més aviat al món laboral, mentre que les dones tendeixen a allargar el seu temps de formació i estudi. També es comprova que més del 60% dels joves treballadors no tenen més que els estudis obligatoris bàsics.*
- Es detecta que els sectors on treballen els joves amb els nivells educatius més baixos són el de la indústria, la construcció, el comerç i els serveis de coll blau. En canvi, els joves amb nivells educatius més alts treballen en el món del turisme, la restauració, els serveis de coll blanc i on es requereixen professions titulades.*
- Segons l'estudi, sembla que els nivells mitjans d'estudi són els que més afavoreixen la contractació indefinida, mentre que els estudis universitaris van més lligats a la precarietat contractual o a una major dificultat per trobar feina.*
- Els estudis de nivell mitjà especialitzats (cicles formatius de grau superior i estudis de turisme) són els que van més lligats a la facilitat de trobar feina, mentre que la major dificultat és per als universitaris.*

- *La facilitat o dificultat per trobar feina varia segons el tipus de feina de què es tracti. Sembla bastant fàcil trobar feina en el sector primari i en el de turisme i restauració. En canvi, treballar en una professió titulada és l'opció que presenta més dificultat.*
- *S'apunta també que Ciutadella no pot absorbir la gran quantitat de demanda altament qualificada que produeix, la qual cosa provoca un flux bidireccional de gent qualificada cap a la Península, i de gent d'escassa qualificació de la Península i altres parts cap a Menorca i Ciutadella.*

Com es veu en els apartats anteriors, Ciutadella disposa de nombrosos recursos educatius que permeten una educació continuada en el sentit ampli, formal i no formal. El repte ha de ser coordinar aquestes actuacions per no repetir oferta i optimitzar els recursos, tant materials com humans. El repte ha de ser, també, que les entitats percebin que són un element clau del PEC i, en conseqüència, de la societat educadora.

Punts forts

- ↑ *Ciutadella té unes dimensions que permeten fer realitat moltes de les propostes del PEC.*
- ↑ *Ciutadella té una xarxa completa i de qualitat d'equipaments educatius que garanteixen satisfactòriament l'escolarització per a tota la població en edat obligatòria.*
- ↑ *Ciutadella té una vida cultural, esportiva i associativa rica, diversificada i molt activa.*
- ↑ *El conjunt dels ensenyants demostren un alt nivell de compromís amb la seva professió i amb la necessitat de renovació pedagògica.*
- ↑ *Existeixen punts de trobada per a pares i mares.*
- ↑ *Ciutadella té una àmplia oferta formativa professionalitzadora, tant en l'àmbit formal com en el no formal.*
- ↑ *Disposa d'una oferta complementària a les escoles (programa Obrim Portes), que completa la tasca educativa dels docents amb relació a l'entorn.*

Punts febles

- ↓ *L'oferta educativa i d'atenció per a les persones amb disminució és insuficient després de l'escolarització obligatòria.*
- ↓ *Es produeix un nivell d'instrucció desigual de la població segons l'edat.*
- ↓ *En general hi ha desinterès per la formació professional de grau superior.*
- ↓ *No s'ofereix el batxillerat nocturn.*
- ↓ *Es coneix poc l'oferta del Centre Municipal Universitari.*
- ↓ *La formació per al món laboral és escassa.*
- ↓ *Manquen infraestructures d'equipaments de noves tecnologies en els centres educatius.*
- ↓ *Hi ha una escassa oferta d'aules i escoles taller dirigida als joves que no acaben els estudis bàsics.*

- ⇓ *Manquen espais oberts a la població on els ciutadans es puguin connectar a Internet i accedir a la informació.*
- ⇓ *Hi ha poca relació constructiva entre l'escola i la família, especialment en els nivells superiors.*
- ⇓ *Hi ha poca relació entre l'escola i el món del treball.*
- ⇓ *No està resolt el tema d'atenció als "objectors escolars" entre 14 i 16 anys.*
- ⇓ *Manca un servei d'atenció psiquiàtrica infantil i juvenil públic.*
- ⇓ *Manquen propostes d'accions conjuntes encaminades a la integració dels immigrants.*
- ⇓ *No hi ha un mapa dels actuals recursos i previsions de formació ocupacional i de serveis d'informació, orientació, suport a la recerca de feina, formació contínua, suport al manteniment del lloc de treball i seguiment de la inserció que hi ha a Ciutadella, per tal de poder analitzar ofertes i mancances, i així elaborar propostes per complementar-les.*

Finalitats i objectius

El Projecte Educatiu de Ciutat ha de ser l'eina per impulsar un procés permanent de construcció d'una manera de fer educativa. Les finalitats bàsiques serien les següents:

- a. L'educació al llarg de la vida com a instrument important que contribueixi a disminuir les desigualtats d'experiències culturals dels ciutadans.*
- b. La participació i coresponsabilització dels agents ciutadans en l'acció educativa.*
- c. L'impuls d'una política educativa local que tengui més pes en la vida ciutadana.*
- d. La millora de la gestió i planificació del sistema educatiu, optimitzant la coordinació entre els diferents recursos educatius.*
- e. La prioritització de la qualitat de l'educació i tenir en compte aquest procés com a aprenentatge continuat al llarg de la vida de les persones.*
- f. L'educació com a base per a la construcció d'una societat humanitzadora i democràtica.*
- g. Garantia de formació continuada i formació professional, atenent a les necessitats i a la demanda del mercat laboral, així com els processos de transició escola - treball.*

Objectius

- *Integrar els centres d'aprenentatge (escoles, instituts, biblioteques, grups de joves, associacions, entitats esportives, etc.) en un projecte comú de ciutat educadora, i afavorir les iniciatives de col·laboració entre si.*
- *Posar en funcionament un observatori de la realitat educativa de Ciutadella que proporcioni informació permanent als diferents agents educatius i ajudi a planificar les seves iniciatives.*
- *Millorar el sistema d'informació de l'oferta cultural, educativa i esportiva de Ciutadella perquè arribi a tots els sectors de la població.*
- *Promoure iniciatives privades i públiques de col·laboració amb l'escola per tal que s'integri dins la realitat social i que la societat s'apropi més a l'escola.*

- *Incentivar la interconnexió de l'escola i l'entorn en un sistema de xarxes que posi en comunicació persones, experiències, coneixements i informació, amb la intenció de crear un ambient ric d'estímuls que multipliqui les oportunitats de tots en el procés de formació.*
- *Reforçar el moviment associatiu de la ciutat tot incidint en el seu caràcter integrador i cohesionador.*
- *Fomentar els espais de trobada i de relació, potenciant l'ús del carrer com a espai públic.*
- *Desenvolupar programes de formació emocional que incloguin el coneixement de si mateix, l'assertió i la resolució de conflictes.*
- *Impulsar entre els centres educatius i les empreses contactes que permetin períodes d'alternança treball - estudi - treball, mitjançant ponts efectius entre el món del treball i el sistema educatiu.*
- *Fomentar l'interès per una formació professional de qualitat, tant entre els joves estudiants com amb els que treballen per tal que es puguin preparar per als canvis que es produeixen en la societat.*
- *Treballar per tal que les persones concebin la formació permanent com un element essencial de la societat del futur.*
- *Afavorir i potenciar iniciatives dirigides a persones amb disminució perquè se sentin vertaderament integrades en la societat.*
- *Promoure i afavorir la representació i participació dels pares i les mares en els centres i en els consells escolars.*
- *Potenciar les escoles de pares i mares, i crear punts de trobada segons el tram d'edat (infantesa, adolescència, etc.).*
- *Reflexionar i replantejar el tema dels horaris laborals i escolars com un tema obert en el qual cal trobar el punt d'equilibri entre les exigències laborals i familiars.*
- *Reforçar els serveis socials d'atenció primària i potenciar el treball en xarxa entre l'escola i la resta de serveis o sectors socials implicats.*
- *Elaborar conjuntament amb les escoles plans d'acollida on s'informin les famílies immigrades de les peculiaritats del sistema educatiu i de la ciutat.*
- *Organitzar i promoure activitats atractives especialment adreçades a les persones amb menys oportunitats culturals, a fi d'evitar el risc d'exclusió social.*
- *Apropar les noves tecnologies de la informació i la comunicació a tota la població, i fomentar la interpretació crítica de la informació, especialment la visual.*

2.3. INNOVACIÓ I COMUNICACIÓ (Redactors: Bernat Moll Coll i Martí Martí Llufrí, professors de tecnologia i matemàtiques, respectivament, de secundària)

Finalitats i objectius

En un món en canvi constant i immers en l'anomenada societat de la informació es fa més evident que, com sempre ha passat, les persones necessiten una formació contínua al llarg de la seva vida per poder adaptar-se als canvis. Però ara, potser, no es tracta de simples reciclatges, sinó de complets processos de reeducació necessaris per afrontar les noves demandes laborals i socials.

Aquest procés de reeducació haurà d'incloure l'alfabetització científicotecnològica de tots els ciutadans perquè puguin adaptar-se a les modificacions en l'organització del treball i en moltes activitats habituals que suposen l'ús intensiu d'aquestes tecnologies.

Manuel Castells destaca que les principals necessitats de l'educació en la societat actual són: aprendre a aprendre, consolidar la personalitat, desenvolupar les capacitats genèriques i aprendre durant tota la vida.

És important fixar-se on posa l'accent. Castells, i altres autors, aposten per persones molt formades, intel·lectualment i èticament, per persones flexibles amb una gran capacitat d'obertura i d'adaptació.

1. *Aprendre a aprendre.* *Abans, el sistema educatiu s'orientava a la transmissió d'informació. Avui, resulta impossible ni tant sols retenir una petita part de l'enorme i creixent volum de coneixements disponibles, de manera que l'important no és el coneixement sinó les capacitats d'adquirir-lo, saber buscar la informació adient en cada cas.*

L'objectiu ha de ser el canvi d'un sistema basat en la memorització a un sistema basat en el fet que no se sap res, però es pot saber tot ràpidament.

Aquesta capacitat d'aprendre a aprendre, aquesta capacitat de saber què fer amb el que s'aprèn, és socialment desigual i està lligada a l'origen social, a l'origen familiar, al nivell cultural, al nivell d'educació. És aquí on es troba en aquests moments la divisòria digital.

2. *Consolidar la personalitat.* *Les ments "flexibles i autoprogramables" necessàries a la societat de la informació només poden desenvolupar-se en personalitats fortes i adaptables a aquesta societat inestable i en permanent canvi. Els rols socials que proporcionava l'educació tradicional no basten, ara que no hi ha models és necessari desenvolupar més el criteri personal i una personalitat sòlida per adaptar-se al llarg de la vida a diverses fórmules familiars i laborals.*

En aquesta línia, tots els autors que han estudiat la matèria posen de manifest la necessitat d'educar les persones per saber viure en un món globalitzat, interrelacionat i canviant; la necessitat d'afrontar les incerteses i saber que la solució d'uns problemes en generen d'altres; de ser comprensiu amb els altres éssers humans, en aquest món que genera molts més contactes amb persones de diversa condició (física, social, cultural...) i de disposar d'una formació ètica, que haurà d'obtenir-se mitjançant un exercici constant de reflexió i pràctica democràtica.

Un altre gran tema per a l'educació és el de treballar vers l'objectiu de construir personalitats flexibles i èticament arrelades.

- 3. Desenvolupar les capacitats genèriques.** *A més de saber utilitzar l'ordinador és necessari saber analitzar com i per a què utilitzar-lo, la qual cosa exigeix capacitats genèriques de raonament lògic, numèric, espacial (matemàtiques, llenguatge...).*
Es tracta de generar, mitjançant una sèrie de disciplines tradicionals, un estoc d'informació que permeti el processament de la resta d'informació. Hem de saber com funciona la xarxa i què li demanem, no tècnicament sinó intel·lectualment.
- 4. Aprendre durant tota la vida.** *És una necessitat que imposa la nostra societat canviant. Bona part d'aquesta formació s'obtindrà en els sistemes en línia complementats amb formació presencial.*

L'alfabetització digital

En aquesta societat de la informació, l'ordinador i Internet ocupen un lloc privilegiat. Ens hem de demanar, per tant, quins són els coneixements bàsics que podrien configurar l'alfabetització digital necessària per a tots els ciutadans.

En aquest punt hi pot haver moltes discrepàncies, però intentarem marcar unes quantes habilitats que pensem que són les més bàsiques i necessàries.

- No tenir por a l'ús de les noves tecnologies de la informació i de la comunicació.*
- Tenir unes nocions elementals del funcionament de la xarxa Internet.*
- Saber quines coses pot oferir-nos Internet.*
- Saber i utilitzar, a nivell bàsic, un navegador.*
- Aprendre a fer recerques a Internet.*
- Utilització del correu electrònic.*
- Saber escanejar una imatge i enviar-la per correu electrònic.*
- Saber fer servir el xat.*
- Nocions bàsiques de la ubicació dels documents a l'ordinador. Copiar, esborrar, moure arxius, diferenciar entre arxius i carpetes...*
- Saber utilitzar un processador de textos: donar format, guardar, imprimir un document, maneig del diccionari...*
- Saber utilitzar, a nivell bàsic, una base de dades i un full de càlcul.*
- Tenir la capacitat de transferir els coneixements adquirits en una aplicació determinada, a qualsevol altra aplicació.*

Per poder fer realitat aquesta alfabetització, seran necessàries una sèrie d'actuacions encaminades a:

- *Facilitar l'accés de les persones a la xarxa a través de punts d'accés públics i gratuïts.*
- *Sensibilitzar les persones sobre la importància en les aplicacions quotidianes, socials i laborals de les TIC (tecnologies de la informació i la comunicació) i*

sobre la possibilitat d'accés a diferents serveis. Les TIC han de permetre apropar la població a l'Administració i millorar l'atenció al ciutadà.

- *Formar les persones amb menys possibilitats d'accedir a la xarxa.*
- *Vetllar per la millora de la qualitat del servei de connexió.*

Pel que fa a la realitat de Ciutadella, ens caldria un estudi detallat de l'ús que es fa d'aquestes tecnologies en els diferents àmbits: escola, família, entitats culturals, biblioteques, empreses... per conèixer millor la realitat i establir línies d'actuació que permetin la integració de tots els ciutadans en aquest anomenat tercer entorn.

2.4. IGUALTAT I CONVIVÈNCIA (Redactora: Mari Cabrisas, coordinadora del Servei de Drogodependència del Consell de Menorca)

La família i les necessitats bàsiques

En el procés de l'educació, la família —tot i els canvis de les seves característiques— ha de continuar donant respostes a les necessitats bàsiques dels fillets i les filletes: la necessitat d'una bona alimentació, d'amor, de seguretat no han canviat. Els pares i les mares són els models d'identificació principal dels infants i, com diu J. A. Marina, “el filllet aprèn la seva llibertat obeint la veu de la mare”.

És important recordar, una vegada més, la importància que tenen en les primeres etapes del desenvolupament humà les experiències i l'aprenentatge de mecanismes i comportaments per a la supervivència, ja que configuren les pautes o els estils de vida que duren la persona a situacions de conflicte, fracàs, dificultat i/o malaltia, o bé a gaudir de bons nivells d'autonomia, maduresa personal i d'assertió per a la vida i la salut.

La família, l'escola i la societat han de treballar en el foment i desenvolupament de l'autoconeixement i l'autoestima, la comunicació i el diàleg, el bon humor, l'alegria de viure i de compartir. Han de promoure hàbits de vida saludable i han d'educar en el desig d'estar sa; han de potenciar la igualtat, la tolerància i la comprensió, i la solidaritat vers aquells que es troben en situacions de risc, tant per raons actuals com per raons de la seva història personal, per tal de facilitar i millorar la convivència.

Acceptació social de col·lectius en dificultat

En la societat en què vivim existeixen persones i grups que tenen dificultats per participar en la dinàmica social, i moltes de vegades la mateixa societat no els facilita la superació o compensació d'aquestes dificultats.

Les formes de rebuig social van des del manteniment de desigualtats socials injustes, passant per diferents formes d'exercici del control social, fins a arribar a les formes més contundents de repressió social.

A partir del moment en què les persones se senten mal acollides o rebutjades pel grup social de referència, necessiten trobar altres grups on reafirmar la seva identitat. Tots necessitem un grup, o més d'un, de pertinença.

Tot i això, s'ha de reconèixer que el nivell de sensibilització ciutadana ha crescut i s'han atorgat explícitament més drets, i s'ha avançat en la millora de la igualtat d'oportunitats, pel que fa als infants, joves, dones, la gent gran i les persones amb dependència a les drogues i amb deficiències físiques, psíquiques i sensorials.

No compensar les desigualtats socials pot portar les persones i alguns col·lectius a un procés d'exclusió social.

L'exclusió social

L'exclusió social es produeix quan les persones o alguns col·lectius queden afectats per un o diversos dels factors següents: la pobresa, entesa com la insuficiència d'ingressos econòmics per cobrir de manera autònoma les necessitats bàsiques; les dificultats de salut quan impedeixen o dificulten una relació autònoma, participativa i suficient amb l'entorn familiar i social; la manca d'un habitatge digne, amb els equipaments necessaris, es considera un dèficit molt greu i és, en molts de casos, desencadenant d'estats d'exclusió.

A l'exclusió social, s'hi pot arribar per moltes vies i es pot tractar d'una situació temporal més o menys permanent. En tot cas, l'exclusió social es caracteritza perquè és estructural, en el sentit que és conseqüència d'un estil de producció i distribució desigual de la riquesa; és involuntària i és molt difícil sortir-se'n sense ajuda; és determinada, perquè pot afectar gairebé totes les persones que estan en les situacions de risc; és persistent, perquè no hi ha manera d'impedir-la malgrat els recursos d'ajuda als sectors desfavorits, i és col·lectiva, perquè les causes que la provoquen afecten grups socials que són vulnerables i necessiten una atenció preventiva.

Anàlisi de la situació

Punts febles:

- Mancances en la informació, la coordinació, la dotació de recursos econòmics i humans per tal de desenvolupar el Projecte Educatiu de Ciutat, el seguiment i l'avaluació del qual s'han de donar de forma continuada.
- Regular les normatives de determinades activitats educatives, culturals i socials amb criteris de qualitat.

Punts forts:

- Aprovació unànime entre totes les formacions polítiques, i manifestació de la voluntat d'iniciar l'elaboració del Projecte Educatiu de Ciutat.
- Coordinació amb totes les institucions i organismes de l'Estat.
- Col·lectius ciutadans organitzats, tant pel que fa a les associacions de veïns com culturals i ONGD.
- Les opinions dels ciutadans que ens arriben a través dels mitjans de comunicació social.

Objectius

- Obrir el debat i la reflexió amb relació a les necessitats bàsiques com a drets universals de la persona.
- Donar a conèixer de quina manera incideix sobre la igualtat i la convivència la cobertura adequada d'aquestes necessitats.
- Possibilitar la participació ciutadana en la reflexió, l'estudi i el projecte per millorar el futur de la nostra ciutat.

- Potenciar les aportacions i l'estudi de la realitat social, i donar respostes globals a les necessitats i a les problemàtiques noves que vagin sorgint tant a la població en general com als col·lectius més específics.

Propostes d'actuació

Partim del fet que la comunitat té un cert nombre de recursos que es poden i s'han de millorar, com els serveis de suport a la persona i a les famílies, els sistemes d'informació, els fòrums i espais per a la participació, l'oferta cultural, les instal·lacions, entitats i programes per a l'esport i el lleure, la xarxa associativa, l'oferta de formació contínua i les organitzacions polítiques, empresarials i sindicals. D'altra banda, la influència dels mitjans de comunicació i de les noves tecnologies pot tenir molta més eficàcia en la transmissió de valors que volem mantenir i dels nous valors que volem incorporar a la nostra societat.

La gestió coordinada de les onze àrees municipals (Alcaldia, Educació, Urbanisme, Serveis Socials, Hisenda, Cultura, Turisme, Governació, Esports, Sanitat, Aigües) planteja una sèrie d'interrogants, als quals, des de la participació ciutadana i a través dels mitjans de comunicació social (taules rodones, debats...), hauríem de donar respostes; es tracta de temes com ara: què hem de construir, adequar, habilitar, mantenir, suprimir, adaptar, cercar, aconseguir, considerar, assolir, modificar, impartir...?

2.5. CULTURA I LLEURE (Redactor: Joan Mascaró, àrea municipal de Cultura de l'Ajuntament de Ciutadella)

Anàlisi del context

a) Punts forts (potencialitats)

- Hi ha una dinàmica d'interès i una consciència ciutadana bastant forta, a la vegada que inquietud i interès per canviar determinats espirals considerats erronis o millorables, així com per actualitzar els seus plantejaments.
- Els centres escolars i les entitats de temps lliure estan molt lligats i arrelats al territori, i interessats en la cultura; és a dir, estan connectats a la realitat de la ciutat, i hi ha una àmplia consciència en els centres escolars i les entitats no lucratives que gestionen el temps d'oci i la cultura de la necessitat d'interconnectar les seves tasques.
- Ciutadella és una ciutat rica en associacions i, per tant, gaudeix d'un bon capital humà que s'ha d'aprofitar —és una obligació— com a mediador pedagògic.
- Les entitats de cultura i oci no lucratives tenen a Ciutadella un gran bagatge històric i una experiència que els avala davant propostes més actuals i, en alguns casos, innovadores; però, a la vegada, també amb algunes mancances de contingut educatiu, encara que moltes de les entitats que treballen en el lleure disposen de projecte educatiu.
- L'escola està preparada, a Ciutadella, per fer un paper molt important com a centre, com a espai educatiu i com a espai físic, al voltant del qual es poden estructurar altres serveis i accions educatives, atès que és el nucli de les activitats dels infants i dels joves, i també, en un moment determinat, dels pares i mares.
- Ciutadella disposa, en quantitat i diversitat, d'oferta pública i privada suficient en el camp del temps de lleure. L'esfera sociocultural és prou densa i hi ha elements de gran qualitat.
- En el futur immediat Ciutadella necessita pocs equipaments culturals nous.
- Disposam del treball realitzat per la Comissió de feina Activitats Extraescolars del Consell Municipal d'Educació de Ciutadella, així com d'un pla d'equipaments culturals de la ciutat i d'un pla general de cultura; també d'un pla estratègic de joventut específic per a Ciutadella, d'un pla d'infància i, igualment, d'un informe de Serveis Socials que parla de la immigració extracomunitària a Ciutadella i que inclou els hàbits de cultura i lleure d'aquestes persones.
- La pròpia cultura és prou rica per –a part de fomentar-la– servir per integrar i interrelacionar les altres i diverses ètnies i cultures que ja hi ha a Ciutadella, prou rica per conèixer i conviure amb les altres, i per fer de pont a la interculturalitat i a la integració.

- Existència del Consell Municipal d'Educació, el Consell Municipal d'Esports i el Consell Municipal de Cultura, així com de l'Institut Municipal de Cultura, que, entre altres coses, serveixen per fomentar la participació de les entitats i interrelacionar-les amb l'Administració i, sobretot, entre si.

b) Punts dèbils (mancances)

- Hi ha un registre municipal d'associacions i una guia de recursos, a la vegada que el Govern de les Illes Balears té el seu registre en l'àmbit de la comunitat autònoma; però aquestes dades, les “municipals”, no estan “buidades”, no estan seleccionades ni destriades per poder obtenir un clar coneixement de l'estat de la qüestió.
- El temps de lleure ha estat, i és, poc estudiat i valorat educativament; ha estat considerat com a subsidiari de l'escola o del treball. Les activitats d'esplai són poc valorades pels pares i mares. Moltes entitats que gestionen el temps de lleure tenen una manca de consciència del seu potencial en la seva dimensió educativa, a la vegada que es posa en evidència una manca d'atenció dels pares i mares cap als seus fills en el sentit que el ritme de vida actual no dóna gaire facilitats en aquest aspecte.
- Relacions quasi inexistentes, i poca coordinació, entre les associacions i el món educatiu i de l'Administració, i entre iguals. Poques vegades les associacions estableixen programes conjunts amb altres associacions, i rarament amb les institucions públiques (tot i l'augment experimentat a Ciutadella en els darrers anys), si no és en qüestions estrictament de finançament. No està identificat quin és el paper de l'Administració, el del sector no lucratiu (o tercer sector, o tercer sistema) i el del sector privat. Hi ha manca de coordinació entre les diverses ofertes, entre les mateixes entitats, per donar serveis comuns, per ser més fortes, per no duplicar esforços. Les coordinacions són pràcticament excepcionals i depenen excessivament de la voluntat dels directius i responsables.
- Dispersió de moltes iniciatives didàctiques i de formació. Les associacions solen ser institucions tancades en si mateixes; el seus associats tenen tendència a interessar-se només pel que es fa a la seva associació, i menystenen o ignoren tot allò que, enfora, però en el mateix àmbit, els pot interessar. Quan moltes associacions organitzen, cadascú per la seva banda, moltes activitats es dóna el cas —sobretot a l'estiu— d'una saturació d'activitats que fa que la gent es diversifiqui més, cosa que està bé en certa manera, però que també fa que el nombre de persones que hi assisteixen no sigui prou alt com per costejar una sèrie d'actuacions que són d'una gran qualitat.
- Hi falta un major consens sobre els valors educatius que transmeten en el temps de lleure les diverses entitats. De fet, no hi ha consens social per determinar quins són els “valors” educatius que s'han de transmetre, si aquests formen part dels idearis de les diferents entitats culturals i de lleure i, finalment, si es posen a la pràctica de manera adient. Hi ha diferència d'estratègies educatives tot i que el concepte de lleure és comú per a tothom; això en el cas de les entitats que en tenen, d'estratègies. També es constata un augment desorbitat d'ofertes privades amb ànim lucratiu, moltes de les quals no tenen una consciència educativa integral. Igualment, existeix una manca d'una concepció compartida pel conjunt d'entitats que gestionen el patrimoni cultural històric i artístic de Ciutadella amb relació a les seves responsabilitats com a mediadors pedagògics.

- Manca una elaboració de material didàctic per conèixer el patrimoni cultural històric i antropològic de Ciutadella.
- Malgrat haver-hi iniciatives en aquest sentit, en general hi falta informació sobre els recursos culturals i de lleure de què disposa la ciutat. S’ha de millorar la recepció de les activitats culturals i de lleure, i possibilitar molt més que, a la gent, li arribi el que es fa.
- No hi ha —o n’hi ha pocs— programes de “formació” de públic orientats a la formació d’un públic crític i participatiu capaç de gaudir de l’oferta però també de condicionar-la i orientar-la.
- Hi ha una mancança quant a l’exploració de les possibilitats que ofereixen els espais que formen part dels centres escolars per tal que aquests, a la vegada, formin part del barri com una entitat cultural més. També, si bé un centre escolar ha d’anar més enllà de la seva qualitat d’usuari de les infraestructures culturals de la ciutat, s’ha de dir, igualment, que tot i que en comencen a treure profit, les escoles encara no en treuen prou dels recursos de la ciutat, sobretot dels públics, i encara manco dels recursos que representen les associacions.
- Manca maximitzar, racionalitzar i millorar els equipaments culturals ja existents, i s’imposa, sobretot, el fet d’incloure la intercomunicació entre els equipaments i les activitats conjuntes, itinerants o mútuament referides. Tot i així, manquen equipaments per a la creació artística, així com hi ha pocs espais públics per a l’autogestió del temps d’oci.
- S’ha millorat la relació entre ètnies que conviuen a la ciutat, però no s’ha aconseguit que algunes d’aquestes sentin que formen part de la ciutadania i s’impliquin en la cultura i el lleure.
- És encara molt estesa la idea que a l’edat infantil és necessari el màxim de formació/aprenentatge. Es detecta una saturació de les activitats extraescolars, i hi ha una excessiva programació de les activitats del mal anomenat *lleure*.
- La formació dels monitors de temps lliure i d’activitats extraescolars és molt irregular, i, en general, és més aviat baixa. També s’ha de dir que hi ha una mancança molt important de persones que es vulguin dedicar a la tasca de monitor a entitats no lucratives que se sustenten amb voluntariat. Hi manca un recanvi generacional, amb necessitats d’actualització i formació.

Finalitats i objectius: línies estratègiques i propostes d’acció

- Fomentar actuacions que ajudin a la comprensió dels mitjans de comunicació de masses, sobretot la televisió, i accions encaminades a fer que aquests grans mitjans de comunicació, sobretot la televisió, no surtin tan “guanyadors” quant al consum de temps lliure de les persones. Vol dir fomentar accions que impliquin les relacions directes, actives i sanes entre els individus que conviuen a la ciutat.

- Realitzar accions específiques de relació i de coordinació entre associacions, i entre associacions i Administració, per assolir objectius com ara sumar esforços per unificar activitats de tipus similar i, a la vegada, per diversificar-les i no saturar el panorama, sobretot a l'estiu; o altres objectius com no dispersar les iniciatives didàctiques i de formació. Conèixer-se és el primer pas per després actuar i crear projectes conjunts en aspectes que, sovint, són prou propers com per interactuar. Canals interessants per seguir aprofundint en la relació i la coneixença entre iguals o similars poden ser els consells municipals, tant de cultura com d'educació o d'esports, així com l'Institut Municipal de Cultura.
- Desenvolupar els diferents aspectes que s'assenyalen, quant a aquest eix de cultura i lleure, al Pla d'equipaments culturals i al Pla general de cultura, al Pla jove i Pla d'infància ja elaborats.
- Definir clarament, i consensuar tant com es pugui (no només políticament, sinó també amb la implicació de tantes entitats i associacions com sigui possible), quin ha de ser el paper de l'Administració (sobretot pensant en l'Ajuntament, que és la institució més propera als ciutadans) en el finançament de les entitats i associacions de Ciutadella, i de les activitats que desenvolupen. Igualment, a més a més del paper de l'Administració, cal identificar clarament quin és el paper del sector no lucratiu (o tercer sector, o tercer sistema) i el del sector privat, amb l'objectiu de veure què fa cadascú i què es pot fer de manera conjunta.
- Enllaçant amb l'anterior, realitzar un catàleg de serveis i ofertes de lleure, públics i privats, tant per a l'anàlisi de dades i el coneixement de l'estat de la qüestió, com per donar a conèixer els recursos de la ciutat. El criteri de l'Administració local ha de ser fomentar la diversificació i adaptació de l'oferta a la realitat actual, i garantir la qualitat dels serveis, en especial d'aquells que reben finançament públic. Així, s'han de definir criteris de qualitat dels diversos serveis. La relació entre l'Ajuntament i les entitats ha de partir de criteris de qualitat.
- Millorar la recepció de les activitats culturals i de lleure, per tendir a crear hàbits d'aprenentatge i de formació de públic orientats a la formació d'un públic crític i participatiu, d'un públic capaç de gaudir de l'oferta cultural i de lleure, però també capaç de condicionar-la i orientar-la. En aquest apartat, i també vàlid per a altres com el del foment de les relacions i de la coordinació i el foment dels coneixements i criteris que es descriuen genèricament al Projecte Educatiu de Ciutat de Ciutadella, pot parlar-se de la creació d'una ràdio o televisió municipal que, és clar, fugi de la hipotètica utilització política partidista dels partits polítics que en un moment determinat governin a l'Ajuntament.
- Formulació d'una concepció compartida pel conjunt d'entitats que gestionen el patrimoni cultural històric i artístic de la ciutat amb relació a les seves responsabilitats com a mediadors pedagògics, aspecte que s'ha de fer extensiu a la resta d'entitats i associacions que treballen en la cultura i el lleure.
- Accions encaminades a potenciar, a Ciutadella, la inserció dels centres escolars en les iniciatives culturals locals, en el sentit que el centre escolar formi part d'una manera natural del conjunt d'entitats implicades en les activitats culturals i de lleure de la comunitat. També es pot enfocar per "ajudar" els pares i mares, perquè es facin

responsables d'allò que els correspon com a primers i principals educadors dels seus fills, i influir en la no-delegació tan “dràstica” de les responsabilitats educatives, i no estrictament “escolars”, a l'escola. En aquest punt s'hauria de parlar, també, d'accions encaminades a desmitificar la idea que a l'edat infantil és necessari el màxim de formació/aprenentatge, cosa que es pot aconseguir, potser, fomentant activitats on els pares i mares participin activament amb els seus fills i fent, entre d'altres, que l'escola s'impliqui manco en les activitats extraescolars dels més petits, i donant suport a activitats que es realitzin amb la presència i la participació dels pares i mares amb els seus fills (un bon punt de partida poden les activitats aquàtiques que s'ofereixen a la piscina municipal).

- Fomentar la formació de les persones implicades en accions educatives en el lleure i en la cultura. Promoure accions formatives al front de la gestió de les entitats.
- Facilitar i condicionar espais on es puguin desenvolupar lliurement activitats de lleure. Aquests tipus d'espais són especialment necessaris per a les edats d'entre 12 i 18 anys.

Annex 3
PROJECTE EDUCATIU DE CIUTAT
PLANS D'ACCIÓ

3. PLANS D'ACCIÓ

Pla d'infància

Família

Objectius:

1. Facilitar una bona informació de tots els recursos disponibles per al nucli familiar.
2. Preveure situacions de risc en la infància i potenciar una major formació i informació als pares i a les mares.
3. Abordar els problemes que plantegi el nucli familiar, respondre a situacions de risc en la infància i garantir els drets dels infants.

Accions:

1. Recopilar i publicar els serveis municipals que poden oferir informació i atenció a la família.
3. Crear tallers monogràfics adreçats a la família.

Educació

Objectius:

1. Afavorir l'educació integral en la població infantil i implicar la comunitat educativa en els diferents processos.
2. Garantir l'escolarització obligatòria amb les millors condicions de qualitat possibles.
3. Realitzar activitats des dels diferents serveis municipals que ajudin a complementar el currículum escolar en les àrees transversals.
4. Atendre els infants de 0 a 6 anys (annex Z).

Accions

1. Elaborar programes de formació per a les APIMA amb la finalitat d'afavorir una major implicació de les famílies en el procés educatiu dels seus fills.
6. Mantenir i millorar les activitats i els programes municipals adreçats als centres escolars, al professorat i a la família.
7. Iniciar un procés de millora d'aspecte i de dotació per als patis escolars.

Oci i temps d'esplai

Objectius

1. Fomentar activitats orientades a oferir diferents alternatives en el temps d'esplai per als fillets i filletes a la ciutat de Ciutadella i integrar-hi els que tenen necessitats especials.
2. Posar a disposició dels infants i els seus pares els recursos de la ciutat, l'oferta institucional i altres àrees d'interès.

Accions

1. Millorar i redissenyar la infraestructura de les biblioteques infantils.
2. Crear espais de trobada i joc per als caps de setmana.
4. Crear espais diferenciats per a la infància en els centres cívics i les ludoteques. Incrementar, dintre de la programació cultural (música, teatre, dansa...), l'oferta adreçada a la població infantil.
7. Mantenir l'oferta d'activitats d'estiu.
8. Mantenir i reforçar els programes de l'Escola de Música.
10. Millorar la implantació de les escoles esportives municipals i potenciar-hi l'atenció als més menuts.

Annex Z. Atenció als infants de 0 a 6 anys

La responsabilitat dels pares

La responsabilitat fonamental de la formació i el desenvolupament dels fillets i filletes menors de 3 anys correspon als seus pares o tutors. Més enllà d'aquesta premissa, la seva atenció té un doble component: la importància de la funció educativa i socialitzant, primordialment per a aquells infants amb necessitats educatives específiques, i la necessitat de conciliació de la vida laboral del pare i la mare amb l'atenció del fill o la filla. La diversitat de situacions que afecten les famílies i l'edat dels menors requereixen possibilitats diverses d'atenció, i serveis diferents que s'adeqüin a llurs necessitats i les satisfacin.

Polítiques d'atenció a la família

Atès que fins als 14 o 16 anys l'atenció en el si de la família per part de la mare o del pare és considerada com la més adequada o convenient per al bon desenvolupament de l'infant, el Govern de les Illes Balears hauria de promoure, en la política general de l'Estat espanyol d'atenció a la família, la inclusió de modificacions de caràcter legal que permetessin la conciliació de la vida laboral del pare o la mare amb l'atenció als fills.

Creació de places i disminució de ràtios

L'Ajuntament de Ciutadella promourà la creació de prou places escolars d'educació infantil per tal de complir el que disposa l'article 7.2 de la LOGSE: "L'educació intantil tindrà caràcter voluntari. Les administracions públiques garantirán l'existència d'un nombre de places suficients per assegurar l'escolarització de la població que la sol·liciti".

Pla de Joventut de Ciutadella de Menorca

Educació

Objectius

6. Desenvolupar activitats transversals i extraacadèmiques.
7. Crear espais de comunicació entre pares i mares.

Accions

- 6.1. Activitats complementàries i extraescolars: els centres docents de titularitat pública i les seves instal·lacions romandran —fora de l'horari escolar— a disposició de les administracions locals, de les associacions de pares i mares d'alumnes i d'entitats sense ànim de lucre, per tal que s'hi duguin a terme activitats complementàries i extraescolars de suport a les activitats d'aprenentatge dels alumnes.
- 7.1. Creació d'activitats artificials de comunicació per als pares, com ara tallers, grups i trobades del Programa de Treball amb Famílies, i foment de les propostes del Programa.

Treball i Formació

Objectius

6. Potenciar l'educació continuada.

Accions

- 6.1. Promoció i facilitació dels mitjans per afavorir l'educació continuada fora de l'àmbit escolar i/o compaginat amb el treball.
- 6.2. Promoció de l'Escola de Persones Adultes.

Benestar Social

Objectius

5. Promoure el suport adequat de la família mitjançant programes formatius i d'orientació.

Accions

- 5.1. Programes d'assessorament i formació de famílies amb joves en situacions de conflicte o necessitats.
- 5.2. Elaboració d'un pla de necessitats de les famílies.

Cultura i temps lliure

Objectius

2. Potenciar la participació dels joves en tots els processos de temps lliure.
3. Fomentar la igualtat d'oportunitats en tots els processos de temps lliure.

Accions

- 2.1. Jornades d'associacions juvenils de temps lliure.
- 2.2. Cursos subvencionats per fomentar la gestió correcta de les associacions.
- 2.5. Implicació del món empresarial en la planificació de l'oci.

Annex 4
Suplement especial del Projecte Educatiu de Ciutat

Annex 5
Ordre de la Conselleria d'Educació i Cultura que estableix
el calendari escolar
Curs escolar 2003/2004

Annex 6

Documents varis sobre la jornada escolar

Comissió mixta de pares i mestres (CP Pere Casanovas de Ciutadella), Moviment de Renovació Pedagògica de Menorca, CGT de les Illes Balears i STEI de les Illes Balears

ÍNDIX TAULES I GRÀFICS

- Gràfic 1. Dificultats de conciliar la vida laboral i vida familiar. Pàg. 7
- Gràfic 2. Dificultats de conciliar segons sexe. Pàg. 7
- Gràfic 3. Dificultats de conciliar segons l'estat civil. Pàg. 8
- Gràfic 4. Dificultats de conciliar segons l'edat. Pàg. 8
- Gràfic 5. Dificultats de conciliar segons el nivell d'estudis. Pàg. 9
- Taula 1. Població ocupada per sectors econòmics i edats (1996-2001). Pàg.13
- Gràfic 6. Població ocupada. Illes Balears, 2001. Pàg. 13
- Taula 2. Distribució de llars per tipus (2002). Pàg. 23
- Taula 3. Distribució de la gent gran segons el tipus de famílies (2002). Pàg. 23
- Taula 4. Solució per la qual optarien els fills quan els pares perdin l'autonomia. Pàg. 24
- Taula 5. Distribució de càrregues familiars. Pàg. 24
- Taula 6. Dedicació a les tasques de la llar. Pàg. 25
- Taula 7. Diferències en l'ús del temps segons el sexe. Pàg. 26
- Taula 8. Temps dedicat al treball domèstic, per tipus d'activitat i sexe. Pàg. 26
- Gràfic 7. Causa dels desplaçaments dels membres de la família. Pàg. 27
- Taula 9. Activitats diàries (Temps diari/fill). Pàg. 27
- Gràfic 8. Activitats realitzades conjuntament pares i fills. Pàg. 28
- Taula 10. Criteris educatius de les famílies. Pàg. 29
- Taula 11. Escola i família en la transició de valors i actituds. Pàg. 29
- Taula 12. Horari escolar dels centres educatius de Ciutadella. Pàg. 32
- Taula 13. Calendari i horari escolar a l'Estat espanyol (dades de l'*Eurydice 2002*). Pàg. 34
- Taula 14. Calendari i horari escolar a Europa. Pàg. 36
- Gràfic 9. Horari anual a Europa. Pàg. 39
- Taula 15. Durada del curs escolar i hores totals anuals, 2001-2002 (Educació primària i secundària). Pàg. 39
- Taula 16. Vacances escolars durant el curs 2001-2002. Educació primària i secundària. Pàg. 41
- Taula 17. Horari escolar setmanal i hores totals. Curs 2001-2002. Pàg. 42
- Taula 18. Calendari i horari de les activitats i serveis amb més usuaris. Pàg. 43
- Taula 19. Activitats extraescolars als centres escolars de primària a Ciutadella. Pàg. 44
- Taula 20. Treballadors afiliats a Menorca. Pàg. 45
- Gràfic 10. Trabajadores afiliados en Menorca. Pàg. 46
- Gràfic 11. Distribució percentual del total de persones ocupades per sectors econòmics a les Illes Balears. Pàg. 46
- Gràfic 12. Distribució percentual per sexes i sectors econòmics a les Illes Balears. Pàg. 47
- Taula 21. Ocupacions on més dones són contractades l'any 2000 a les Illes Balears. Pàg. 49
- Gràfic 13. Horari laboral d'estiu. Pàg. 49
- Gràfic 14. Horari laboral d'hivern. Pàg. 49
- Taula 22. Horari laboral per sectors. Pàg. 49
- Taula 23. Població ocupada, per situació professional, tipus de jornada i sexe. Pàg. 51
- Gràfic 15. Població ocupada, per situació professional, tipus de jornada i sexe. Pàg. 52
- Taula 24. Permisos de maternitat/paternitat (dades en milers). Pàg. 53
- Gràfic 16. Permisos de maternitat/paternitat (dades en milers). Pàg. 55
- Gràfic 17. Tipologia de les famílies en relació amb l'ocupació. Any 2002. Pàg. 55
- Taula 25. Prestacions econòmiques. Pàg. 58

Taula 26. Ajuts econòmics per maternitat i per fill/a menor a càrrec a Europa. Any 2000. Pàg. 60

Gràfic 18. Transformacions monetàries per a les famílies a Europa. Pàg. 61

Taula 27. Desgravacions fiscals per descendents menors de vint-i-cinc anys a càrrec. Pàg. 62

Gràfic 19. Evolució dels percentatges d'escolarització de Ciutadella. Pàg. 66

Gràfic 20. Opinió sobre l'adequació dels horaris de les escoles infantils. Pàg. 67

Taula 28. Horari Grups Familiars. Pàg. 68

Gràfic 21. Opinió sobre l'adequació de l'horari del SAD. Pàg. 69

Taula 29. Situació de la població més gran de seixanta-cinc anys. Pàg. 70

Taula 30. Despesa pública en protecció a la família a la Unió Europea (en % del PIB). Pàg. 72

Taula 31. Sistema de protecció social a Europa. Diferents variables. Pàg. 72

Taula 32. Despesa pública en famílies. (Unió Europea, 1995). Pàg. 73

Taula 33. Comunicació entre pares i fills respecte de les "coses" de l'escola. Pàg. 74

Taules 34-39. Taules sobre la participació dels pares a l'escola. Pàg. 74-75

Taula 40. Criteris d'elecció de centre. Pàg. 75

Taula 41. Valoració dels pares sobre l'activitat organitzativa del centre. Pàg. 76

Taula 42. Valoració dels pares sobre els recursos educatius del centre. Pàg. 76

Taula 43. Horaris de serveis públics que es presten a Ciutadella. Pàg. 77

Taula 44. Servei d'Atenció al Ciutadà del Consell Insular de Menorca. Pàg. 78

Taula 45. Servei d'Atenció al Ciutadà del Consell Insular de Menorca. Govern de les Illes Balears. Pàg. 78

BIBLIOGRAFIA

1. Ajuntament de Ciutadella de Menorca. *Jornades del Projecte Educatiu de Ciutadella*, 2003. <www.ciutadella.org/pec>.
2. Andersen, Esping. *Fundamentos sociales de las economias post industriales*, 2000. Ariel.
3. Ballester Brage, Lluís. *Bases metodológicas de la investigación educativa*, 2001. Universitat de les Illes Balears.
4. Brullet, Cristina. *Polítiques d'infància i família a escala local a Europa*, 2003. Institut d'Infància i Món Urbà.
5. Cambra de Comerç. *Perspectiva econòmica de Catalunya*, juny del 2001.
6. Cardús i Ros, Salvador. *Informe Propostes d'intervenció per a la conciliació d'horaris familiars, escolars i laborals*, 2002. Generalitat de Catalunya-Universitat Autònoma de Barcelona.
7. Casanovas Camps, Miquel Àngel. *Història de les Illes Balears*, 1998. Ed. Moll.
8. Consell Econòmic i Social de les Illes Balears. *Memòria*, 2002.
9. Consell Insular de Menorca. *Conciliación de la vida familiar y laboral en los convenios colectivos de Menorca*, 2000.
10. Consell Insular de Menorca. *Iniciatives de desenvolupament local i de gestió d'ocupació a l'illa de Menorca*, 2002.
11. Consell Insular de Menorca. *Conciliació de la vida laboral i familiar*, 2002. Elaborat per Gadeso.
12. Diputació de Barcelona, Xarxa de Municipis. *Polítiques de suport a les famílies: una proposta des del món local*, 2003.
13. Domingo, Andreu. *Transformacions familiars al segle XXI*. Universitat Internacional de Menorca Illa del Rei.
14. Eusko Jaurlaritz. *Plan Interinstitucional de Apoyo a las Familias con Hijos y Hijas*, 2002.
15. Flaquer, Lluís. *Las políticas familiares en una perspectiva comparada*, 2000. Col·lecció Estudios Sociales, núm. 3, Fundació la Caixa.
16. Flaquer, Lluís. *Suport a les famílies*, 2003. Documents de Reflexió Estratègica, 5. Generalitat de Catalunya.

17. Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar i Família. *Estudi sociològic sobre valors i actituds de la societat catalana i la família*, 2002.
18. Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar i Família. *Guia de prestacions familiars*, 2003.
19. Govern de les Illes Balears, Direcció General de Menors i Família. *Memòria*, 2002.
20. Govern de les Illes Balears, Conselleria de Treball i Formació. Observatori laboral. *Informe d'Ocupació*, 2002.
21. Manera, Carles. *El model de creixement econòmic de les Balears*, 2003. Universitat de les Illes Balears.
22. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. *Guia de Ayudas Sociales para las Familias*, 2003.
23. La Caixa. *Anuario Social de España*, 2000.
24. Paul Lederach, John. *Educar para la paz*, 1984. Ed. Fontanera.
25. Sa Nostra. *Informe econòmic i social de les Illes Balears*, 2002.
26. Torns, Teresa. *La perspectiva de la vida quotidiana en les polítiques públiques*, 2002. Barcelona Societat, revista d'informació i estudis socials.
27. AAVV. *Estudi sobre els serveis de la vida diària i la incorporació de la dona en el món laboral*, 2001. Conselleria de Treball i Formació del Govern de les Illes Balears, Pime-Balears i Gadeso.
28. AAVV. Informe 2002. *La infància i les famílies als inicis del segle XXI*. Institut d'Infància i Món Urbà.
29. AAVV. «Polítiques familiars a la Unió Europea», 2002. *Què s'ha dit?*, núm. 10.
30. AAVV. *La realitat familiar a les Illes Balears*, 2002. Gadeso. Lleonard Muntaner Editor.
31. AAVV. *La família en el procés educatiu a les Illes Balears*, 2003. Lleonard Muntaner Editor.
32. Bosch Fiol, Esperança; Ferrer Pérez, Victòria A.; Gili Planes, Margarita. *Aspectos diferenciales en el uso del tiempo entre las mujeres que trabajan fuera del hogar y las amas de casa*. Universitat de les Illes Balears.

ALTRES FONTS:

1. Institut Balear d'Estadística.
2. Instituto Nacional de Estadística.
3. Butlletí Oficial de les Illes Balears.
4. Butlletí Oficial de l'Estat.